

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI

MÜKELLEFLERİN VERGİ YÜKÜNE BAKIŞ AÇISI: TRABZON İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAKAN KURUCAN

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi Semra ALTINGÖZ ZARPLI

BİLECİK, 2021

10215209

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI

MÜKELLEFLERİN VERGİ YÜKÜNE BAKIŞ AÇISI: TRABZON İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAKAN KURUCAN

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi Semra ALTINGÖZ ZARPLI

BİLECİK, 2021

10215209

BEYAN

“Mükelleflerin Vergi Yüküne Bakış Açısı: Trabzon İli Örneği” adlı yüksek lisans tezinin hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel ahlak kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmını Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Bu çalışmamın, Bilimsel Araştırmalar Projeleri (BAP), TÜBİTAK veya benzeri kuruluşlarca desteklenmesi durumunda; projenin ve destekleyen kurumun adı proje numarası ile birlikte beyan edilmelidir.	
DESTEK ALINMIŞTIR	DESTEK ALINMAMIŞTIR
Destek alındı ise;	
Destekleyen Kurum:	
Desteğin Türü	Proje Numarası
1- BAP (Bilimsel Araştırma Projesi)	
2- TÜBİTAK	
Diğer;	

Hakan KURUCAN

05.07.2021

ÖN SÖZ

Bu tezin yazım aşamasında çalışmama yön gösteren, sorularıma titizlikle yanıt veren danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Semra ALTINGÖZ ZARPLI'ya teşekkürlerimi borç bilirim. Yüksek lisans ve akademik kariyerimin başlangıcı konusunda bana özgüven veren saygıdeğer hocam Dr. Öğr. Üyesi Ali YURDAKUL'a teşekkür ederim. Eğitim sürecim boyunca yanımda olan ve bana olan güvenini hissettiğim Dr. Öğr. Üyesi Yasin ACAR'a teşekkür ederim. Değerli meslektaşım Arş. Gör. Mustafa Özgün ATALAY'a yardımları için teşekkür ederim.

Hakan KURUCAN

05.07.2021

ÖZET

MÜKELLEFLERİN VERGİ YÜKÜNE BAKIŞ AÇISI

Vergiler devletler adına kamu hizmetlerinin finansmanı için en önemli gelir kaynağını oluşturmaktadır. Müdahaleci devlet anlayışının gelişmesiyle beraber devletlerin faaliyet alanları her geçen gün genişlemiştir ve bu duruma paralel olarak bireyler ve genel toplum üzerindeki vergi yükü artış göstermiştir. Artan vergi yükü vergiden duyulan rahatsızlığı arttırırken kamu hizmetlerinin finansmanını zora sokmuştur. Bu çalışma Türkiye'nin vergi yükü bakımından OECD ve diğer dünya ülkelerinde oldukça alt sıralarda yer almasından hareketle; bu durumun toplum nezdinde ne ölçüde geçerli olduğunu ve zihinlerindeki vergi yükü düzeyinin istatistiki verilerle ne derecede uyumlu olduğunu tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda Trabzon ilinde ikamet eden 407 kişiye anket çalışması uygulanmıştır. Elde edilen bulgular nesnel istatistiki veriler ile toplumun vergi psikolojisinin birbirinin tam zıttı olduğunu göstermektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında Türkiye'de kişi başına düşen milli gelirin OECD ülkelerine kıyasla düşük olması ve toplam vergi yükünün dağılımı gibi faktörlerin etkili olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Vergi Yükü, Vergi Algısı, Vergi Tazyiki.

ABSTRACT

TAXPAYER'S VIEWPOINT TO TAX BURDEN

Taxes constitute the most important source of income for the financing of public services on behalf of states. With the development of the interventionist state understanding, the fields of activity of states have expanded day by day and parallel to this situation, the tax burden on individuals and the general society has increased. The increasing tax burden has increased the discomfort with the tax and has made the financing of public services difficult. Based on the fact that Turkey ranks quite low in the OECD and other world countries in terms of tax burden; It aims to determine to what extent this situation is valid for the society and to what extent the level of tax burden in their minds is compatible with the statistical data. In this direction, a questionnaire was applied to 407 people residing in the city of Trabzon. The findings show that there is a discrepancy between the objective statistical data and the tax psychology of the society, and the results are opposite to each other. The reasons for these results are factors such as the low national income per capita in Turkey compared to OECD countries and the distribution of the total tax burden.

Keywords: Tax Burden, Tax Perceptive, Tax Pressure

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
1.GİRİŞ.....	1
2. VERGİ KAVRAMI VE TÜRKİYE’DE GELİŞİMİ.....	3
2.1. Vergi Kavramı	3
2.2. Türkiye’de Vergilerin Tarihsel Gelişimi	4
2.2.1.Osmanlı’da Vergilerin Gelişimi.....	4
2.2.2.Cumhuriyet Dönemi ve Vergilerin Gelişimi.....	5
3. VERGİ PSİKOLOJİSİ VE VERGİ ALGISI.....	8
3.1. Vergi Psikolojisi ve Amaçları	8
3.1.1. Mükelleflerin Vergi Uyumunu Arttırmak.....	8
3.1.2. Maliye Politikasının Etkinliğini Arttırmak	8
3.1.3. Toplumsal İlişkileri Düzenlemek.....	9
3.2.Vergi Algısı	9
3.2.1.Vergi Algısını Belirleyen Kişisel Faktörler	10
3.2.1.1. Mükellefin Cinsiyeti	10
3.2.1.2. Mükellefin Yaşı.....	11
3.2.1.3. Mükellefin Eğitim Düzeyi.....	11
3.2.1.4. Mükellefin Gelir Seviyesi.....	12
3.2.1.5. Mükellefin Medeni Durumu.....	13
3.2.1.6. Vergi Ahlakı.....	13
3.2.1.7. Mükelleflerin Siyasi İktidara Bakışı.....	14

3.2.1.8. Mükellefin Devlete Olan Bağlılığı ve Vatandaşlık Bilinci	15
3.2.1.9. Kamu Harcamaları Farkındalığı ve Memnuniyeti	15
3.2.1.10. Mükelleflerin Diğer Mükellefler Hakkındaki Düşünceleri	16
3.2.2. Vergi Algısını Belirleyen Çevresel Faktörler	16
3.2.2.1. Vergi Adaleti.....	16
3.2.2.2. Vergi Oranları	17
3.2.2.3. Vergi Kültürü	17
3.2.2.4. Vergi Afları	18
3.2.2.5. Vergi Mevzuatının Sadeliği	18
3.2.2.6. Ekonominin İçinde Bulunduğu Konjonktür.....	19
4.VERGİ YÜKÜ KAVRAMI VE VERGİ YÜKÜ KARŞISINDA OLASI MÜKELLEF	
TEPKİLERİ.....	20
4.1. Vergi Yüğü Kavramı.....	20
4.1.1. Objektif Vergi Yüğü	20
4.1.1.1. Kişisel Vergi Yüğü	20
4.1.1.1.1. Brüt Vergi Yüğü	21
4.1.1.1.2. Net Vergi Yüğü	21
4.1.1.2. Toplam Vergi Yüğü	21
4.1.1.3. Bölgesel ve Sektörel Vergi Yüğü.....	22
4.1.2. Subjektif Vergi Yüğü.....	22
4.2. Vergi Yüğü Karşısında Mükellef Tepkileri	23
4.2.1. Vergiden Kaçınma	23
4.2.1.1. Vergisel Araçlardan Faydalanmak.....	24
4.2.1.2. Gelir Aktarma	24
4.2.1.3. Vergi Ödemeyi Geciktirme.....	25
4.2.1.4. Vergi Arbitraji.....	27
4.2.2. Vergiyi Yansıtmak	27

4.2.3. Vergi Cennetlerine Transfer	27
4.2.4. Vergi Kaçakçılığı.....	28
4.2.4.1. 18 Aydan 3 Yıla Kadar Hapis Gerektiren Eylemler	29
4.2.4.2. İki Yıldan Beş Yıla Kadar Hapis Gerektiren Eylemler	29
4.2.4.3. Üç Yıldan Beş Yıla Kadar Hapis Gerektiren Eylemler	29
4.2.5. Verginin Grevi ve Vergi Reddi	29
5. OECD ÜLKELERİNDE TOPLAM VERGİ YÜKÜ VE BİLEŞİMİ	31
5.1. Türkiye ve OECD Ülkelerinde Toplam Vergi Yükü ve Toplam Vergi Yükünün Kaynağına Göre Dağılımı	31
5.2. Türkiye’de Bazı Önemli Vergi Yükü Örnekleri.....	51
5.2.1.Asgari Ücret Üzerindeki Vergi Yükü.....	51
5.2.2. Cep Telefonunda Dolaylı Vergi Yükü.....	52
5.2.3. Otomobil Üzerindeki Dolaylı Vergi Yükü	53
5.2.4. Akaryakıt Ürünleri Üzerindeki Vergi Yükü	55
6. MÜKELLEFLERİN VERGİ YÜKÜ ALGISININ ANALİZ EDİLMESİ: TRABZON İLİ ÖRNEĞİ.....	57
6.1. Çalışmanın Amacı.....	57
6.2. Çalışmanın Kapsamı ve Örneklem	57
6.3. Verilerin Analizi	58
6.4. Tanımlayıcı İstatistikler	58
6.5. Mükelleflerin Vergi Algısına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	60
6.6. Değerlendirme.....	82
SONUÇ	85
KAYNAKÇA	87
EK 1: ANKET ÇALIŞMASI.....	94

KISALTMALAR LİSTESİ

GİB : Gelir İdaresi Başkanlığı

OECD : İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Örgütü

GVK : Gelir Vergisi Kanunu

VUK : Vergi Usul Kanunu

KDV : Katma Değer Vergisi

ÖTV : Özel Tüketim Vergisi

MTV : Motorlu Taşıtlar Vergisi

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

GSYİH : Gayrisafi Yurtiçi Hasıla

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

DİSK- AR : Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Araştırma Merkezi

EPDK : Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu

BTK : Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 4. 1. Şirketlerin Transfer Fiyatlandırması Uygulama Amaçları	25
Tablo 4. 2. Türkiye’de 2019 Yılı Vergi Gelirlerinin Çeşitli Vergilere Göre Dağılımı	26
Tablo 5. 1. Türkiye’de Toplam Vergi Yüğü (Bin TL) (2008- 2020)	32
Tablo 5. 2. OECD Ülkelerinde Nominal GSYİH Verilerine Göre Kişi Başına Düşen Milli Geliri (2018).....	33
Tablo 5. 3. OECD Ülkelerinde Toplam Vergi Yüğü (2008-2019).....	35
Tablo 5. 4. Bireylerin Gelir, Kar ve Sermaye Kazançları Üzerindeki Vergi Yüğü’nün Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı (2008-2019)	39
Tablo 5. 5. Şirketlerin Gelir, Kar ve Sermaye Kazançları Üzerindeki Vergi Yüğü’nün Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı (2008-2019)	42
Tablo 5. 6. Servet Üzerindeki Vergi Yüğü’nün Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı (2018-2019).....	45
Tablo 5. 7. Mal ve Hizmet Üzerindeki Vergi Yüğü’nün Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı (2008-2019).....	48
Tablo 5. 8. Bekar Bireyin Asgari Ücret Üzerindeki Vergi Yüğü	52
Tablo 5. 9. Cep Telefonu Üzerindeki Dolaylı Vergi Yüğü	53
Tablo 5. 10. Otomobil Üzerindeki Dolaylı Vergi Yüğü.....	54
Tablo 5. 11. Akaryakıt Üzerindeki Vergi Yüğü	55
Tablo 6. 1. Ankete Katılan Kişilerin Demografik Bilgileri	59
Tablo 6. 2. Ölçek Değerlendirme Kriterleri	60
Tablo 6. 3. Vergi vermek yasal bir zorunluluk olup, mükellefler tarafından yerine getirilmelidir.....	61
Tablo 6. 4. Vergi vermek yasal bir zorunluluk olup, mükellefler tarafından yerine getirilmelidir. Önermesinin Analiz Sonuçları	61
Tablo 6. 5. Mükelleflerden alınan vergiler kamu harcamaları için kullanılmaktadır.....	62

Tablo 6. 6. Mükelleflerden alınan vergiler kamu harcamaları için kullanılmaktadır. Analiz Sonuçları.....	62
Tablo 6 .7. Vergi vermek temel vatandaşlık görevlerindendir.	63
Tablo 6. 8. Vergi vermek temel vatandaşlık görevlerindendir. Analiz Sonuçları	63
Tablo 6. 9. Vergi mükellefler üzerinde bir yükür.....	64
Tablo 6. 10. Vergi mükellefler üzerinde bir yükür. Analiz Sonuçları.....	64
Tablo 6. 11. Vergiler ödenmezse kamu hizmetleri aksar.	65
Tablo 6. 12. Vergiler ödenmezse kamu hizmetleri aksar. Analiz Sonuçları	65
Tablo 6. 13. Vatandaş olarak vergi vermekten gurur duyuyorum.....	66
Tablo 6. 14. Vatandaş olarak vergi vermekten gurur duyuyorum. Analiz Sonuçları.....	66
Tablo 6. 15. Ödediğim vergi ile aldığım kamu hizmetini karşılaştırdım.	67
Tablo 6. 16. Ödediğim vergi ile aldığım kamu hizmetini karşılaştırdım. Analiz Sonuçları ...	67
Tablo 6. 17. Ödediğim vergi ile aldığım kamu hizmeti arasında doğru orantı olduğunu düşünüyorum.....	68
Tablo 6. 18. Ödediğim vergi ile aldığım kamu hizmeti arasında doğru orantı olduğunu düşünüyorum. Analiz Sonuçları.....	68
Tablo 6. 19. Ödediğim vergilerin ülkede ihtiyaç duyulan alanlara harcandığını düşünmekteyim.	69
Tablo 6. 20. Ödediğim vergilerin ülkede ihtiyaç duyulan alanlara harcandığını düşünmekteyim. Analiz Sonuçları	69
Tablo 6. 21. Başkalarının vergi ödememesi benim vergi ödeme isteğimi olumsuz etkiler....	70
Tablo 6. 22. Başkalarının vergi ödememesi benim vergi ödeme isteğimi olumsuz etkiler. Analiz Sonuçları	70
Tablo 6. 23. Ödediğim verginin nereye ve nasıl harcandığı, benim oy sandığındaki tutumunu etkiler.....	71
Tablo 6. 24. Ödediğim verginin nereye ve nasıl harcandığı, benim oy sandığındaki tutumumu etkiler. Analiz Sonucu	71

Tablo 6. 25. Desteklediğim siyasi parti iktidara gelirse vergi ödemeye daha olumlu yaklaşırım.	72
Tablo 6. 26. Desteklediğim siyasi parti iktidara gelirse vergi ödemeye daha olumlu yaklaşırım. Analiz Sonucu	72
Tablo 6. 27. Üzerimdeki vergi yükünü psikolojik açıdan fazlasıyla hissediyorum.	73
Tablo 6. 28. Üzerimdeki vergi yükünü psikolojik açıdan fazlasıyla hissediyorum. Analiz Sonucu	73
Tablo 6. 29. Türkiye'de vergi sistemi adildir.	74
Tablo 6. 30. Türkiye'de vergi sistemi adildir. Analiz Sonucu	74
Tablo 6. 31. Türkiye'de genel vergi yükü ağırdır.	75
Tablo 6. 32. Türkiye'de genel vergi yükü ağırdır. Analiz Sonucu.....	75
Tablo 6. 33. Gelir ve kazanç üzerine uygulanan vergi miktarı yüksektir.	76
Tablo 6. 34. Gelir ve kazanç üzerine uygulanan vergi miktarı yüksektir. Analiz Sonucu	76
Tablo 6. 35. Sermaye sahipleri ve şirketler üzerinde vergi yükü yüksektir.	77
Tablo 6. 36. Sermaye sahipleri ve şirketler üzerinde vergi yükü yüksektir. Analiz Sonucu...	77
Tablo 6. 37. Mal ve hizmetler üzerinde ÖTV ve KDV yüksektir.	78
Tablo 6. 38. Mal ve hizmetler üzerinde ÖTV ve KDV yüksektir. Analiz Sonucu.....	78
Tablo 6. 39. Emlak Vergisi, Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV) gibi servet vergilerinde vergi yükü yüksektir.	79
Tablo 6. 40. Emlak Vergisi, Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV) gibi servet vergilerinde vergi yükü yüksektir. Analiz Sonucu	79
Tablo 6. 41. Teknolojik ürünlerde vergi yükü yüksektir.	80
Tablo 6. 42. Teknolojik ürünlerde vergi yükü yüksektir. Analiz Sonucu	80

1.GİRİŞ

1929 yılında yaşanan küresel ekonomik kriz ve öncesi dönemde dünyada hakim olan iktisadi anlayış kamu kesiminin ekonomi içerisindeki payının düşük kalmasını sağlamıştır. Kamu kesiminin ekonomi içerisindeki payının düşük olması beraberinde daha az kamu finansmanı ihtiyacını getirmiştir. Fakat 1929 yılında yaşanan küresel kriz ve sonrasında gelişen Keynesyen iktisadi bakış açısı ekonomide kamu kesiminin büyümesine öncülük etmiştir. Bu yıllar itibariyle gelişen iktisadi düşüncelerin de etkisiyle devlete yüklenen fonksiyonlar artmıştır. Bu fonksiyonların başında kaynak tahsisinde etkinliği sağlamak, ekonomik büyümeyi desteklemek ve sosyal adaleti tesis etmek gibi amaçlar gelmektedir. Ülkeler liberal iktisadi anlayışın yoğun olduğu 1929 küresel kriz öncesinden farklı olarak artık ekonomide savunma ve adalet gibi temel kamu hizmetlerini sunmanın yanında; sosyal güvenlik, altyapı ve diğer yatırım harcamalarını arttırmıştır. Bu durum kamu harcamalarının artmasına yol açmıştır.

Tüm bunlar ekonomide kamu kesiminin büyümesine ve dolayısıyla kamu finansman ihtiyacının artmasına yol açmıştır. Artan finansman ihtiyacı ise kaçınılmaz olarak bireyler ve ekonomi genelinde vergi yükü artışına neden olmuştur. Bireyler ve toplumun geneli üzerindeki bu vergi yükü artışının bireylerin vergiye karşı tutumlarını farklılaştırması ve zihinlerindeki vergi algısını etkilemesi kuvvetle muhtemeldir.

Devletin en az maliyetle maksimum vergi hasılatına ulaşmasının şartlarından birisi mükelleflerin vergiye karşı beslediği pozitif bakış açısıdır. Nitekim bu pozitif algı arttıkça devletin kamu finansmanını daha sorunsuz ve daha az maliyetle elde etmesi kolaylaşacaktır. Aksi halde bireylerin vergiye karşı düşünceleri olumsuzlaştıkça vergi karşısındaki tepkileri artmakta ve devlet açısından kamu harcamalarının finansmanı zorlaşmaktadır. Burada en önemli nokta bireylerin ödediği verginin rakamsal büyüklüğünden ziyade, bu miktarda vergiyi ödemek dolayısıyla zihinlerinde duyduğu psikolojik rahatsızlık hissidir. Örneğin iki bireyden birisi daha az vergi ödediği halde daha çok vergi ödeyen bireyden daha fazla psikolojik baskı hissedebilir. Bu durum vergisel tepkileri belirlemede önemli rol oynayacaktır. Bu nedenle bireylerin vergiye bakış açısını farklılaştıran sebepler iyi analiz edildiğinde; mükelleflerin vergiye bakış açısını olumlu yönde etkilemek ve her geçen gün artan kamu finansmanı ihtiyacını karşılamak daha kolay olacaktır.

Literatürde vergi yükü bakımından Türkiye ve diğer ülkeleri rakamsal karşılaştırmalar yoluyla analiz eden birden çok çalışma bulunmaktadır. İlgili çalışmalar büyük ölçüde vergi yükünün rakamlarla ifade edilen objektif yönüne odaklanmaktadır. Bu çalışmada ise objektif

ve rakamsal olarak ifade edilen vergi yükünden hareket edilerek, bireylerin gerçekte hissettiği sübjektif vergi baskısı arasındaki geçişkenliğin uyumunu tespit etmek hedeflenmiştir. Bu doğrultuda anket yöntemiyle Trabzon ilinde ikamet eden bireylerin zihinlerindeki vergi algısı ve vergi yükü düzeylerinin objektif verilerle ne derecede örtüştüğü tespit edilmeye çalışılacaktır.

Bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde vergi kavramından bahsedilecek, verginin temel özellikleri ile Türkiye’de vergilerin gelişimi anlatılacaktır. Vergilerin gelişimi Osmanlı ve Cumhuriyet sonrası dönem olmak üzere iki alt başlıkta incelenecektir. İkinci bölümde vergi psikolojisi ve vergi algısından bahsedilecek, mükelleflerin vergi algısını şekillendiren unsurlar kişisel faktörler ve çevresel faktörler olarak iki başlık altında incelenecektir. Üçüncü bölümde vergi yükü kavramı ve başlıca vergi yükü tanımlarından bahsedilecek, vergi yükü karşısında mükelleflerin verebileceği olası tepkiler açıklanacaktır. Dördüncü bölümde Türkiye’de ve OECD ülkelerindeki vergi yükünün dağılımı ve bileşenleri tablolar ve rakamsal gerçekliklerle analiz edilecektir. Bunların yanında mükelleflerin vergi algısını etkilemesi muhtemel bazı önemli mal ve hizmetler üzerindeki vergi yüküne değinilecektir. Çalışmanın beşinci ve son bölümünde Trabzon ilinde yaşayan bireylere vergi bilinci ve vergi yükü algısını ölçmek üzere anket çalışması uygulanacaktır.

2. VERGİ KAVRAMI VE TÜRKİYE’DE GELİŞİMİ

2.1. Vergi Kavramı

Bireyler toplu halde yaşamaya başladıkça ortaklaşa ihtiyaçları artmış ve bu ortaklaşa ihtiyaçları karşılamak için kesin ve sürekliliği olan finansman kaynaklarına ihtiyaç duyulmuştur. Vergiler en basit anlatımla ortaklaşa ihtiyaçları karşılamak için bireylerin yapmaları gereken katkı payını ifade etmektedir.

İnsanlığın hayatına vergi kavramının girmesi uzun zaman öncesine dayanmaktadır. Tarihin uzun bir döneminde vergi bireylerin devlete gönüllü olarak yaptığı katkı payı ve hediyeleri şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bireyler devlet veya devletin yöneticileri için fedakârlık yapmışlar ve onlara vergiyi hediye niyetiyle sunmuşlardır. Ancak zamanla toplum ihtiyaçlarının değişerek büyümesi, bu ihtiyaçların finansmanı için sürekliliği olan gelir kaynakları bulunması zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Böylece vergiler giderek olağan bir kamu gelir türü halini almıştır (Çomaklı vd., 2015: 131).

Verginin tarihi devletlerin tarihi kadar eskidir. Fakat vergilerin ortaya çıktığı tarih net olarak bilinmemektedir. Tarihte vergiye ilişkin ilk bulgular Milattan önce 3000 yıllarında hüküm süren Mısır İmparatorluğu’na dayanmaktadır. Burada vergi tarım ürünleri üzerinden onda bir oranında alınmıştır ve köylü kişilerin derebeylerine zorunlu hizmeti olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kayıtlara bitkiden yapılan kağıtlar (papirüs) üzerinden ulaşılmıştır. Bir başka önemli tarihi kayıt; İncil’in ilk versiyonu olan Genesis’te tarımsal ürünlerin 1/5’inin Firavuna verilmesi gerektiği yönünde kutsal kitapta yer almaktadır (Şen ve Sağbaş, 2016: 7). Buradan hareketle vergilerin tarihinin çok uzun zaman öncesine dayandığı söylenebilir. Vergi kavramı tarih boyunca çeşitli değişiklikler geçirerek günümüze kadar gelmiştir. Geçmişten günümüze vergilerdeki en önemli değişiklikler; aynı yani mal ile veya bedeni ödenen vergiden nakdi bir değer olarak ödenen vergiye doğru gelişimdir. Verginin ödenmesi bakımından meydana gelen bu değişikliğin yanında vergiler önceleri ihtiyari bir ödemeyken zamanla zorunlu bir ödeme halini almıştır. Tüm bu değişikliklerin bireylerin vergiye bakış ve tutumunu etkilemesi muhtemeldir.

Vergiye ilişkin çeşitli tanımlar yapılmaktadır. Bunlardan birisi; kamu hizmetlerinin finansmanı ile kamu borçlarının ifası amaçlı devlet hükümlerine dayalı toplanan, karşılıksız, hukuki zora dayanan ve para şeklinde yapılan ödemelerdir (Akdoğan, 2009:118). Vergiye ilişkin bir başka tanım; Devlet veya devlet tarafından yetkilendirilmiş kamuya ait kurumların; kamu hizmet finansmanı ve sosyoekonomik hayata müdahale amaçlı gerçek ve

tüzel kişilerden aldığı, hukuki zora dayanan, belli bir kamu hizmeti karşılığı olmayan nakdi iktisadi değerlerdir (Şen ve Sağbaş, 2016: 1-2). Vergiler farklı kelime ve yorumlarla tanımlanabilse de temelde belirli özellikleri ve fonksiyonları olan bir kamu gelir türüdür. Bu tanımlardan yola çıkarak verginin başlıca özellikleri aşağıdaki gibi özetlenebilmektedir;

- Fiskal (mali) ve fiskal olmayan (sosyoekonomik) amaçlarla toplanır,
- Hukuki zora dayalıdır,
- Doğrudan bir karşılığı yoktur,
- Nakdi olarak alınır.

Vergiler konusuna göre; gelir, servet ve harcama üzerinden alınan vergiler olarak sınıflandırılmaktadır. Ekonomik sınıflandırmaya göre ise vergiler; dolaylı vergiler ve dolaysız vergiler olarak ikiye ayrılmaktadır. Vergilerin bu sınıflandırılma biçimleri ve dağılım şekli ekonomi üzerinde yaratacağı etkiler, sosyal adalet ve bireylerin vergi algısını etkilemesi bakımından büyük önem taşımaktadır.

2.2. Türkiye’de Vergilerin Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de vergi yükünün dağılımı ve bireylerin vergi algısı üzerindeki olası etkilerini daha iyi analiz edebilmek için vergilerin tarihi gelişimi üzerinde genel bir bilgi sahibi olmak önemli ipuçları verebilmektedir. Türkiye’de vergilerin tarihi gelişimi Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet sonrası dönem olmak üzere iki ana başlık altında incelenebilir.

2.2.1.Osmanlı’da Vergilerin Gelişimi

Osmanlı İmparatorluğu devlet yönetimi anlayışında büyük ölçüde dini hükümleri benimsemiş bir imparatorluk olmuştur. Osmanlı devletinin vergi politikalarına bakıldığında da dini vergiler ön plandadır. Bu doğrultuda Osmanlı devletinde Aşar, Zekât, Cizye ve Haraç olmak üzere 4 temel şer’i vergi karşımıza çıkmaktadır (Çomaklı vd., 2015: 132).

Aşar vergisi Müslüman halkın sahip olduğu tarım arazilerinde; tarım ürünleri üzerinden %5 veya %10 oranında alınan, mal ile ödenen bir vergidir. Aşar vergisi mükellefleri hasat edilen buğday, arpa, yulaf gibi tarımsal ürünlerin %10’unu devlete vergi olarak vermiştir. Aynı zamanda Osmanlı Hazinesi gelirlerinin 1/3’ünü bu vergi ile karşılamıştır (Eroğlu, 2010: 59).

Zekât varlıklı olan kimselerin, varlıklarının 1/40’ı oranında ödediği bir tür kazanç vergisidir. Cizye bir şahıs vergisidir ve konusunu gayrimüslim erkekler oluşturmaktadır. Cizye vergisinin alınmasının iki önemli gerekçesi gayrimüslim erkeklerin askerlik hizmeti

yapmamalarının yanında can ve mal güvenliklerinin sağlanmasıdır. Kadınlar, çocuklar ve yaşlılar cizyeden muaf tutulmuştur. Haraç tarım ürünleri üzerinden alınmıştır fakat aşar vergisinden farklı olarak gayrimüslim kesimi ilgilendirmiştir (Şen ve Sağbaş, 2016: 8-9). Ayrıca işgal edilen ülkelerde gayrimüslimlerin kullanımında olan topraklardan alınmıştır (Yılmaz, 2019: 12). Osmanlı İmparatorluğu büyük ölçüde sınırlarını genişleten ve yeni topraklar kazanan bir imparatorluk olmuş ve dolayısıyla kazanılan topraklardaki tarımla uğraşan kimseler de Haraç ödemek durumunda kalmıştır. Bu tür şer'i vergiler Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması ve Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar kendisini göstermiştir.

Osmanlı İmparatorluğunda şer'i vergiler haricinde gelenek ve göreneklerden etkilenecek oluşturulan örfi vergiler de bulunmaktadır. Ağnam, Ağıl, Kışlak, Otluk, Kovan, Yatak ve Otlak Vergisi gibi vergiler Osmanlı'da uygulanan örfi vergilere örnektir. Hatta bu vergilerin bazılarının tarihi çok daha eskiye dayanmaktadır ve Osmanlı İmparatorluğu kurulmadan önce de karşımıza çıkabilmektedir (Eskicioğlu, 2007: 226).

2.2.2.Cumhuriyet Dönemi ve Vergilerin Gelişimi

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye; savaştan yeni çıkmış olması, Osmanlı Devletinden kalan borçların devir alınması ve yeni kurulan devletin sosyoekonomik ihtiyaçları gibi nedenlerle mali açıdan zor durumda kalmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında yaşanan ekonomik darboğaz ve 1929 Küresel Krizinin yarattığı finansal zorluklar vergilerin hazineye gelir sağlama amacını ön plana çıkarmıştır. Bu dönemde bütçe finansmanını büyük ölçüde ücretler ve harcama üzerindeki vergiler sağlamıştır (Ejder, 2000: 128). Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bağımsızlığını kazanmasıyla beraber Osmanlı Vergi Sistemi son bulmuş ve Cumhuriyet dönemi vergi sistemi daha çok Batı Avrupa'nın vergi sistemini benimsemiştir.

Osmanlı'dan kalan ve Hazine gelirlerinin önemli bölümünü oluşturan Aşar Vergisi'nin kaldırılması Cumhuriyet'in kurulmasından iki yıl sonrasına rastlamaktadır. 1925 yılında kaldırılan Aşar Vergisi kaldırılmadan bir yıl önce toplam kamu gelirlerinin %25'ini oluşturmaktaydı (Pehlivan, 2020: 174). Aşar Vergisinin kaldırılmasındaki önemli amaçlardan birisinin köylüler üzerindeki vergi yükünü azaltmak olduğu söylenebilir.

1926 yılında yine Osmanlı'dan kalan Temettü Vergisi kaldırılmış ve yerine ticaret ve sanat gelirleri üzerinden alınan Kazanç Vergisi getirilmiştir. Bu vergi beyannameli mükellefler için artan oranlı şekilde %11 ile %30 arasında değişen oranlarda uygulanmıştır.

1950 yılına kadar uygulanan bu vergi 5421 sayılı Gelir Vergisi Kanunun yürürlüğe girmesiyle uygulamadan kaldırılmıştır (Pehlivan, 2020: 175).

İkinci Dünya Savaşı'nın etkili olduğu 1940'lı yıllarda Türkiye savaşa girmese de savaştan olumsuz etkilenmiş ve kamu harcamalarını arttırmak durumunda kalmıştır. Bu yıllarda iki olağanüstü dönem vergisi yürürlüğe girmiştir. Bunlardan ilki 1942 yılında yürürlüğe giren Varlık Vergisidir. Varlık Vergisi serveti konu alan ve serveti yüksek oranda vergilendiren bir vergi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu vergi yürürlüğe girdikten 16 ay sonra 1944 yılında yürürlükten kaldırılmıştır. Dönemin ikinci önemli olağanüstü vergisi olan Toprak Mahsulleri Vergisi; 4429 sayılı Toprak Mahsulleri Vergisi Kanununa dayanarak 1943 yılında yürürlüğe girmiştir. Tarım ürünleri üzerinden alınması yönüyle Aşar Vergisi'ne benzetilmektedir. Toprak Mahsulleri Vergisi üç yıl uygulama sonunda 1946 yılındaki 4840 sayılı yasa ile uygulamadan kaldırılmıştır (Dayıoğlu ve Buz, 2019: 396-399). Bu iki verginin yürürlüğe girmesindeki en önemli amaçların başında savaş döneminin getirdiği artan kamu harcamalarının finansmanı gelmektedir (Ejder, 2000: 128).

Türkiye'de İkinci Dünya Savaşı ve sonrası dönemde vergi mevzuatının karmaşık bir hal alması vergilerin idaresini de bir hayli zorlaştırmıştır. Bu nedenle vergi mevzuatının düzenlenmesi ve özellikle gelişmiş Batı Avrupa ülkelerinin vergi mevzuatıyla uyumlu hale getirilmesi gerekliliği doğmuştur. 1950'li yıllar Türk Vergi Sistemi'nin batılı anlamda modernleşmeye başladığı ve vergi reformları için önemli adımların atıldığı yıllardır. Bu dönemde Gelir Vergisi Kanunu (GVK) ve Vergi Usul Kanunu (VUK) gibi oldukça önemli kanunlar yürürlüğe girmiştir (İnan, 2010: 352). 1950 yılında yürürlüğe giren 5421 sayılı Gelir Vergisi Kanunu Alman Gelir Vergisi mevzuatı örnek alınarak hazırlanmıştır (Pehlivan, 2020: 175). Özellikle 1950 ve 1960 yılını kapsayan dönemde yaşanan bu gelişmelerin Türk Vergi Sistemi'ne batılı hukuki bir altyapı kazandırdığı söylenebilmektedir.

Türkiye'de 1960'lı yıllara genel bir bakış açısıyla bakıldığında; bu yıllar siyasi çalkantılar, fikir ayrılıkları ve askeri darbe ile ön plana çıkmaktadır. Bu siyasi karışıklık ortamı devlet idaresini her alanda zorlamıştır. Vergisel açıdan bakıldığında ise bu dönemde günümüze kadar uzanan üç önemli vergi kanunu yürürlüğe girmiştir. 197 sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu 18/2/1963 tarihinde, 488 sayılı Damga Vergisi Kanunu 1/7/1964 tarihinde, 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu 29/7/1970 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

1980'li yılların küresel iklimine bakıldığında; Neoliberal iktisadi anlayışın dünya ekonomilerinde hakim düşünce olmaya başladığı, korumacı iktisat politikalarından vazgeçildiği ve serbest dış ticaret politikalarının benimsendiği yıllar olarak ön plana

çıkılmaktadır. Küreselleşme ve serbest dış ticaret politikalarının yaygınlaşması ile birlikte Türkiye paralel bir ekonomik gelişim göstermiş ve ekonomisini dışa açacak politikaları benimsemiştir. Bu durum kaçınılmaz şekilde vergi politikalarını etkilemiştir.

Küreselleşen dünyada uluslararası sermaye çekme yarışı ülkeleri vergi politikalarında değişiklikler yapmaya itmiştir. Her geçen gün artan küresel sermaye akışkanlığından daha fazla pay almak isteyen Türkiye; dünya ülkeleriyle paralel olarak gelir ve sermaye üzerindeki vergi yükünü azaltırken, KDV gibi Türk Vergi Sistemi'nde yeni olan ve gelirden ziyade harcamaları hedef alan vergilerin bütçe içerisindeki payını arttırmaya başlamıştır (Ceran vd., 2007: 280-281).

Buradan hareketle bu dönemde Türkiye'de vergi reformu niteliğinde olan en önemli adım 3065 sayılı Katma Değer Vergisi (KDV) Kanunu'nun 1985 yılı itibariyle yürürlüğe girmesidir. Dolaylı bir vergi olan KDV'nin yürürlüğe girmesiyle beraber; harcama vergilerindeki karışıklık ve dağınıklık tek bir vergide toplanarak vergi sistemini sadeleştirmede önemli bir adım atılmıştır. Katma Değer Vergisi bütçe finansmanını sağlamada yıldan yıla önemini arttırmıştır. Dolaylı vergilerin bütçe içindeki öneminin artmasının en önemli ikinci ayağı Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) Kanunu'nun yürürlüğe girmesidir. 4760 sayılı ÖTV Kanunu 6/6/2002 tarihinde kabul edilmiştir. ÖTV temelde sağlığa ve çevreye zararlı mal ve hizmetler ile lüks tüketimi vergilendirmeyi amaçlamaktadır. Fakat özellikle Türkiye'de son yıllar itibariyle ÖTV kapsamına giren mal ve hizmetlerin sayısında önemli artışlar olduğu göz ardı edilmemelidir.

Türkiye'de KDV ve ÖTV'nin yürürlüğe girmesinden sonra bu tip dolaylı vergiler gelir ve servet üzerinden alınan vergilere kıyasla; daha kolay toplanabilmesi, siyasi tepkiden uzak olması, hazineye daha düşük maliyet ile daha kısa sürede finansman sağlayabilmesi, ekonomik etkinliği önceleme gibi özelliklerinden dolayı sık tercih edilen ve bütçe finansmanında giderek artan paya sahip olan vergiler haline gelmiştir.

3. VERGİ PSİKOLOJİSİ VE VERGİ ALGISI

3.1. Vergi Psikolojisi ve Amaçları

Vergiler bireylerin satın alma gücünü ve ekonomik durumlarını doğrudan doğruya etkiler. Bu nedenle bireylerin üzerinde bir çok psikolojik etki yaratabilir. Vergi psikolojisi vergi karşısında mükelleflerin algısını, tutum ve davranışlarını incelemektedir. Literatürde birçok çalışma alanına göre daha geç gelişim göstermiş olan bu alan; özellikle 1970’li yıllardan sonra Almanya ve ABD gibi batı ülkelerinde incelenmeye başlamıştır (Aktan, 2012: 167)

Mükelleflerin vergi uyumunun analizi ve iyileştirilmesi, vergiyi mükelleflere benimsettirmek ve vergisel tepkilerin en aza indirilmesi gibi amaçlara ulaşabilmek için verginin psikolojik yönünü göz önünde bulundurmak büyük önem taşımaktadır (Aydoğan, 2017: 15). Vergi psikolojisinin üç temel amacı bulunmaktadır. Bu amaçlar; mükelleflerin vergi uyumunu arttırmak, vergi politikalarının etkinliğini arttırmak ve toplumsal ilişkileri düzenlemektir.

3.1.1. Mükelleflerin Vergi Uyumunu Arttırmak

Mükelleflerin vergiye ilişkin sorumluluklarını kendi istekleriyle eksiksiz ve zamanında yerine getirmesi ve vergilerle bir uyum içinde olması vergi idaresinin işini çok büyük ölçüde kolaylaştıracaktır. Bu nedenle vergi psikolojisinin en önemli amaçlarından biri mükelleflerin vergi uyumunu arttırmak olmaktadır.

İdeal olan bu durumun sağlanabilmesi birden çok faktöre bağlıdır. Uyumsuzluğun arttığı bir senaryoda vergi gelirlerinin azalması ve kamu hizmetlerinin yeteri düzeyde gerçekleşmemesi söz konusu olabilmektedir. Bu uyumsuzluk kamu otoritesine ve vergi kanunlarına muhalefete kadar gidebilmektedir. Bu nedenle vergilendirme sürecine sosyal ve psikolojik yönüyle yaklaşabilmek yükümlülerin vergiye bakışı açısından büyük önem taşımaktadır (İpek ve Kaynar, 2009: 176-177).

3.1.2. Maliye Politikasının Etkinliğini Arttırmak

Devletler iktisat politikası yoluyla en temelde refahı maksimum kılmayı amaçlarken kullandığı araçlardan birisi vergi politikalarıdır. Bu doğrultuda vergiler kullanılırken mükelleflerin bu vergiler ile uyumlu olması ve tepkilerinin minimum düzeyde olması maliye politikasının etkinliğini arttıracaktır. Bu durumun sağlanabilmesi mükellef psikolojisinin

araştırılması ve vergi karşısında olası tutum ve davranışlarının iyi analiz edilmesi ile mümkün olmaktadır (Aydoğan, 2017: 17).

3.1.3. Toplumsal İlişkileri Düzenlemek

Maliye politikası ve maliye politikasının bir aracı olan vergilerin toplum içinde bazı sınıf ve gruplar üzerinde yaratacağı negatif etki daha fazla olabilmekte ve bu durumdan gelir dağılımı negatif etkilenebilmektedir. Oluşacak bu vergisel ayrımcı politikalar gelir grupları arasında huzursuzluk yaratabilmekte ve devlete karşı cephe alınmasına sebep olabilmektedir (Şenyüz, 1994: 13; Aydoğan, 2017: 17). Oysa ki maliye politikasının amaçlarından birisi de gelirin adil dağılımı ve toplumsal huzur ortamını sağlamaktır. Vergi psikolojisi de vergi politikalarının toplumsal huzuru bozmayacak şekilde uygulanmasını amaçlamaktadır.

3.2. Vergi Algısı

Algı; bireylerin dış dünyadaki soyut ve somut olgularla ilişki kurarak zihinlerinde birtakım yargılarda bulunması ve bunlarla ilgili düşünceler geliştirmesi; algılama kavramı daha geniş bir bakış açısıyla bireylerin bir olgunun farkına vararak zihinlerinde ilgili olguyu yargılama ve değerlendirme sürecini ifade etmektedir (Şimşek vd., 2011: 127).

Vergi algısı kavramı ise bireylerin iç ve dış uyaranların etkisiyle, vergi kavramına ilişkin zihinlerinde geliştirdiği anlam ve vergi hakkında bir fikir elde etmesi olarak tanımlanabilir (Sağlam, 2013: 319). Vergi algısı kavramına ilişkin bir diğer tanım; bireylerin vergileri duyu organlarıyla anlamlandırması ve yorumlamasıdır (Sağbaş ve Başoğlu, 2005: 126). Vergi algısı mükelleflerin vergiye bakış açısını yansıtmaktadır ve vergi psikolojisinin alanına girmektedir. Vergi algısı, vergi ahlakı ve vergi uyumu kavramları birbiriyle önemli etkileşim içerisindedir. Çünkü yüksek vergi ahlakına sahip bir birey vergilere karşı daha olumlu bir bakış açısı geliştirir ve bu doğrultuda vergiye gönüllü uyumu artar.

Tüm bunların yanında birçok faktör bireyin vergiye bakış açısını etkileyecektir. Vergiler eşit gelir koşullarına sahip bireyler arasında dahi farklı düzeylerde algılanabilir. Bu algı farklılaşması sonucu bireylerin vergi hisleri ve bu hisler doğrultusunda verecekleri vergisel tepkiler değişkenlik gösterir. Mükelleflerin vergi algısını ve vergi uyumunu belirleyen faktörler temelde “Kişisel Faktörler” ve “Çevresel Faktörler” olarak iki başlıkta incelenebilir.

3.2.1.Vergi Algısını Belirleyen Kişisel Faktörler

Bireylerin vergi algısını belirleyen kişisel faktörler; mükellefin cinsiyeti, yaşı, eğitim düzeyi, gelir seviyesi ve medeni durumu gibi demografik özelliklerinin yanında vergi ahlakı düzeyi, siyasi iktidara olan bakışı, devlete olan bağlılığı ve vatandaşlık bilinci, kamu harcamalarından memnuniyet düzeyi, diğer mükellefler ile olan etkileşimleri şeklinde sıralanabilir. Literatürde bu faktörler ile vergi algısı ve vergi uyumu arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar birbirinden farklı sonuçlar bulabilmektedir. Bu nedenle teorik düşünce ve beklentiler ile yapılan çalışmaların niceliği kıyaslanarak bazı çıkarımlarda bulunabilmek mümkün olmaktadır.

3.2.1.1. Mükellefin Cinsiyeti

Mükellefin cinsiyetinin vergi algısı ve vergi uyumunu etkilediği düşünülmektedir. Bu doğrultuda erkek ve kadın bireylerin vergiye bakış açıları farklılaşabilmektedir. Genel olarak kadınların kanunlar ve hukuki kurallar karşısında daha uyumlu ve illegal davranışlardan daha uzak oldukları gözlemlenir (Torgler ve Valev, 2010: 556). Bu durum vergi kanunları açısından da geçerli olabilmektedir.

Fakat özellikle kadınların iş yaşantısında aktif olmadığı dönemlerde vergiyi daha pozitif algıladığı söylenebilir. Geleneksel kadın rolünden farklı olarak günümüz hayatında daha bağımsız ve iş hayatında daha aktif rol alan kadın rolünün; kadınların vergiye gönüllü uyumunu ve vergi ahlakını azalttığı düşünülmektedir (Torgler, 2006: 88). Bu durumun ortaya çıkmasında özellikle 1950’li yıllardan sonra kadınların iş yaşamında daha aktif rol alması etkilidir.

Literatüre bakıldığında vergiye uyum ve vergiye bakış açısı konusunda yapılan çalışmalar genellikle kadınların erkeklere nazaran vergiye daha uyumlu olduklarını ve vergiye karşı daha pozitif bir bakış açısı sergilediklerini ortaya koymaktadır (Saruç ve Sağbaşı, 2003: 91; Demir, 2008: 154; İzgi, 2011: 71; Can ve Duran, 2015: 62). Daha az olmakla birlikte vergi uyumu ve vergi ahlakı konusunda erkeklerin kadınlara kıyasla daha istekli ve pozitif olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Ömürbek vd, 2007: 118; İpek ve Kaynar, 2009: 186). Literatürde cinsiyet ile pozitif vergi algısı arasında ilişki bulamayan çalışmalar da bulunmaktadır (Gökbunar vd., 2007: 78; Bilgin, 2011: 186; Yurdakul, 2013: 224; Taytak, 2016: 1955; Doğan, 2019: 59).

3.2.1.2. Mükellefin Yaşı

Mükellefin yaş aralığı, vergiye bakış açısına ve bireylerin vergi yükü algısına etki eden faktörlerden biri olmaktadır. Özellikle gençlerin vergilere gönüllü uyum sağlama hususunda zorluk çektiği ve bu durumun nedeninin gelirlerinin büyük kısmını tüketime ayırmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Umduğu ve planladığı hayata ulaşmak için henüz yeteri kadar gelir elde edemeyen genç bireyler kanunlara karşı çıkma ve risk alma konusunda daha cesur davranabilmektedir. Bu nedenle genç bireyler vergi baskısını daha fazla hissedebilmekte ve bu doğrultuda tepkilerini arttırabilmektedir (Çoban 2004: 46-47).

Daha yaşlı insanlar suç işleme fiiline karşı daha temkinli olabilir ve suçları ortaya çıktığında sonuçlarına katlanma hususunda daha az cesur olabilmektedir (Orviska ve Hudson, 2002: 100). Yaş arttıkça bireylerin daha fazla maddi güç, sosyal statü gibi değerlere sahip olacağı varsayımından hareketle; orta yaş ve üstü bireylerin olası bir yaptırım karşısında kayıpları daha fazla olabilmektedir. Bu durum onları uyumsuzluk ve kanun karşıtı eylemler yerine vergiye gönüllü uyuma itmektedir (Yurdakul, 2013: 17). Vergi uyumsuzluğu ve vergi kaçırmanın illegal davranışlar olması nedeniyle, yaşlanan insanların suç işlemesi ve illegal tepkiler ortaya koyması daha az muhtemeldir (Torgler ve Valev, 2006: 134).

Yapılan çalışmaların çoğu gençlerin vergisel tepkiye daha müsait olduğunu ortaya koymuştur. Literatürde çoğunlukla yaş ile ılımlı vergi algısı ve vergi uyumu arasında pozitif ilişki olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Gökbunar vd., 2007: 79; Yurdakul, 2013: 224; Gür, 2019: 122-123; Taytak, 2016: 1951). Literatürde daha az olmakla birlikte yaş ile vergiye gönüllü uyum ve vergiye pozitif bakış arasında negatif ilişki olduğunu tespit eden çalışmalar da yer almaktadır (Çoban, 2004: 145; İpek ve Kaynar, 2009: 188). Yaş ile vergi ahlakı ve vergi uyumu arasında istatistiksel anlamlı bir ilişki bulamayan çalışmalar da vardır (Demir, 2008: 152; Bilgin, 2011: 186; Can ve Duran, 2015: 64; Doğan, 2019: 60).

3.2.1.3. Mükellefin Eğitim Düzeyi

Bireylerin eğitim düzeyi vergi algısını hem olumlu hem de olumsuz anlamda etkileyebilmektedir. Öncelikle artan eğitim seviyesinin vergi ahlakını arttırarak vergisel tepkileri minimuma indirdiği düşünülmektedir (Saruç ve Sağbaş, 2003: 93). Benzer şekilde eğitim düzeyinin artması mükelleflerin vergi kanunlarını daha kolay algılayabilmesi ve dolayısıyla vergi yasalarına uyumunu kolaylaştırabilmektedir (Yeniçeri, 2004: 1002-1003). Eğitim ile vergi bilinci arasında pozitif ilişki olduğu varsayımından hareketle; eğitilmiş bireyler ödenen vergiler ile aldıkları kamu hizmetleri arasındaki bağlantıyı daha net

kavrayabilecektir. Devlet tarafından toplanan vergilerin kendilerine sunulan kamu hizmetlerinin bir karşılığının olduğu bilincinde olan bireylerin vergiye uyumunun artması ve daha az vergisel tepkilerde bulunması beklenir.

Fakat diğer yandan eğitilmiş bireylerin kamu harcamalarının miktar ve dağılımını daha net kavraması, harcamaları eleştirme ve memnuniyetsizlik duyma ihtimalini arttırmaktadır. Bu doğrultuda artan eğitim düzeyi; vergi uyumunu azaltan bir faktör olarak öne çıkabilirken kaçınma, kaçakçılık gibi vergi uyumunu azaltıcı vergisel tepkilere de neden olabilmektedir (Yurdakul, 2013: 23). Benzer şekilde artan eğitim seviyesi beraberinde kişinin daha iyi iş bulabilmesi ve gelirini arttırmasına sebep oluyorsa bu durum yüksek marjinal vergi oranlarının uygulandığı bir ekonomide vergiye bakışı olumsuzlaştırabilecektir.

Eğitim düzeyinin vergi uyumunu arttırdığı ve vergiye pozitif bakış açısına katkıda bulunduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Saruç ve Sağbaş, 2003: 90; Demir, 2008: 158). Artan eğitimin mükelleflerin vergi uyumunun azalttığını ve vergi kaçırmaya daha istekli olduklarını gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (İzgi 2011: 70). Eğitim ile vergi ahlakı ve vergiye olumlu bakış arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunamamış çalışmalar da bulunmaktadır (Gökbunar vd., 2007: 79; İpek ve Kaynar, 2009: 187; Bilgin, 2011: 186, Yurdakul, 2013: 225; Can ve Duran: 2015: 62).

3.2.1.4. Mükellefin Gelir Seviyesi

Bireylerin gelir düzeyleri ve sosyoekonomik durumları vergiye bakışını etkileyen faktörlerin en başında gelmektedir. Vergi ödeyen bireyler zorunlu şekilde gelirlerinin bir kısmını devlete vererek harcanabilir gelirlerinde bir kayba uğramaktadır.

Özellikle artan oranlı vergilerin ağırlıkta uygulandığı ve marjinal vergi oranlarının yüksek olduğu ülkelerde; mükellefler geliri arttıkça daha yüksek düzeyde vergi yüküne maruz kalacaktır. Bu durum geliri yükselen bireylerin sömürüldüğünü hissetmesine neden olabilir ve vergi algısını bozabilir. Düşük gelirli kesim ise zaten gelirinin büyük kısmını tüketime harcamaktadır ve esasında gelir yetersizliği bu mükellefleri vergi uyumsuzluğuna yöneltmektedir. Vergilerin harcanabilir geliri azaltan bir unsur olduğundan hareketle ilave her vergi bireyleri daha fazla rahatsız edebilmekte ve zihinlerindeki vergi baskını arttırabilmektedir (Yurdakul, 2013: 30).

Literatürde gelir düzeyi ve vergi algısı konusunda yapılan çalışmaların sonuçları değişken olmakla beraber; geliri yüksek olan kesimlerin artan gelirlerini devlete verme konusunda isteksiz olduğu ve artan gelirin vergi algısını bozduğu sonucuna ulaşmış çalışmalar

bulunmaktadır (Yeniçeri, 2004: 999; Çoban, 2004: 144). Gelir ile vergi uyumu ve vergi algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulamamış çalışmalar da yer almaktadır (İpek ve Kaynar, 2009: 188)

3.2.1.5. Mükellefin Medeni Durumu

Bireylerin medeni durumu vergiye bakış açısını etkileyebilmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasının temel nedenlerinden birinin, evli bireylerin gelirlerindeki azalmaya daha az tahammülü olması söylenebilir. Geçiminden sorumlu bir aileye sahip evli bir birey ile bekar bir bireyin vergi algılarının farklılaşması muhtemeldir.

Evli bireylerin bekar bireylere kıyasla vergi algısının daha negatif olduğunu ve vergi kaçırmaya daha meyilli olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Çoban, 2004: 143). Bu sonucun elde edilmesinde evli bir bireyin kendisi dışında sorumlu olduğu bireyler için de harcama yapması ve vergi nedeniyle gelirindeki azalmaya daha az tahammülü olması etkili olabilir.

Evli bireylerin daha pozitif vergi algısı olduğunu ve vergiye daha uyumlu olduğunu gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (McGee, 2007: 25; Yurdakul, 2013: 226). Yapılan çalışmaların önemli bir bölümü ise medeni durum ile vergiye gönüllü uyum ve pozitif vergi bakışı arasında anlamlı bir ilişki bulamamıştır (Gökbunar vd., 2007: 79; Demir, 2008: 156; İpek ve Kaynar, 2009: 186; Can ve Duran: 2015: 63; Taytak, 2016: 1954).

3.2.1.6. Vergi Ahlakı

Vergi ahlakı bireyin vergiye bakışını etkileyen faktörlerin başında gelmektedir. Bireyler birçok açıdan toplumsal normlara uygun davranabilirlerken, vergi konusunda olumsuz tavır takınabilmektedir.

Vergi ahlakı yasama organının belirlediği vergi ödevlerini yerine getirmek için ortaya konulan davranışlar bütünü ile vergi kaçakçılığı ve vergi cezalarına karşı mükellefin tavrı şeklinde tanımlanabilir (Tunçer, 2003: 103). Vergi ahlakı mükelleflerin kendi iradeleri ile vergiye ilişkin ödevlerini yerine getirmesini ve vergiler ile bir uyum içinde olmasını sağlar. Benzer şekilde vergi ahlakı vergi kanunlarından doğan sorumlulukların tam ve gerçeğe uygun şekilde yerine getirilmesini sağlamaktadır. Vergi ahlakı bir nevi bireylerin vergi sorumluluklarını kendiliğinden yerine getirmelerini sağlayan içsel motivasyondur. Bireyler bu içsel motivasyon sayesinde idari, sosyal veya hukuki baskı olmadan kamu hizmetlerinin finansmanına gönüllü katılmaktadır. Dolayısıyla vergi ahlakı yüksek olan bir bireyin vergilere

ve vergi yüküne bakış açısının daha olumlu olması beklenir. Vergi ahlakının matematiksel olarak ölçülmesi ise soyut bir kavram olması nedeniyle oldukça güçtür.

Vergi ahlakı düzeyini belirleyen birden çok etken vardır. Bireyin dini inanışı, vergiye ilişkin yargıları, vergi idaresi ve politikaları, hukuk sistemi ve hukuka olan güveni, kültür seviyesi, siyasi düşünce yapısı gibi faktörler vergi ahlakı düzeyini doğrudan etkileyecektir (Aktan, 2012: 174). Özellikle dini inançların vergi ahlakına etkisi göz ardı edilmemelidir. Dini inançların yükümlülere vergi ödeme ve kamu hizmetlerine katılma konusunda içsel motivasyona teşvik ettiği düşünülür. Dini inançlarına bağlı olan bir mükellefin vergilere karşı daha ılımlı olduğu gözlemlenebilir. Vergi ahlakı ile dini görüş arasında yapılan çalışmaların önemli kısmı dini inançların vergi ahlakını arttırdığını tespit etmiştir (Bilgin, 2011: 187). Literatürde yapılan bir diğer çalışma da bu düşünceyle uyumludur (İzgi ve Saruç, 2011: 140). Bir başka çalışmada diğer bölümlere kıyasla İlahiyat bölümü öğrencilerinin vergiye gönüllü uyumunun daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Yeşilyurt, 2015: 55).

3.2.1.7. Mükelleflerin Siyasi İktidara Bakışı

Bireylerin vergi algısını etkileyen önemli faktörlerin başında siyasi otoritenin uyguladığı politikalar ve bireylerin siyasi otorite ile ilişkisi gelmektedir. Yapılan çalışmalar devlet ile bireyler arasında siyasi uzlaşının beraberinde vergi uyumunu getirdiğini göstermektedir. Siyasete ve demokrasiye önem veren, hükümete güvenen mükellefler vergiyi ödeme konusunda daha istekli davranmaktadır (Bilgin, 2011: 187). Böylece artan vergi uyumu kamu hizmetlerinin finansmanını kolaylaştırırken, vergilerin devletin kasasına girme süresini kısaltarak kamu gelirlerini arttırmaktadır.

Seçimler yoluyla iktidara gelen politikacılar bir kamu politikası uygularken toplum tercihlerini dikkate alır. Fakat bu politika tercihleri tüm toplumun isteği ya da önceliği doğrultusunda olmayabilir. Bu hizmetlerden memnun olanlar olduğu gibi bu hizmeti eleştirenler de olacaktır. Tüm bunların bir sonucu olarak siyasi iktidara yönelik olumsuz bakış açısı ve eylemler sergilenebilmekte ve siyasi iktidar aleyhinde görüşler desteklenebilmektedir. Bu nedenle vergi politikalarının da mevcut siyasi otoritenin bir tasarrufu olduğundan hareketle, bireyler vergilere karşı olumsuz bir algı geliştirebilmekte ve subjektif vergi yükünü olduğundan daha fazla hissedebilmektedir.

Fakat burada en önemli husus, siyasi iktidarın hangi partiden olursa olsun toplumu kucaklayıcı politikalarıdır. Desteklediği siyasi partinin iktidarda olmasının vergi uyumu ve vergi algısı ile doğrudan bir bağlantısı olmadığını gösteren çalışmalar bulunmaktadır (İzgi ve

Saruç, 2011: 139). Benzer şekilde Trabzon ili özelinde yapılan bir çalışmada bireylerin siyasal tercihleri ile vergiler arasında sıkı bir bağ kurulamamıştır (Tunçer ve Arıman, 2015: 171). Buradan hareketle mevcut hükümetin bireyin oy verdiği politikacılar olmasından ziyade bireylerin hükümetin politikalarına olan güveni ve siyasiler ile seçmen arasındaki iyi ilişkiler vergi ahlakı ve vergi uyumu konusunda belirleyici rol oynadığı söylenebilir.

3.2.1.8. Mükellefin Devlete Olan Bağlılığı ve Vatandaşlık Bilinci

Bireylerin devlet olgusuna bakış açıları zihinlerindeki vergi algısını belirleyici unsurlardan biridir. Her bireyin zihnindeki devlet algısı ve vatandaşlık bilinci farklı olabilmektedir. Bireylerin devlet algısı olumlu hale geldikçe ve vatandaşlık bilinci arttıkça vergiye daha olumlu bir bakış açısı sergilemesi ve vergiye gönüllü uyumunun artması beklenmektedir (İzgi ve Saruç, 2011; 139).

Benzer şekilde bireyler devlete olan bağlılığını kanıtlayabilmek adına vergi yükümlülüklerini yerine getirme konusunda daha istekli davranabilir. (Tuay ve Güvenç, 2007: 25). Devlet ve devlet kurumlarının toplum çıkarına çalıştığını düşünen mükellefler vergiyi daha hoş karşılayabilmekteyken, devletin işleyiş ve faaliyetlerinde olumsuz düşünceleri olan bireyler vergilere karşı daha hisli ve tepkilidir. Devlet ve vatandaşlık bilinci zayıf olan bireylerin vergi ödememek adına vergisel tepkilere başvurusu şaşırtıcı olmayacaktır.

3.2.1.9. Kamu Harcamaları Farkındalığı ve Memnuniyeti

Bireylerin vergiye bakışını etkileyen faktörlerin başında kamu hizmetlerinden sağladığı fayda gelmektedir. Bilinçli mükellefler ödediği vergiler ile aldıkları kamu hizmetleri arasında bir denge kuracak ve ödedikleri vergilerin kendilerine ne şekilde döndüğüyle ilgilenecektir. Bireyler ödedikleri vergiler ile kendilerine sunulan kamu hizmetleri arasında olumlu bir denge kurduğunda vergiye gönüllü uyumları artmaktadır (Torgler, 2004: 8).

Mükelleflerin tercihleri doğrultusunda yapılan kamu harcamaları vergisel tepkileri en aza indirirken vergiye gönüllü uyumu arttıracaktır. Bu nedenle mükelleflerin arzu ettiği kamu harcamaları tercihlerinin iyi analiz edilmesi büyük önem taşımaktadır (Arıman ve Tunçer, 2021: 318). Nitekim kamu harcamalarının mükelleflerin tercihleri doğrultusunda yapılması ve bireylerin ödedikleri vergilerin kendilerine yol, su, enerji, eğitim gibi kamu hizmetleriyle geri döneceğinin bilinci vergi uyumunu etkiler (Çataloluk, 2008: 220). Örneğin; adalet, sosyal güvenlik, eğitim ve sağlık gibi temel kamu hizmetlerinin yanında; otoyolları, park ve bahçeler, sosyal tesisler gibi kamu hizmetlerinden memnun olan bireylerin vergi ödeme konusunda daha istekli olması ve vergiye gönüllü uyumunun artması beklenir. Kamu

hizmetlerinden memnun olmayan bireyler ise ödediği vergilerin karşılığını alamadığını düşündüğünden vergi yükü nedeniyle daha fazla rahatsızlık duyacaktır.

Kamu hizmetlerinin yanı sıra kamu hizmetlerinin farkındalığı da büyük önem taşımaktadır. Vergiler doğrudan bir kamu hizmeti karşılığı için alınmadığından yapılan kamu hizmetlerinin esasen vergilerin bir karşılığı olduğunun tam olarak fark edilememesine neden olabilir. Kamu harcamalarının farkındalığı arttıkça bireysel tepkiler azalacaktır. Böylece mükellefler vergileri zorunlu bir mali külfet olarak algılamaktan kurtularak vergiye daha olumlu bir bakış açısı geliştirirler. Özellikle kamu hizmetlerinin doğrudan fark edilebildiği yerel hizmetler ve bu amaçla toplanan vergilere karşı mükelleflerin hizmet memnuniyeti artabilirken bu vergileri daha pozitif algılaması muhtemeldir.

3.2.1.10. Mükelleflerin Diğer Mükellefler Hakkındaki Düşünceleri

Bireyler sosyal birer varlıktır ve bireylerin çevresinde yaşanan olaylar davranış ve düşüncelerini etkileyebilmektedir. Bireyler diğer mükelleflerin vergisel durumlarını sorgulayabilir, kendilerini diğer mükellefler ile karşılaştırarak vergi yükü konusunda çeşitli çıkarımda bulunabilirler. Mükellefler en çok sosyoekonomik açıdan kendilerine benzeyen kişilerle kıyaslama içine girebilmektedir.

Eğer mükellefler diğer mükelleflerin vergi ödeme konusunda dürüst davrandığını düşünür ve buna inanırsa vergi ödeme istekleri artabilir. Vergi kaçırma gibi davranışların yaygın olduğu bir toplumda ise vergisini doğru ve zamanında ödeyen mükellef vergi ödemekten rahatsızlık duyacaktır (Yurdakul, 2013: 54). Bu tip olumsuz davranışların toplumda yayılması dürüst mükelleflerin azalmasına yol açabilir ve idarenin vergi etkinliğini olumsuz etkileyebilir.

3.2.2. Vergi Algısını Belirleyen Çevresel Faktörler

Mükelleflerin vergi algısını ve vergiye olan tutumunu kendilerinden bağımsız olarak gelişen durumlar da etkileyebilmektedir. Çevresel faktörler olarak adlandırılabilen bu unsurlar vergi adaleti, vergi oranları, toplumsal gelişmişlik seviyesi, vergi afları, vergi mevzuatının sadeliği ve ekonominin içinde bulunduğu konjonktür olarak sıralanabilir.

3.2.2.1. Vergi Adaleti

Bir ülkenin vergi sistemi ve adil vergi uygulamaları bireylerin vergi algısını değiştiren önemli etkenlerdendir. Serbest piyasada kendiliğinden oluşan gelir dağılımı adil olmayabilir. Gelirin yeniden dağıtılması hususunda vergilere önemli rol düşmektedir. Nitekim her

mükellef ödediği vergilerin gelirleriyle doğru orantılı alınmasını ve bu durumun tüm toplum için benzer şekilde uygulanmasını isteyecektir.

Bireyler arasında vergilerin adil toplanmadığına dair inanç varsa, bireyler vergilere karşı daha hislidir ve daha tepkilidir (Samadova, 2009: 56). Fakat bireyler eğer kendilerinden toplanan vergilerin elde ettikleri gelir ve sahip oldukları refah ile doğru orantılı olarak alındığını bilirlerse vergiye karşı olumlu algı hissedebilmekte ve vergi ödeme konusunda daha istekli davranabilmektedir. Bu durumun sağlanması ise vergi sistemi ve vergi politikalarının gelir dağılımında adaleti sağlayıcı, vergi harcamalarının kapsam ve muhataplarını iyi belirleyen ve sosyal refahı önceleyen şekilde dizayn edilmesi ile mümkündür.

Vergi yükünün adil ve dengeli dağıtılması gerekliliği anayasal güvence altına alınacak kadar önem taşır. Bu durum Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 73. maddesinde Vergi Ödevi başlığı altında 'Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır.' şeklinde açıkça belirtilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982: 73/2).

3.2.2.2. Vergi Oranları

Vergi oranları bireylerin vergi algısının şekillenmesinde çok önemli rol oynamaktadır. Vergi oranlarının artması ya da azalması doğrudan vergi yükünü artırır veya azaltır. Yüksek vergi oranları bireylerin satın alma gücünü doğrudan etkilemesi nedeniyle vergisel tepkilerin en önemli belirleyicilerindendir. Vergi oranları arttıkça mükelleflerin vergileri daha fazla hissetmesi ve tepki vermesi kaçınılmazdır (Gök, 2007: 147). Kullanılabilir gelirin azalması mükelleflerin tüketim ve tasarruf gibi iktisadi kararlarını etkiler ve bu durum mükelleflerin vergi yükü hissine yansır.

Nitekim Arthur Laffer vergi oranlarının sürekli artmasının, bir noktadan sonra mükellef tepkilerini arttırdığını ve vergi gelirini azaltmaya başladığını öne sürmüştür. Yüksek vergi oranları bireyleri vergiden kaçınma gibi tepkilere itebilmekte ve ekonomide kayıt dışılığı arttırabilmektedir (Işık ve Kılınç, 2009: 150).

3.2.2.3. Vergi Kültürü

Vergi kültürü bir ülkenin milli değerlerine tarihsel süreç içerisinde yerleşmiş, etkileşim ve gelişim içerisinde var olan, resmi ve resmi olmayan kurallar bütünü olarak tanımlanabilir (Nerré, 2001: 289). Sosyoekonomik açıdan gelişmiş ve vergiye ilişkin değer yargılarını iyiden iyiye benimsemiş toplumlarda mükelleflerin vergiye karşı daha pozitif bir bakış açısı sergilemesi muhtemeldir. Vergi kültürünün gelişmemesi ise azalan vergi bilincini beraberinde getirirken vergiye gönüllü uyumu zorlaştırmaktadır.

3.2.2.4. Vergi Afları

Vergi afları mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunu bozabilir ve vergi algısını zedeleyebilir. Vergi affı devletin vergi, resim, harç gibi kamu gelirlerinin tahsilinden ve vergi ödevinin tam ve eksiksiz yerine getirilmemesi dolayısıyla uygulamış olduğu yaptırımlardan vazgeçmesidir (Edizdoğan ve Gümüş, 2013: 99-100). Hükümetler belirli dönemlerde çeşitli sebeplerle vergi aflarına başvurarak mükelleflerin vergi borçlarının aslı ve/veya cezalarının bir kısmını ya da tamamını silebilir veya yapılandırma yoluna gidebilir. Vergi kanunlarına göre normal süresinde ve düzeninde ödenmesi gereken vergilere af yolu ile esneklik tanınmakta ve vergi kanunları yumuşatılmaktadır.

Sık vergi afları devlete olan güveni sarsarken, vergisini düzenli ve zamanında ödeyen mükellefleri ödüllendirmek bir yana cezalandırılmış duruma düşürebilmektedir (Çetin, 2007: 182). Vergi affı nedeniyle vergiye gönüllü uyum sağlayan ve vergisini düzenli ödeyen dürüst mükellefler ile vergisini çeşitli sebeplerle ödemeyen mükellefler arasında gayri adil bir durum oluşmaktadır. Vergi aflarının en önemli sakıncası gelecek dönemde tekrar vergi affı uygulanacağı yönünde beklenti yaratmasıdır.

3.2.2.5. Vergi Mevzuatının Sadeliği

Vergi mevzuatının basit, sade, anlaşılır olması ve sık değişikliğe uğramaması vergi idaresinin etkinliğini arttıran önemli etkenlerin başında gelmektedir. Sade ve kolay anlaşılabilir bir vergi sistemi mükelleflerin vergi uyumunun artmasına neden olacaktır (Mersinli, 2019: 73). Benzer şekilde sade ve kolay anlaşılabilen bir vergi sistemi mükelleflerin neye ne kadar vergi ödediğini daha net kavramasını sağlar. Bu durumun bireyin vergi algısını etkilemesi kaçınılmazdır. Optimal vergilemenin en temel ilkelerinden birisi belirliliktir ve bu ilke mükelleflerin ödeyecekleri vergileri önceden bilmeleri ve buna uygun hareket edebilmelerini sağlar. Vergi sisteminin karmaşık olması ve sık değişmesi ise hem bireylerin vergiye uyumunu zorlaştırmakta hem de bireylerin ödediği vergiyi net kavrayamamasına ve vergi algısının bozulmasına neden olabilmektedir. Böylece bireyler ödediği vergi nedeniyle katlandığı yükü olduğundan farklı algılayabilmekte, bu doğrultuda vergi hissi farklılaşabilmektedir.

3.2.2.6. Ekonominin İçinde Bulunduğu Konjonktür

Ekonominin mevcut konjonktürü bireylerin vergi psikolojisini etkileyebilmektedir. Ekonominin konjonktürü GSYİH üzerindeki genişleme ve daralma hareketlerini ifade eder. Ekonominin mevcut işleyişı içerisinde genişleme ve daralma evrelerini barındırmaktadır. Bu evreler sonsuza kadar devam etmeyeceğinden zamanla salınım hareketi gösterecektir.

Bu salınım hareketleri dip ve zirve noktalarını barındırmaktadır. Dip ve zirve noktaları ise konjonktürel dalgalanmaların dönüm noktalarını oluştururken dip noktasından zirveye doğru olan hareket genişleme evresini ifade eder. Bu evrede üretim, yatırım, istihdam ve toplam talep artarken bireylerin geleceğe yönelik beklentileri iyileşmektedir. Zirve noktasından dip noktasına geçiş ise ekonomide daralma evresini ifade eder. Bu evre ise üretim, yatırım, istihdam ve toplam talebin düştüğü, geleceğe yönelik beklentilerin bozulduğu evredir (Yıldırım, 2011: 12). Mükellefler konjonktürün genişleme evrelerinde; ekonominin büyümesi, işsizliğin azalması, gelirlerinin ve harcamalarının artması nedeniyle vergilere karşı daha az hisli ve tepkili olmaktadır. Konjonktürün daralma evresinde ise ekonominin küçülmesi, artan işsizlik ve gelir kaybı nedeniyle mükelleflerin vergilere olan tahammülleri azalmakta ve vergiden duyduğu rahatsızlık artmaktadır. Daha az hissedilen ve harcamalar üzerinden alınan dolaylı vergiler bu rahatsız edici vergi hissini minimize edebilirken, gelir ve servet üzerinden alınan dolaysız vergiler bu baskıyı arttırabilmektedir.

4.VERGİ YÜKÜ KAVRAMI VE VERGİ YÜKÜ KARŞISINDA OLASI MÜKELLEFLERİN TEPKİLERİ

4.1. Vergi Yüğü Kavramı

Mükellefler kamu hizmetlerinin finansmanına vergiler yoluyla katılırken mali bir yüğe maruz kalmaktadır. Vergi yüğü ödeme gücünün ne kadarının vergi olarak alındığını gösterir. Ödeme gücü kriteri olarak gelir dikkate alındığından vergi yüğü; gelirin vergiye giden kısmı olarak düşünülebilir (Tekbaş ve Dökmen, 2007: 197).

Vergi az ya da çok ödeyen üzerinde bir yüktür. Bu vergi yüğü; rakamsal olarak hesaplanabileceği gibi psikolojik nitelikte bir baskı şeklinde de karşımıza çıkmaktadır. Maddi nitelikte olan vergi yüğü objektif vergi yükünü, psikolojik nitelikte olan vergi yüğü ise subjektif vergi yükünü ifade eder. Objektif vergi yüğü analizi belli bir kişi veya ekonominin tümünü kapsayacak şekilde yapılabileceği gibi sektör veya coğrafi bölge bazında da yapılabilmektedir. Vergi yüğü hesaplamaları tek bir vergi bazında, birden çok vergi grubu için veya tüm vergilere ek olarak sosyal güvenlik ödemelerini de kapsayacak şekilde genişletilerek yapılabilmektedir (Şen ve Sağbaş, 2016: 297).

Maddi nitelikte olan vergi yüğü kavramı vergi ve gelir arasındaki ilişkiyi gösterdiğinden; bu kavramların iyi tanımlanması ve bu ilişkinin zaman dilimi sınırlarının iyi belirlenmesi büyük önem taşır. Vergi yüğü objektif vergi yüğü ve subjektif vergi yüğü şeklinde iki ana başlıkta incelenebilir.

4.1.1. Objektif Vergi Yüğü

Objektif vergi yüğü kavramı ödenen vergi ve vergi ödeyenin gelir düzeyi arasında kurulan oransal ilişkiyi gösterir. Bu ilişki bireysel veya toplumsal bazda ele alınabilirken; bölgesel veya sektörel bazda da ele alınabilmektedir. Objektif vergi yüğü; subjektif vergi yükünden farklı olarak somut bir kavramdır ve ekonomik karşılaştırmalarda kullanılabilmektedir. Aynı zamanda vergi yükünün zaman içinde gelişimini gözlemleyebilme imkânı tanı Objektif vergi yüğü ödenen verginin artan, ödeme gücünün azalan bir fonksiyonudur. Yani vergi yüğü ödenen vergi arttıkça artarken, ödeme gücü arttıkça azalmaktadır (Şen ve Sağbaş, 2016: 297-298).

4.1.1.1. Kişisel Vergi Yüğü

Kişisel vergi yüğü kavramı; kişinin belirli bir dönemde ödediği vergi ve vergi benzeri yükümlülüklerin, kişinin aynı dönemdeki gelirine bölünmesiyle elde edilecek matematiksel

rakamı ifade etmektedir (Çomaklı vd., 2015, 145). Bu yük ödenen vergi ile kişinin gelirinin bir fonksiyonudur. Bireyin geliri sabitken ödenen vergi miktarı artıyorsa kişisel vergi yükü artacak, kişinin geliri sabitken ödenen vergi azalıyorsa kişisel vergi yükü azalacaktır. Bu yükün artması bireyin gelirinin daha büyük bir kısmının vergilere ayrıldığı anlamına gelir ve bu durumun bireyin vergi baskısı hissini arttırması muhtemeldir.

4.1.1.1.1. Brüt Vergi Yükü

Brüt vergi yükü hem kişisel bazda hem de ekonominin tümü açısından hesaplanabilmektedir. Kişisel açıdan kişinin belirli bir dönemde ödediği vergi ve vergi benzeri ödemelerin aynı dönemdeki gelirine oranlanmasıdır. Ekonominin tümü açısından ise; devletin belli bir dönemdeki vergi hasılatının aynı dönemdeki milli gelirine oranlanması ile bulunur (Şen ve Sağbaş, 2016: 300).

4.1.1.1.2. Net Vergi Yükü

Net vergi yükü kavramı; ödenen vergi ve vergi benzeri yükümlülüklerden kamu hizmetlerinden sağlanan faydanın çıkarılması ve bu sonucun elde edilen gelire bölünmesiyle ortaya çıkan rakamı ifade eder (İnalton, 2012: 17). Bazı iktisatçılar net vergi yükünü; devlet ve vergilendirmeye yetkili kamu kuruluşlarının topladığı vergi ve benzeri gelirlerden, bireylere yaptıkları transfer harcamaları ile ayni ve nakdi yardımların çıkarılmasından sonraki tutarın elde edilen gelire oranlanmasıyla bulunan rakamsal değer şeklinde daha detaylı tanımlamaktadır (Türk, 1999: 193).

Diğer değişkenler sabitken, bireyin kamu hizmetlerinden sağladığı fayda arttıkça net vergi yükü azalacaktır. Burada amaç kamu hizmetlerinden sağlanan faydaların bireysel vergi yüküne dahil edilmeyerek bireyin vergiler nedeniyle katlandığı net fedakarlığa ulaşmaktır. Fakat bireylerin kamu hizmetlerinden sağladığı net faydayı matematiksel olarak ölçmek zordur ve bu nedenle net vergi yükü daha çok teorik yönü ağır basan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.1.1.2. Toplam Vergi Yükü

Makroekonomik bir veri olan toplam vergi yükü kavramı; belirli bir ekonomide tüm bireylerden toplanan vergi ve vergi benzeri ödemelerin, o ülkenin aynı dönem için yaratılan gayrisafi yurtiçi hasılasına bölünmesiyle ulaşılabilecek rakamı ifade etmektedir (Tekbaş ve Dökmen, 2007: 198). Toplam vergi yükü kamu kesiminin özel kesimden aldığı payı göstermekte ve vergi ile diğer tüm vergi benzeri ödemelerin piyasa ekonomisi üzerinde oluşturduğu yükü ortaya koymaktadır.

Toplam vergi yükü dar anlamda ve geniş anlamda ele alınabilir. Eğer toplanan vergilere sosyal güvenlik primleri dahil edilmezse dar anlamda vergi yükü, vergilere sosyal güvenlik primleri de eklenirse geniş anlamda vergi yüküne ulaşılacaktır (Şen ve Sağbaş, 2016: 298). Değişken bir makroekonomik veri olan toplam vergi yükü, özellikle OECD, IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşlar tarafından uluslararası karşılaştırmalarda sık sık kullanılmaktadır.

4.1.1.3. Bölgesel ve Sektörel Vergi Yükü

Bölgesel vergi yükü belirli bir coğrafi bölgede toplanan vergilerin, aynı coğrafi bölgede yaratılan milli gelire oranlanmasıyla elde edilen rakamdır. Bu rakam bölgeler arası kalkınma planları için karşılaştırma yapma imkânı tanır. Böylece coğrafi bir bölgenin diğerine göre rekabet gücü, yatırım cazipliği, kalkınmışlık farkı ve tüm bunlar üzerinde vergilerin etkisi analiz edilebilir. Sektörel vergi yükü ise bir ekonomide belirli bir sektörün ödediği vergilerin, ilgili sektörün yarattığı hasılaya oranlanmasıyla bulunur. Ekonomideki tarım, sanayi ve hizmet gibi sektörlerin ödediği vergilerin, ilgili sektörlerin milli gelire yarattığı hasılaya bölünmesiyle sektörel vergi yüküne ulaşılır. Vergiler genellikle sektörlerin gelişmesinde en önemli engellerden biri olarak kabul edilir. Sektörel vergi yükü hangi sektörün ne kadar vergi yükü altında olduğunu gösterdiğinden sektörler arası karşılaştırmalar ve buna ilişkin vergi politikalarına yön vermede kullanılabilmektedir (Şen ve Sağbaş, 2015: 299-300).

4.1.2. Subjektif Vergi Yükü

Subjektif vergi yükü kavramı bireylerin vergi yükü nedeniyle zihinlerinde hissettiği psikolojik baskıdır (Çomaklı vd., 2015: 145). Bu rahatsızlık bireylerin demografik özellikleri ve vergiye bakışlarını etkileyen bir çok faktöre bağlı olarak değişebilir. Psikolojik bir his olduğundan matematiksel ölçümü yapılamayacaktır. Genel olarak artan vergi oranları ve vergi miktarlarının bu baskıyı arttıracakı düşünülür. Fakat bir birey çok düşük vergi oranından rahatsızlık duyabilirken bir başka birey yüksek vergi oranından rahatsızlık duymayabilir. Aynı gelir düzeyine sahip bireyler arasında dahi vergiden duyulan psikolojik rahatsızlık farklılaşabilmektedir. Bireyler vergi nedeniyle katlandığı fedakârlık ve refah kaybını çeşitli sebeplerle olumlu dahi karşılayabilmektedir. Belirli bir objektif vergi yükü veri olarak alındığında; mükelleflerin ödediği verginin farkındalığı arttıkça subjektif yükü daha ağır, mükelleflerin ödediği verginin farkındalığı azaldıkça subjektif vergi yükü daha hafif olmaktadır.

Vergi baskısının mükelleflerin iktisadi davranış ve kararlarını etkileme gücü yüksek olduğundan artan vergi baskısı; nötr bir verginin taraflı bir vergiye, etkin bir verginin etkin olmayan bir vergiye dönüşmesine neden olabilir. Nitekim bireyler sübjektif vergi yükü karşısında vergi baskısından kurtulmak için tüketim, tasarruf ve yatırım kararlarını değiştirebilmektedir. Benzer şekilde vergi nedeniyle azalan kişisel gelirlerini daha çok çalışarak telafi etme yoluna gidebilir veya çalışmaktan vazgeçip boş zamanı tercih edebilir (Şen ve Sağbaş, 2016: 302-303).

Özellikle dar gelirli mükellefler artan vergi yükü karşısında tüketim ve tasarruflarını lüks mallardan en zorunlu ihtiyaçlara doğru değiştirmektedir. Artan vergi yükü toplam talebi etkilediğinde talepteki daralmanın ekonomi üzerinde önemli etkileri olacaktır.

4.2. Vergi Yükü Karşısında Mükellef Tepkileri

Mükellefler vergi yükü ve vergi baskısından kurtulmak için karar etkisi, gelir etkisi ve ikame etkisi gibi tepkilerin yanında daha kapsamlı yöntemler de geliştirebilmektedir. Vergiden duyulan rahatsızlığın artmasıyla birlikte mükellefler vergiyi ödemek dışında vergi yükünden kurtulmak için yasal ve yasal olmayan bazı yollara başvurabilir. Ya da mükellefler ödemeleri gereken verginin tamamını vergi idaresine bildirme ve ödeme konusunda isteksiz davranabilir. Çünkü vergi mükellef açısından kazancının veya mal varlığının bir kısmının cebri olarak elinden alınması anlamına gelir. Tüm bunların sonucunda mükelleflerin vereceği tepkiler idarenin etkinliğini ve vergi politikalarının hedeflenen amaçlara ulaşmasını olumsuz etkileyecektir. Vergi yükünden kurtulmak için mükelleflerin verebileceği olası ve en yaygın tepkiler; vergiden kaçınmak, vergiyi yansıtmak, vergi cennetlerine kaynak transferi, vergi kaçakçılığı, verginin reddi ve vergi isyanlarıdır.

4.2.1. Vergiden Kaçınma

Vergiden kaçınma, vergiye ilişkin kanunlara aykırı bir eylem olmaksızın bireylerin vergi yükünden kurtulmasını ifade eder (Çomaklı vd., 2015; 187). Kaçınma kanunlardaki boşluklardan faydalanma yoluyla vergiyi doğuran olaya sebep olmaksızın meydana gelmektedir. Bu nedenle vergiden kaçınma yasalara aykırılık oluşturmaz (Keskin, 2018: 71). Mükelleflerin vergiden istisna tutulan gelirleri elde etmesi veya vergilendirilmeyen serveti edinmesi bir tür vergiden kaçınmadır. Burada temel kriter vergi kanunlarına aykırı bir fiil işlenmemesidir. Vergi yasalarındaki boşluklar mükelleflere yasal yollardan vergi yükünden kurtulmalarının imkanını vermektedir. Kanuna aykırı bir fiil işlenmediğinden vergi cezası durumu oluşmaz. Örneğin; bir şirket daha az vergi ödemek adına vergi uzmanlarından

faaydalanabilir, kişi emlak vergisi 6dememek için kirada oturmayı tercih edebilir. Yine kişi yüksek motor hacimli bir otomobil almak yerine daha düşük hacimli motora sahip bir otomobil satın alarak yüksek KDV, 6TV, MTV gibi vergileri 6demekten kurtulabilir. Vergiden kaçınma arttıa hazine gelir kaybına uğramaktadır. Mükellefler vergiden kaçınmak amacıyla vergisel araçlardan faydalanmak, gelir aktarmak, vergi 6demeyi geciktirmek ve vergi arbitrajı gibi yollara başvurabilmektedir.

4.2.1.1.Vergisel Araçlardan Faydalanmak

Mükellefler yasaların sağladığı vergisel kolaylıklar ve birtakım vergisel araçlardan yararlanarak vergi yükünü azaltabilmektedir. Mükellefler bu amaçla vergi kanunlarını iyice araştırıp 6ėrenebilir veya vergi uzmanlarından yardım alabilir. İlgili vergilerin kanunlarında yer alan indirim, istisna, muafiyet, indirebilecek giderler gibi vergisel araçlardan yararlanarak vergi yükünü azaltmak bir tür vergiden kaçınma yoludur (şen ve Sağbaş, 2016: 304). 6rneğin; emekli ve başka herhangi bir geliri olmayan bir kişi, ev alırken brüt 200 metrekaresinin altında tercih yaparsa emlak vergisi 6demekten kurtulacaktır (Emlak Vergisi Kanunu: 1970:8). Bu durum vergi kanunlarının mükellefe tanıdığı bir haktır ve bu kanuna dayanarak mükellef vergiden kaçınmış olur. Benzer şekilde tüzel kişiliğe sahip işletmeler de vergiden kaçınma yollarına başvurabilmektedir. Vergisel avantajları kullanan işletmeler vergi yüklerini azaltarak 6nemli bir rekabet avantajı elde edebilmektedir.

4.2.1.2.Gelir Aktarma

Gelir aktarımı kanuni sınırlar içinde vergi yükünü hafifletme y6ntemlerindendir. Yüksek oranlarda vergi 6deyen vergi mükellefleri gelirlerini düşük oranda vergi 6deyen bireylere mükelleflere aktarabilir. şirketler ise transfer fiyatlandırması yoluyla gelir ve krlarını vergi oranlarının düşük olduğu ülkelere aktararak vergi yükünü azaltabilir (Eden, 2003'ten aktaran: Taşkın, 2012: 79). Yapılan bir çalışmada şirketlerin transfer fiyatlandırması yapmasının en 6nemli nedeninin vergiden kaçınma olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Cravens, 1997: 136). Çok uluslu şirketler şirket kazançlarını yüksek vergi oranının uygulandığı ülkelerden, kendi şubeleri veya ilişkili olduğu şirketler aracılığıyla yaptıkları ticari işlemlerle düşük vergi oranı uygulanan ülkelere aktarabilmektedir. Bu şirketler ülkeden ülkeye değişen farklı vergi oranlarının ve d6viz kurlarının olduğu bir dünyada üretim, pazarlama ve dağıtımlarını y6netmektedir. şirketler bu yolla daha az gelir, kurumlar ve dış ticaret vergileri 6demeyi amaçlamaktadır.

Tablo 4. 1. Şirketlerin Transfer Fiyatlandırması Uygulama Amaçları

Amaçlar	%
• Vergisel amaçlar (Vergi Yüğü Yönetimi)	51
• İçsel Yönetime Yönelik (İç Motivasyon ve Performans Hedefleri)	21
• Uluslararası Rekabet Avantajı	28

Kaynak: (Cravens, 1997: 136)

4.2.1.3.Vergi Ödemeyi Geciktirme

Bireyler yüksek enflasyonun yaşandığı bir ekonomide verginin aslı, gecikme faizi ve cezalarının enflasyon oranına endekslenmediği veya enflasyon oranının altında kaldığı durumlarda vergi ödemeyi geciktirerek bir avantaj elde edebilmektedir. Bu durum idare açısından vergi gelirlerinin reel değerinin aşınmasına sebep olmaktadır (Şen, 2003: 2). Yüksek enflasyonun yaşandığı bir ekonomide özellikle bütçe finansmanında stopaj yerine beyan yöntemine dayanan ve tahsil süresinin uzun olduğu vergilerin çoğunlukta olması, mükelleflere bugünün vergi borçlarını gelecekte aynı rakam üzerinden ödeyerek reel bir avantaj sağlamasına neden olmaktadır.

Enflasyonist ekonomide mükellefler açısından vergi ödemeyi geciktirmenin bir avantaj getirdiği ve hükümetlerin reel vergi getirisini azalttığına yönelik ilk çalışmayı Julio Olivera 1967 yılında Latin Amerika ülkelerini inceleyerek ortaya koymuştur. Akabinde Vito Tanzi Arjantin ekonomisini baz alarak 1977 ve 1978 yılındaki iki çalışmada Olivera ile benzer sonuçlara ulaşmıştır. Bu çalışmalar ile oldukça popülerlik kazanan bu teori Olivera Tanzi etkisi olarak iktisat-maliye literatürüne girmiştir. Tanzi'ye göre enflasyonun vergi gelirlerinin reel değeri üzerindeki etkisini belirleyen üç unsur bulunmaktadır. Bu üç unsur; vergi tahsil sürelerinin uzunluğu, vergi sisteminin esnekliği ve enflasyon oranı şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Şen, 2003: 2-3).

Vergi ödemeyi geciktirerek vergisel bir avantaj sağlamak için her şeyden önce enflasyonist bir ekonomi ve geciktirilmesi mümkün bir vergi türü gerekmektedir. Daha sonra bu vergilerin bütçe finansmanındaki payının incelenmesi, idarenin enflasyon nedeniyle uğrayacağı olası reel vergi kaybını tahmin etmeyi kolaylaştıracaktır.

Türk Vergi Sisteminde gelir üzerinden alınan Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisinde tahsilat süresi harcamalar üzerinden alınan KDV ve ÖTV gibi vergilere kıyasla çok daha uzundur (Şen, 2003: 7). Gelir Vergisi Tablo 4.2’de görüldüğü üzere büyük çoğunlukla stopaj usulüne dayanarak alındığından tahsilat süresinin daha da kısılacağı söylenebilir. Türkiye’de 2019 yılına ait vergi gelirlerinin çeşitli vergilere göre dağılımı Tablo 4.2’de gösterilmektedir.

Tablo 4. 2. Türkiye’de 2019 Yılı Vergi Gelirlerinin Çeşitli Vergilere Göre Dağılımı

	Toplam Tahsilat (Bin TL)	Bütçe Tahsilatı İçindeki Payı (%)
Gelir Vergisi	207.840.520	%24,99
<i>-Beyana Dayanan Gelir Vergisi</i>	9.263.456	%1,13
<i>-Gelir Vergisi Tevkifatı</i>	195.582.777	%23,86
Kurumlar Vergisi	87.526.811	%10,68
Harcama Vergileri (KDV+ÖTV)	417.933.226	%51,02

Kaynak: (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2020)

Türkiye’de bütçe gelirlerine vergi bazında bakıldığında, bütçe finansmanının büyük bölümünün tahsilat süresi gelir üzerinden alınan vergilere kıyasla oldukça kısa olan KDV ve ÖTV gibi vergilerle yapıldığı görülmektedir. KDV ve ÖTV’ye tabi mal veya hizmetin satışını yapan kişiler bu vergiyi takip eden ay itibariyle muhtasar beyanname ile beyan etmekte ve ilgili vergi dairesine yatırmaktadır. Bu tür vergilerde tahakkuk ile tahsil arasında geçen süre düşük kalmaktadır ve bu nedenle vergi sorumlularının harcama vergilerinde vergi ödemeyi geciktirip vergisel bir avantaj elde etmelerinin yolu oldukça kısıtlı olmaktadır.

Gelir Vergisi açısından bakıldığında; beyana dayalı toplanan ve gelecek yıl itibariyle tahsil edilen vergi türünün bütçe içindeki payının çok düşük olması dikkat çekicidir. Ayrıca beyana dayanan Gelir ve Kurumlar Vergisinde geçici vergi uygulamasının olduğu göz ardı edilmemelidir. Türkiye’de Gelir Vergisinin büyük bölümü vergi sorumluları aracılığıyla tevkifat yöntemiyle toplanmaktadır. Bu durum tahsilat süresini kısaltmaktadır. Türk Vergi Sisteminin bu yapısal durumu vergi ödemeyi geciktirerek vergiden kaçınma ve vergisel avantaj elde etme imkânını zorlaştırmaktadır.

4.2.1.4. Vergi Arbitraji

Vergi arbitraji vergi kanunlarındaki boşluklardan faydalanarak vergisel avantaj sağlamaktır. Mükellefler vergi arbitraji yoluyla farklı vergi türleri ve farklı vergi oranlarından yararlanarak vergi avantajı elde edilebilmektedir (Taşkın, 2012: 80). Örneğin aynı işi yapan iki mükellefin işlerini birleştirme yoluyla vergi yükünü azaltma imkanları bulunuyorsa, işlerini birleştirerek vergiden kaçınma fırsatı elde etmiş olacaklardır (Şen ve Sağbaş, 2016: 305).

4.2.2. Vergiyi Yansıtmak

Vergi yansıması kavramı; ödenen bir verginin fiyat mekanizması yoluyla bir kısmının ya da tamamının sürekli veya geçici olarak üçüncü kişilere aktarılmasını ifade eder (Şen ve Sağbaş; 2016: 307). Bir vergi yansıtıldığında kanuni vergi mükellefi ile vergi yükünü gerçekte taşıyan kişiler farklılaşmaktadır. Ödenen vergiden rahatsızlık duyan mükellef; kanunlara aykırı bir durum oluşturmaksızın, piyasa koşullarının imkânı doğrultusunda üçüncü kişilere vergisini yansıtarak vergi yükünden kurtulabilecektir.

Vergi yansıması ödeme, vurgu, devretme ve yerleşme şeklinde dört aşamada gerçekleşmektedir. Bu aşamalar sırasıyla; verginin mükellef tarafından kanunlara uygun şekilde ödenmesi, ödenen vergiden rahatsızlık duyulması, piyasa koşulları ve arz ve talep esnekliklerine bağlı olarak vergiyi üçüncü kişi veya kişilere aktarması ve son olarak verginin belirli kişi veya kişilerin üzerinde kalması şeklindedir (Çomaklı vd., 2015; 193).

Vergi yansıması konusu; vergi politikalarının etkin şekilde uygulanması ve maliye politikasının gelir dağılımında adaleti sağlama fonksiyonunu yakından ilgilendirmektedir. Eğer yansıtılan vergiler daha çok düşük gelirli kesim üzerinde kalıyorsa gelir dağılımında adaletin bozulması kaçınılmazdır. Örneğin; gelir dağılımını düzeltmeyi amaçlayan bir gelir vergisi kanununda ev sahipleri kiraya verdikleri ev için elde ettiği gayrimenkul sermaye iradını kiracısına yansıtırsa, ilgili kanunun gelir dağılımını bozucu sonuçlar ortaya çıkarması muhtemeldir (Şen ve Sağbaş, 2016: 307).

4.2.3. Vergi Cennetlerine Transfer

Artan küreselleşme, sermaye mobilitesi ve uluslararası finans piyasalarının gelişmesi beraberinde bireylerin gelir ve tasarruflarını en çok getiri getirecek yerlere kaydırmalarına imkân tanımıştır. En yüksek getiri elde etmenin yollarından biri de en az vergi ödemekten

geçmektedir. Vergi cennetleri olarak adlandırılan ülkeler kendilerine kaynak sağlayan kişi ve şirketlere bu imkânı tanımaktadır.

Üzerinde net bir tanımı olmayan vergi cenneti kavramı OECD'nin hazırladığı raporda dört temel faktörden yola çıkılarak tanımlanmaktadır (OECD, 1998; Öztürk ve Ülger, 2016: 239).

- Mükelleflerin normalde vergiye tabi gelirlerine görünürde vergi oranları uygulayan, çok düşük vergi oranı uygulayan veya hiç vergi uygulamayan,
- Ülkelerinde faaliyette bulunan yabancı yatırımcıların ticari ve finansal işlemlerine ilişkin öğrendikleri her türlü bilgiyi koruyup saklayan,
- Hukuki ve finansal altyapısı şeffaflıktan uzak olan,
- Ülke içinde iktisadi bir faaliyette bulunma zorunluluğu olmayan ülkelerdir.

Bu ülkelerin yüz ölçümleri ve nüfusları çok düşüktür. Vergi cennetlerinin ticaret, sanayi, tarım ve hayvancılık gibi fiziki yatırımları teşvik edebilmeleri zordur. Bu nedenle daha çok çeşitli kolaylıklar sağlayarak yabancı sermaye çekmeyi amaçlamaktadır (Yetkiner, 2001: 2) Vergi cennetlerinin fiziki açıdan az gelişmişliklerinin aksine finansal sistemleri, bilgi ve iletişim altyapısı oldukça gelişmiştir. Diğer ülke kaynaklarından elde edilen gelirleri ithal ederek mükelleflere vergiden kaçınma yolu sağlayan vergi cennetleri; kendi ülkelerine gelen sermaye yatırımlarını düşük oranda vergilendirerek gelir elde etme imkanına ulaşmaktadır. Yatırımcılar vergi cennetlerine transfer ettiği gelirleri kaynak ülkede beyan etmekten kurtulduğu için gelirin asıl elde edildiği ülkeyi vergi kaybına uğratmaktadır.

Vergi cennetleri vergiden kaçınmanın önemli bir yoludur ve vergi cennetleriyle mücadele uluslararası iş birliğini gerektirmektedir. OECD bu doğrultuda ülkelerin iş birliği içinde olmasını tavsiye etmektedir (Öztürk ve Ülger, 2016: 245).

4.2.4. Vergi Kaçakçılığı

Vergi kaçakçılığı kavramı vergi kanunlara aykırı olmak suretiyle birtakım faaliyet ve yöntemlerle vergi yükünden kurtulmayı ifade eder (Çomaklı vd., 2015: 185). Vergi kaçakçılığında bireyler vergi yükünü en aza indirmeyi amaçlarken kanunlara aykırı fiil işlemektedir. Vergi mükellefi veya sorumlusu bilinçli ve isteyerek yasa dışı yöntemlere başvurarak vergi kaçakçılığına sebep olabilir. Bu durumda vergiler eksik tahakkuk ederken veya hiç tahakkuk etmezken vergi idaresi gelir kaybına uğratılmaktadır. Vergi kaçakçılığı yapan bireyler aynı zamanda vergiye ilişkin ödevlerini tam ve eksiksiz yapan mükellefler

karşısında adaletsiz ve haksız rekabet avantajları elde etmektedir. Türkiye’de vergi kaçırma eylemleri ilgili vergi kanununda açıkça belirtilmiştir (Vergi Usul Kanunu, 1961: 359).

4.2.4.1. 18 Aydan 3 Yıla Kadar Hapis Gerektiren Eylemler

- Defter ve kayıtlarda hesap ve muhasebe hileleri yapmak, gerçek olmayan kişiler adına hesap açmak, defterlere kaydı gereken hesap ve işlemleri vergi matrahının azalması sonucunu doğuracak şekilde tamamen veya kısmen başka defter ve belgelere kaydetmek.
- Defter, kayıt ve belgeleri tahrif etmek veya gizlemek, muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge düzenlemek veya bu belgeleri kullanmak.

4.2.4.2. İki Yıldan Beş Yıla Kadar Hapis Gerektiren Eylemler

- Sadece Hazine ve Maliye Bakanlığı ile anlaşması bulunan kişilerin basabileceği belgeleri, Bakanlık ile anlaşması olmadığı halde basmak veya bilerek kullanmak.

4.2.4.3. Üç Yıldan Beş Yıla Kadar Hapis Gerektiren Eylemler

- Vergi kanunları uyarınca tutulan veya düzenlenen ve saklama ve ibraz mecburiyeti bulunan defter, kayıt ve belgeleri yok etmek veya defter sayfalarını yok ederek yerine başka yapraklar koymak veya hiç yaprak koymamak.
- Belgelerin asıl veya suretlerini tamamen veya kısmen sahte olarak düzenlemek veya bu belgeleri kullanmak.

4.2.5. Verginin Grevi ve Vergi Reddi

Vergiler kamusal bir yükümlülük olduğundan tüm toplumu ilgilendirmektedir. Mükellefler artan vergi yükü karşısında kolektif olarak tepki verebilir. Vergiden duyulan rahatsızlık sonucu bireyler önceleri kendi başlarına bir tepki verebilmekte, bu rahatsızlığın yaygınlığı doğrultusunda bu tepki topluma yayılabilmektedir.

Vergi grevi vergiye karşı kanunlara aykırı olmamak suretiyle yapılan toplumsal tepkidir. Bireyler vergi grevine başvurarak rahatsız olduğu vergiyi ödemek yerine kanuni yaptırımlarına katlanmayı göze alarak ödememeyi tercih etmektedir (Durdu, 2018: 268). Vergi grevi vergiye karşı bireysel tepkilerin kolektif yansımasıdır ve daha çok toplu gösteri ve protestolar şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Vergi reddi ise vergi grevinin daha ileri ve daha yasa dışı olan hali olarak yorumlanabilir. Vergi reddinde dayanağını Anayasa ve kanunlardan alan vergiler karşısında toplumsal direniş ve başkaldırı durumu söz konusudur (Şen ve Sağbaş, 2016: 306).

Vergi grevinde bireyler artan vergi yükü karşısında vergi yükünün indirilmesi üzerine taleplerini iletmektedir. Vergi reddinde ise protestoların boyutu ve şekli ağırlaşabilmekte, kanunlar karşısında bir başkaldırı söz konusu olmaktadır. Bu tür tepkilerin organize ve kolektif bir şekilde yapılması ülkedeki siyasi yapıya olan güveni sarsabilmekte ve verilen tepkinin gücüyle doğru orantılı kamu hizmetlerinin aksamasına neden olabilmektedir.

5. OECD ÜLKELERİNDE TOPLAM VERGİ YÜKÜ VE BİLEŞİMİ

5.1. Türkiye ve OECD Ülkelerinde Toplam Vergi Yükü ve Toplam Vergi Yükünün Kaynağına Göre Dağılımı

Vergi yükü; kişisel bazda veya ekonominin tümü bazında ölçülebildiği gibi herhangi bir mal veya hizmet üzerindeki vergi yükü şeklinde de ölçülebilmektedir. Toplam vergi yükü uluslararası karşılaştırmalarda sıkça kullanılmaktadır. Herhangi bir ülke için toplam vergi yükünün ne kadar olması gerektiği konusunda bir sonuca varılamayabilir. Çünkü her ekonominin iktisadi, sosyal ve kültürel yapısı farklılık gösterir.

Bu çalışma objektif vergi yükünden subjektif vergi yüküne olan geçişkenliği incelediğinden; ülkelerarası karşılaştırmalarda toplam vergi yükü kavramının yanında özellikle kişi başına düşen milli gelir kavramını incelemek büyük önem taşımaktadır. Sosyoekonomik açıdan birbirinden çok farklı iki ülkenin toplam vergi yükü rakamı olarak aynı olabilir. Fakat bu iki ülkenin özellikle kişi başına düşen gelirleri arasında fark olduğu durumda vergi yükü hisleri değişebilecektir.

Gelişmiş ekonomilerde kişi başına düşen gelir, gelişmekte olan ülkelere kıyasla daha fazla iken; vergi yükünün yüzdesel olarak daha büyük olması, ilgili ülkede mükelleflerin daha fazla vergi yükü baskısı altında olduğu anlamına gelmeyebilir. Örneğin milli gelir seviyesi düşük ve %15 toplam vergi yüküne sahip bir ülkede hissedilen vergi yükü; milli geliri daha yüksek fakat %25 toplam vergi yüküne sahip olan bir ülkeye kıyasla daha ağır olabilmektedir (Erdem, 1998'ten aktaran: Işık ve Kılınç, 2009: 153).

Toplam vergi yükü rakamları analiz edilirken; bu toplam yükün bireyler arasında nasıl dağıldığı, hangi gelir seviyesi üzerinde ve hangi vergi konusu üzerinde daha fazla yük olduğu sorusunun cevabı bireylerin vergi yükü algısını doğrudan etkileyecektir. Bu doğrultuda önce toplam vergi yükünü analiz etmek ve daha sonra toplam vergi yükünün dağılımını incelemek, vergi yükü hissi ve mükelleflerin vergi algısının farklılıklarını araştırırken yol gösterici olacaktır.

Tablo 5. 1. Türkiye’de Toplam Vergi Yüğü (Bin TL) (2008- 2020)

Yıllar	GSYİH (2009 Bazlı)	Vergi Gelirleri (%)	Vergi Yüğü (%)
2008	1.002.756.496	189.980.827	18,9
2009	1.006.372.482	196.313.308	19,5
2010	1.167.664.479	235.714.637	20,2
2011	1.404.927.615	284.490.017	20,2
2012	1.581.479.251	317.218.619	20,1
2013	1.823.427.315	367.517.727	20,2
2014	2.054.897.828	401.683.956	19,5
2015	2.350.941.343	465.229.389	19,8
2016	2.626.559.710	529.607.901	20,2
2017	3.133.704.267	626.082.415	20,0
2018	3.758.315.621	738.180.401	19,6
2019	4.320.191.227	820.148.186	19,0
2020	5.047.909.499	983.069.869	19,5

Kaynak: (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2021)

Gelir İdaresi Başkanlığı’nın hazırladığı 2008 ve 2020 yılları arasındaki toplam vergi yükünü gösteren tabloya bakıldığında; toplam vergi yükünün son 12 yılda ortalama %20’ler seviyesinde seyrettiği ve milli gelirin beşte biri kadar olduğu görülmektedir. 2008 ve 2009 yıllarında toplam vergi yükünün %20’nin altına düşmesindeki temel nedeninin 2008 küresel krizi olduğu söylenebilir. Küresel kriz nedeniyle meydana gelen milli gelirdeki daralma vergi gelirlerine yansımış ve vergi gelirleri azalmıştır. Bu durum toplam vergi yükünün 2008 yılı için %18,9, 2009 yılı için %19,5 düzeylerinde meydana gelmesine yol açmıştır. Krizin etkilerini göreceli olarak azalttığı 2010 yılı ve sonrası dönemde Türkiye’de toplam vergi yükünün ortalama %20’ler seviyesinde olduğu görülmektedir.

Tablo 5. 2. OECD Ülkelerinde Nominal GSYİH Verilerine Göre Kişi Başına Düşen Milli Gelir (2018)

	2018 Yılı (Bin Dolar)
1-Lüksemburg	114,705
2-İsviçre	81,994
3-İrlanda	78,661
4-Norveç	75,420
5-İzlanda	66,945
6-ABD	65,281
7-Danimarka	59,822
8-Avustralya	54,907
9-Hollanda	52,448
10-İsveç	51,610
11-Avusturya	50,277
12-Finlandiya	48,686
13-Almanya	46,259
14-Kanada	46,195
15-Belçika	46,117
16-İsrail	43,641
17-Birleşik Krallık	42,300
18-Yeni Zelanda	42,084
19-Fransa	40,494
20-Japonya	40,247
21-İtalya	33,19
22-G.Kore	31,762
23-İspanya	29,614
24-Slovenya	25,739
25-Estonya	23,660
26-Çekya	23,495
27-Portekiz	23,145
28-Yunanistan	19,583
29-Litvanya	19,456
30-Slovakya	19,329
31-Letonya	17,836
32-Macaristan	16,476
33-Polonya	15,595
34-Şili	14,897
35-Meksika	9,863
36-Türkiye	9,043
37-Kolombiya	6,651

Kaynak: (World Bank, 2019)

Kiři başına dūřen gelir mükelleflerin vergi yükü algısını şekillendirmede kritik rol oynamaktadır. Vergi bireylerin gelirlerinin bir kısmının zorunlu olarak elinden alınması ve satın alma gücü kaybı anlamına geldiğinden, kişinin geliri ile vergiden duyulacak rahatsızlık arasında sıkı baē oluşması ihtimali çok yüksektir. Bu nedenle OECD ũlkelerinde toplam vergi yükü ve toplam vergi yükünün daēılımının analizine geçmeden önce kiři başına dūřen gelir seviyesi bakımından Türkiye'nin konumunu incelemekte fayda vardır.

OECD ũlkelerinde 2018 yılı için kiři başına dūřen milli geliri gösteren tabloya bakıldığında ilk sırada 114 bin dolar ile Lüksemburg karşımıza çıkmaktadır. Lüksemburg'u sırasıyla İsviçre, İrlanda, Norveç ve İzlanda takip etmektedir. Bu ũlkelerin kiři başına dūřen geliri 65 bin doların üzerinde olmakla birlikte bu ũlkelerin gelişmiş Batı Avrupa ve İskandinav ũlkeleri olduēu görölmektedir. Tabloya tümüyle bakıldığında; Batı Avrupa ve İskandinav ũlkeleri ile ABD, Kanada, Japonya, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi gelişmiş ekonomiye sahip ũlkelerde kiři başına dūřen milli gelirin 40 bin dolar ile 65 bin dolar arasında deēiřmesi göze çarpmaktadır. Kiři başına dūřen milli gelir Güney Avrupa ve Doēu Avrupa ũlkelerinde ise 20 bin dolardan 30 bin dolarlara kadar artan düzeyde deēiřkenlik göstermektedir.

Kiři başına dūřen milli gelirin 10 bin doların altında olduēu üç ũlke göze çarpmaktadır. Bu üç ũlke sırasıyla Meksika, Türkiye ve Kolombiya'dır. Türkiye 9 bin dolar ile 37 OECD ũlkesi arasında 36.cı sırada yer almaktadır. Bu durum çalışmanın sonuçları ve bir takım çıkarımlarda bulunabilinmesi adına çok önemli ipucu vermektedir.

Tablo 5. 3. OECD Ülkelerinde Toplam Vergi Yüğü (2008-2019)

Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1-Fransa	42,3	41,5	42,1	43,3	44,4	45,4	45,5	45,3	45,4	46,1	45,9	45,4
2-Danimarka	44,8	45,0	44,8	44,8	45,5	45,9	48,5	46,1	45,5	45,9	44,4	46,3
3-Belçika	43,6	42,7	42,9	43,5	44,3	45,0	44,8	44,1	43,3	43,8	44,0	42,9
4-İsveç	44,1	43,9	43,1	42,1	42,3	42,7	42,4	42,9	44,3	44,3	43,9	42,9
5-Finlandiya	41,1	40,8	40,6	41,8	42,4	43,4	43,5	43,5	43,7	42,9	42,4	42,2
6-Avusturya	41,4	41,0	41,0	41,1	41,8	42,6	42,7	43,1	41,8	41,8	42,2	42,4
7-İtalya	41,6	42,0	41,7	41,6	43,6	43,8	43,3	43,0	42,2	41,9	41,9	42,5
8-Lüksemburg	36,8	38,3	37,5	37,1	38,4	38,2	37,5	37,0	36,8	37,6	39,7	39,2
9-Norveç	41,3	41,1	41,8	41,9	41,4	39,8	38,8	38,4	38,9	38,8	39,6	39,9
10-Yunanistan	31,8	30,8	32,0	33,6	35,8	35,7	36,0	36,4	38,4	38,6	38,9	38,7
11-Hollanda	36,0	34,9	35,7	35,4	35,6	36,1	37,1	37,0	38,4	38,7	38,8	39,3
12-Almanya	35,8	36,7	35,5	36,1	36,8	37,0	36,8	37,3	37,7	37,8	38,5	38,8
13-Macaristan	39,4	38,9	37,2	36,6	39,2	38,6	38,6	38,9	39,4	38,3	37,5	35,8
14-Slovenya	37,3	37,1	37,8	37,4	37,7	37,2	37,2	37,3	37,4	37,1	37,4	37,7
15-İzlanda	34,5	31,2	32,3	33,3	34,0	34,5	37,3	35,4	50,8	37,6	37,2	36,1
16-Polonya	34,1	31,2	31,4	31,8	32,1	31,9	31,9	32,4	33,4	34,1	35,2	35,4
17-Çekya	33,3	32,1	32,2	33,0	33,4	33,7	32,9	33,1	34,0	34,4	35,0	34,9
18-Portekiz	31,7	29,9	30,5	32,3	31,8	34,0	34,2	34,4	34,1	34,1	34,8	34,9
19-İspanya	32,1	29,7	31,3	31,2	32,4	33,1	33,9	33,8	33,6	33,9	34,6	34,7
20-Slovakya	29,1	28,9	28,1	29,1	28,8	31,0	31,9	32,7	33,3	34,2	34,3	34,7

*Devamı	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
21-Kanada	31,2	32,4	31,0	30,8	31,2	31,1	31,3	32,8	33,3	33,1	33,2	33,5
22-Estonya	31,2	34,8	32,9	31,2	31,5	31,5	31,9	33,1	33,2	32,5	32,9	33,1
23-Yeni Zelanda	32,9	30,2	30,3	30,0	31,6	30,5	31,3	31,6	31,5	31,6	32,9	32,3
24-Birleşik Krallık	32,1	31,1	32,1	32,7	32,1	32,1	32,1	32,4	32,6	32,8	32,9	33,0
25-Japonya	27,4	26,0	26,5	27,5	28,2	28,9	30,3	30,7	30,7	31,4	32,0	..
26-Letonya	28,0	28,2	28,7	28,3	29,1	29,4	29,7	30,0	31,2	31,4	31,2	31,2
27-İsrail	31,9	29,8	30,7	31,0	30,1	30,8	31,0	31,2	31,2	32,5	31,0	30,5
28-Litvanya	30,6	30,2	28,4	27,2	27,0	26,8	27,5	28,7	29,7	29,5	30,2	30,3
29-Avustralya	26,8	25,5	25,3	25,9	26,9	27,1	27,3	27,9	27,6	28,5	28,7	..
30-İsviçre	26,6	27,0	26,6	26,9	26,9	27,0	26,9	27,6	27,7	28,4	28,1	28,5
31-G.Kore	23,6	22,7	22,4	23,2	23,7	23,1	23,4	23,7	24,7	25,4	26,8	27,4
32-ABD	25,7	23,0	23,5	23,9	24,0	25,6	25,9	26,2	25,8	26,7	24,4	24,5
33-Türkiye	23,0	23,3	24,7	25,7	24,8	25,2	24,5	25,0	25,1	24,7	24,0	23,1
34-İrlanda	29,0	28,0	27,7	28,4	28,6	28,9	29,0	23,4	23,6	22,8	22,7	22,7
35-Şili	21,4	17,3	19,6	21,1	21,3	19,9	19,6	20,4	20,1	20,2	21,1	20,7
36-Kolombiya	19,0	18,8	18,1	18,9	19,7	20,0	19,6	19,9	19,1	19,0	19,3	19,7
37-Meksika	12,6	12,5	12,8	12,8	12,7	13,3	13,7	15,9	16,6	16,1	16,2	16,5
OECD Ortalaması	32,6	31,8	31,9	32,2	32,7	33,0	33,2	33,3	34,0	33,7	33,9	33,8

Kaynak: (<https://stats.oecd.org/>, 2021)

Gelir İdaresi Başkanlığı'nın verisinden sonra toplam vergi yükü bazında uluslararası karşılaştırma yapmak için OECD'nin veri istatistik servisi kullanılmıştır. Toplam vergi yükü; vergi ve vergi benzeri ödemeler ile milli gelir arasındaki ilişkiyi analiz ettiğinden bu kavramların nesnel bir şekilde tanımlanması sağlıklı karşılaştırmalar yapılabilmesini sağlayacaktır.

OECD toplam vergi yükü kapsamına; genel bütçe gelirleri, katma bütçeli idarelerin vergi benzeri gelirleri, mahalli idarelerin genel bütçe gelirlerinden aldığı paylar, sosyal güvenlik ödemeleri ve fon gelirlerini dahil etmektedir (Orhaner, 1999'dan aktaran: Tekbaş ve Dökmen, 2007: 198). OECD'nin vergi ve vergi benzeri gelir kapsamını daha geniş tutması nedeniyle Gelir İdaresi Başkanlığı ve OECD istatistikleri arasında yaklaşık %4 ile %5'lik fark meydana gelmektedir. OECD'nin yayınladığı toplam vergi yükü tablosunda bazı ülkelerin 2019 yılı verileri yayınlanmadığı için 2018 yılı verileri baz alınarak en yüksek toplam vergi yükünden en düşük toplam vergi yüküne doğru sıralama yapılmıştır. Toplam vergi yükünün dağılımında da benzer bir yol izlenecektir.

OECD ülkelerinde 2008 ve 2019 yıllarını kapsayan ve ülkelerin topladığı tüm vergi ve vergi benzeri ödemelerin, ilgili ülkelerin milli gelirine oranını gösteren tabloya bakıldığında; en yüksek toplam vergi yükünün sosyal refah anlayışının gelişmiş olduğu Fransa, Danimarka, Belçika, İsveç ve Finlandiya gibi Batı Avrupa ve İskandinav ülkelerinde olduğu görülmektedir. Bu ülkelerde toplam vergi yükü yaklaşık %42 ile %46 arasında değişmektedir ve bu ülkeler kişi başına düşen gelir bakımından OECD ülkelerinde üst sıralarda yer almaktadır. Bu ülkelerde toplam vergi yükü oranlarının diğer OECD ülkelerine kıyasla bu derece yüksek olmasının en önemli nedenleri; gelişmiş ekonomileri, kişi başına düşen milli gelirlerinin yüksek olması ve sosyal refah anlayışının hâkim olması nedeniyle kamunun ekonomideki faaliyet alanının geniş olmasıdır.

Görece daha az gelişmiş ekonomiler olan İspanya, Portekiz, Çekya gibi Avrupa ülkelerinde toplam vergi yükü %35 civarındadır. Gelişmekte olan ülkeler sınıfındaki Şili, Kolombiya, Meksika gibi ülkelere toplam vergi yükünün ise %20 ve altında olduğu görülmektedir. OECD ülkelerinin ortalama toplam vergi yükü ise %33'ler civarında seyretmektedir.

Türkiye'de toplam vergi yükü ortalama %24'ler seviyesindedir ve OECD ülkeleri arasında 33.cü sıradadır. Bu durum Türkiye'nin toplam vergi yükü bakımından OECD ülkeleri ortalamasının bir hayli altında olduğunu göstermektedir. Özellikle Batı Avrupa ülkelerine kıyasla Türkiye'de toplam vergi yükü oldukça düşük kalmaktadır. Meksika, Şili

gibi gelişmekte olan ülkelerde ise Türkiye'ye benzer toplam vergi yükü rakamları olduğu görülmektedir.

Toplam vergi yükü önemli bir makro gösterge olmakla birlikte, toplam vergi yükünün nasıl dağıldığı da büyük önem taşımaktadır. Vergi yükünün dağılımını incelemek vergilerin daha çok hangi kaynak üzerinden ne ölçüde alındığının görülmesini sağlar. Vergiler üzerinden alındığı kaynağa göre farklı sosyal ve ekonomik sonuçlar doğuracaktır. Bu dağılım mükelleflerin vergi algılarını değiştirecektir. Vergiler konusuna göre gelir üzerinden alınan vergiler, servet üzerinden alınan vergiler ve harcamalar üzerinden alınan vergiler şeklinde sınıflandırılır. Bu doğrultuda OECD ülkeleri ve Türkiye'de toplanan gelir, harcama ve servet vergilerinin bütçe içindeki paylarını gösteren veriler ile daha sağlıklı bir analiz ve karşılaştırma yapmak mümkün olacaktır. Vergilerin her ülke bazında farklı şekillerde sınıflandırılabileceğinden ve tanımlarının değişebileceğinden hareketle, uluslararası bir kuruluş olan ve üye ülkeler için aynı kriterleri göz önüne alan OECD verilerini kullanmak daha sağlıklı bir karşılaştırma yapma imkânı sağlayacaktır. OECD istatistik servisi vergileri; bireylerin gelir, kar ve sermaye kazançları üzerindeki vergi yükü, şirketlerin gelir, kar ve sermaye kazançları üzerindeki vergi yükü, servet üzerindeki vergi yükü ve mal ve hizmet üzerindeki vergi yükü şeklinde sınıflandırmıştır.

Tablo 5. 4. Bireylerin Gelir, Kar ve Sermaye Kazançları Üzerindeki Vergi Yükünün Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı (2008-2019)

Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1-Danimarka	53,9	56,0	52,0	51,8	51,2	54,7	54,3	55,1	53,2	53,2	54,4	52,4
2-ABD	39,5	34,3	34,8	38,9	38,5	38,8	39,0	40,4	40,2	39,0	41,1	41,5
3-Avustralya	37,7	37,5	38,6	39,4	39,3	39,2	41,3	41,4	40,8	40,3	41,1	..
4-İzlanda	36,0	37,9	36,5	37,6	37,4	38,3	35,0	36,7	26,7	38,1	39,8	40,8
5-Yeni Zelanda	40,7	41,1	37,8	36,1	36,9	36,8	37,5	37,2	36,8	37,8	37,5	39,6
6-Kanada	37,7	36,2	35,0	36,1	36,4	36,2	36,3	36,8	35,8	35,9	36,2	36,6
7-İrlanda	31,4	32,0	31,6	32,3	33,6	32,8	32,6	32,1	32,0	31,6	31,2	31,5
8-İsviçre	30,8	31,9	31,7	31,0	31,4	30,9	30,9	31,0	30,9	30,2	30,7	30,7
9-İsveç	29,9	28,9	28,0	27,7	28,2	28,6	28,8	29,2	29,9	30,1	29,4	28,5
10-Finlandiya	30,8	31,1	29,5	29,2	29,3	29,3	30,6	30,2	29,6	29,2	28,9	29,0
11-Birleşik Krallık	30,2	30,3	28,6	28,2	27,4	27,4	26,8	27,2	27,1	27,3	27,3	27,6
12-Almanya	26,4	25,0	24,1	24,5	25,6	26,0	26,2	26,6	26,6	27,2	27,2	27,4
13-Belçika	28,4	28,4	28,2	28,2	27,8	28,5	28,8	28,2	27,7	27,2	27,0	26,6
14-İtalya	26,8	26,5	26,9	26,3	26,5	26,3	25,8	26,0	25,7	25,7	25,6	25,7
15-Norveç	21,6	24,2	23,7	23,2	23,5	24,9	25,4	28,0	27,6	26,5	25,3	26,1
16-Lüksemburg	21,7	20,6	20,9	22,2	21,9	22,9	23,2	24,5	24,7	23,7	23,5	23,8
17-Avusturya	23,0	22,2	22,4	22,4	22,8	22,8	23,5	24,1	21,6	21,7	22,2	22,6
18-İspanya	21,8	22,3	22,1	23,0	23,1	22,9	22,7	21,6	21,5	21,8	22,2	22,7
19-Meksika	18,3	18,5	18,3	18,8	19,9	19,7	21,5	20,6	20,4	21,4	21,2	..
20-İsrail	21,6	19,6	18,0	17,9	17,9	17,6	18,4	19,5	19,8	20,7	20,6	21,0

*Devamı	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
21-Fransa	17,4	17,2	17,0	17,1	18,1	18,6	18,7	18,8	18,8	18,6	20,6	21,1
22-Hollanda	18,2	22,1	21,5	20,8	19,4	18,8	18,7	20,5	18,5	21,6	20,5	21,6
23-Letonya	21,4	18,9	21,6	19,7	19,7	19,7	19,9	19,7	20,3	21,1	19,2	20,8
24-Japonya	19,9	20,0	18,6	18,4	18,6	19,2	18,9	18,9	18,6	18,8	19,1	..
25-Portekiz	17,1	18,5	17,6	18,5	18,3	22,6	22,5	21,3	19,9	18,9	18,7	18,4
26-G.Kore	15,0	14,1	14,2	14,7	15,0	15,4	16,3	17,2	17,6	17,9	18,4	17,5
27-Estonya	19,5	16,0	15,9	16,1	16,4	17,2	17,6	17,2	17,3	17,3	16,5	16,5
28-Yunanistan	14,4	14,5	12,5	14,2	19,5	16,7	16,4	15,7	15,2	16,1	16,1	0,0
29-Türkiye	16,5	16,4	14,0	13,5	14,4	13,9	14,7	14,6	14,6	14,5	15,4	16,3
30-Polonya	15,5	14,5	13,9	13,6	13,9	14,1	14,3	14,4	14,5	14,6	15,1	15,1
31-Macaristan	19,3	18,7	17,4	13,5	14,1	13,7	13,6	13,5	13,2	14,1	14,7	14,5
32-Slovenya	15,4	15,4	14,7	14,9	15,0	13,6	13,6	13,6	14,0	13,7	14,3	14,3
33-Litvanya	21,2	13,5	12,7	12,8	12,9	13,4	13,2	13,4	13,4	13,1	13,5	23,4
34-Çekya	10,6	10,7	10,2	10,6	10,6	10,7	10,8	10,8	11,2	11,5	12,2	12,6
35-Slovakya	10,5	9,7	9,3	9,7	10,0	9,4	9,4	9,5	9,9	9,9	10,5	10,9
36-Şili	5,7	7,5	6,8	6,6	6,8	7,2	7,3	9,8	8,8	9,7	6,7	7,2
37-Kolombiya	5,6	5,5	5,3	5,5	5,2	5,5	5,6	5,8	6,0	5,9	6,4	6,2
OECD Ortalaması	23,5	23,2	22,5	22,6	22,9	23,1	23,2	23,5	23,0	23,4	23,5	..

Kaynak: (<https://stats.oecd.org/>, 2021)

OECD ülkelerinde 2008 ve 2019 yıllarını kapsayan, bireylerin gelir, kâr ve kazançları üzerindeki vergi yükünün toplam vergi hasılatı içindeki payını gösteren tabloya bakıldığında; birey geliri üzerindeki en yüksek vergi yükünün açık ara Danimarka'da olduğu ve %50'yi aştığı görülmektedir. Birey gelirleri üzerindeki vergi yükünde Danimarka'yı %41,1 ile aynı orana sahip ABD ve Avustralya takip etmektedir. Birleşik Krallık, Almanya, İsviçre ve Finlandiya gibi gelişmiş Batı Avrupa ülkelerinde bu oran %27 ile %30 arasında değişmektedir. Bu rakam Slovakya, Şili ve Kolombiya gibi daha az gelişmiş ülkelerde ise %10 ve altındadır. 2018 yılı için OECD ortalaması ise %23,5 olduğu görülmektedir.

Türkiye'de birey gelirleri üzerindeki vergi yükü OECD ortalamasının yaklaşık 8 puan altındadır ve son 10 yılda %15 düzeyinde değişkenlik göstermektedir. Türkiye 2018 yılı için OECD ülkeleri arasında birey gelirleri üzerindeki vergi yükünde 29.cu sırada yer almaktadır. Türkiye toplam vergi yükünde olduğu gibi birey gelirleri üzerindeki vergi yükünün bütçe içindeki payında da OECD ülkeleri arasında son sıralarda yer almaktadır.

Türkiye'de kişilerin kazançları üzerinden alınan vergiler temelde beyana dayalı veya stopaj yöntemiyle toplanmaktadır. Türkiye beyan yöntemiyle vergiyi toplamada OECD ülkeleri arasında son sıralarda yer almaktadır (Tosun, 2018: 82). Birey kazançları üzerinden alınan vergilerin çok büyük kısmı stopaj yöntemi ile toplanmaktadır. Bu durum bordrolu ve kayıt içinde çalışan kişiler üzerindeki vergi yükünü arttırmaktadır. Ayrıca stopaj yöntemi beyanname usulüne göre birçok dezavantajı beraberinde getirmektedir. Bu doğrultuda özellikle stopaj yöntemiyle vergisini ödeyen mükelleflerin vergi algısının etkilenmesi mümkündür.

Tablo 5. 5. Şirketlerin Gelir, Kar ve Sermaye Kazançları Üzerindeki Vergi Yükünün Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı (2008-2019)

Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1-Kolombiya	20,4	23,3	20,7	22,3	27,1	27,1	27,1	25,9	25,7	25,7	25,5	24,5
2-Şili	23,9	24,5	20,4	23,4	27,3	22,1	21,3	21,0	20,9	21,1	22,1	23,4
3-Meksika	13,8	12,6	14,4	16,2	14,4	18,1	18,4	20,1	21,0	21,8	21,3	..
4-Avustralya	21,1	18,0	17,9	19,3	18,5	17,6	16,5	15,2	16,5	18,5	19,1	..
5-Norveç	29,1	21,8	23,6	25,7	25,0	20,8	17,1	11,7	10,4	12,6	16,4	14,4
6-Lüksemburg	14,3	14,7	15,3	13,4	13,3	12,5	11,5	11,9	12,2	13,6	15,9	15,1
7-G.Kore	16,0	14,4	13,8	15,4	14,9	14,0	12,8	13,1	13,7	14,2	15,7	15,7
8-Yeni Zelanda	13,1	11,0	12,2	13,1	14,3	14,3	13,4	14,0	15,6	14,7	15,6	12,4
9-İrlanda	9,3	8,2	8,5	7,7	7,9	8,2	8,2	11,2	11,5	12,1	14,2	13,9
10-Japonya	13,7	9,6	11,6	11,8	12,5	13,2	12,9	12,3	12,0	11,8	12,9	..
11-İsviçre	11,0	10,4	10,0	10,4	10,3	10,3	10,3	10,7	11,3	10,7	11,4	11,5
12-Kanada	10,4	10,4	10,5	10,3	10,2	10,5	10,7	10,4	11,3	11,7	11,3	11,2
13-İsrail	10,0	8,5	8,6	9,6	9,1	11,3	10,2	9,5	9,9	10,1	10,4	10,1
14-Çekya	12,1	10,5	10,0	9,7	9,9	10,1	10,6	10,8	11,0	10,7	10,4	9,9
15-Belçika	7,6	5,5	5,9	6,5	6,8	6,9	7,0	7,4	7,9	9,3	9,8	8,7
16-Slovakya	10,5	8,5	8,7	8,2	8,1	9,2	10,3	11,2	10,5	10,1	9,6	8,9
17-Portekiz	11,1	9,2	9,0	9,7	8,6	9,6	8,3	9,1	8,9	9,4	9,6	9,0
18-Hollanda	9,1	6,1	6,4	6,1	5,9	6,0	6,9	7,2	8,7	8,5	9,0	9,4
19-Türkiye	7,3	7,7	7,3	7,5	7,4	6,3	6,4	5,7	6,5	6,8	8,7	7,9
20-Birleşik Krallık	8,9	8,1	8,9	7,9	7,9	8,0	8,9	8,8	8,6	8,1	8,0	7,6

*Devamı	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
21-İspanya	8,6	7,5	5,9	5,7	6,6	6,1	5,9	6,5	6,6	6,6	7,1	6,0
22-İzlanda	5,2	5,2	2,7	5,0	5,4	6,0	8,6	6,5	4,9	8,1	6,5	5,9
23-İsveç	6,4	6,4	7,5	7,2	6,0	6,1	6,3	6,8	6,2	6,3	6,5	6,7
24-Danimarka	5,7	4,2	5,0	4,8	5,7	6,0	5,7	6,0	6,2	7,1	6,5	6,5
25-Avusturya	5,7	4,0	4,6	4,9	4,8	5,0	4,9	5,2	5,6	5,9	6,4	6,4
26-Estonya	5,1	5,2	4,0	3,8	4,4	5,5	5,4	6,2	5,1	4,7	6,1	5,5
27-Finlandiya	8,1	4,7	6,0	6,2	4,9	5,4	4,4	4,9	5,0	6,3	6,0	6,0
28-Polonya	7,9	7,2	6,2	6,4	6,5	5,6	5,5	5,7	5,5	5,7	6,0	6,3
29-Almanya	5,3	3,6	4,2	4,7	4,7	4,8	4,7	4,6	5,2	5,4	5,6	5,2
30-Yunanistan	6,7	8,2	7,9	6,2	3,1	3,2	5,2	5,9	6,5	5,0	5,6	0,0
31-Slovenya	6,6	4,8	4,9	4,4	3,3	3,2	3,8	3,9	4,3	4,8	5,2	5,6
32-Litvanya	8,9	6,0	3,5	3,0	4,8	5,1	5,0	5,4	5,4	5,1	5,1	5,2
33-Fransa	6,7	3,5	5,5	6,1	5,8	5,8	5,1	4,6	4,5	5,0	4,6	4,9
34-İtalya	7,0	5,7	5,5	5,2	5,5	5,8	5,0	4,7	5,1	5,0	4,5	4,6
35-ABD	6,6	6,0	7,6	7,4	8,4	8,2	8,7	8,1	7,6	5,9	4,1	3,9
36-Macaristan	6,5	5,6	3,3	3,3	3,3	3,5	4,1	4,4	5,8	5,2	3,6	2,0
37-Letonya	10,7	5,5	3,4	4,9	5,5	5,5	5,2	5,3	5,4	5,1	3,4	0,5
OECD Ortalaması	10,5	9,1	9,0	9,3	9,4	9,4	9,3	9,2	9,4	9,7	10,0	..

Kaynak: (<https://stats.oecd.org/>, 2021)

OECD ülkelerinde şirketlerin gelir, kar ve sermaye kazançları üzerindeki vergi yükünü gösteren tabloya bakıldığında en yüksek vergi yüküne sahip 3 ülkenin gelişmekte olan ülkeler olması dikkat çekmektedir. Kolombiya %25,5 ile ilk sırada yer alırken Kolombiya'yı sırasıyla %22,1 ile Şili ve %21,3 ile Meksika takip etmektedir. Özellikle Kolombiya ve Meksika'da 2008 yılından sonra şirketlerin üzerindeki vergi yükünde ciddi artış olduğu görülmektedir. Meksika'da 2008 yılında şirket gelirleri üzerindeki vergi yükü %13,8'den 2019 yılında %21,3'e, Kolombiya'da %20,4'ten %25,5'e önemli bir artış göze çarpmaktadır. 5.ci sırada yer alan Norveç'te Meksika ve Kolombiya'nın aksine önemli bir düşüş söz konusudur. Norveçte 2008 yılında %29,1 olan şirket üzerindeki vergi yükü 2019'da ciddi bir düşüşle %16,4'e gerilemiştir. Çoğu OECD ülkesinde 2018 yılına yaklaştıkça şirket kazançları üzerindeki vergi yükünün sürekli azalma eğiliminde olması göze çarpmaktadır. Bu durumun oluşmasında küresel vergi rekabetinin etkili olduğu söylenebilir.

OECD ülkelerinin kurum kazançları üzerindeki vergi yükü ortalaması ise %9 ile %10 arasında değişmektedir. Türkiye'de ise bu rakam ortalama %7 civarında seyretmektedir. Bu durum Türkiye'nin şirket kazançlarını OECD ortalamasının birkaç puan altında vergilendirdiğini göstermektedir. Türkiye' de Kurumlar Vergisi oranları OECD ülkelerine kıyasla görece yüksek sayılabilir fakat bu verginin toplam vergi gelirleri içindeki payı düşüktür.

Ülkemizin genel şirket yapısı KOBİ olarak adlandırılan küçük ve orta boy ölçekli işletmelerden oluşmakta ve bu şirketlerde kayıt dışılık büyük ölçekli firmalara oranla daha fazla karşımıza çıkmaktadır. Böylece şirket kazançlarının vergilendirilmesi zorlaşmakta ve bu doğrultuda Kurumlar Vergisi hasılatı düşük kalabilmektedir (Işık ve Kılınç, 2009: 161). Şirket kazançlarını vergilemede ikinci en önemli zorluk; küreselleşme ve uluslararası artan rekabet olgusudur. Bu duruma ilave olarak kurum kazançlarını vergilemede şirketlerin vergilerini tüketiciye doğru yansıtması suretiyle fiyatlar genel seviyesinin artmasına sebep olma ihtimali bulunmaktadır.

Tablo 5. 6. Servet Üzerindeki Vergi Yükünün Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı (2018-2019)

Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1-Birleşik Krallık	11,8	12,2	12,0	11,7	11,9	12,3	12,5	12,3	12,5	12,6	12,5	12,4
2-ABD	12,4	14,5	13,5	12,7	12,4	11,7	11,5	11,3	11,7	16,3	12,3	12,1
3-Kanada	11,5	12,2	12,3	12,0	11,9	11,9	11,8	11,9	12,1	11,9	11,6	11,6
4-G.Kore	11,9	11,6	11,3	11,4	10,6	10,3	11,0	12,4	11,6	11,7	11,6	11,4
5-İsrail	10,1	10,3	10,7	10,7	10,1	10,0	10,0	10,7	10,3	9,9	10,3	10,1
6-Lüksemburg	7,4	6,6	7,1	6,9	7,0	7,3	7,8	8,9	9,3	9,7	9,7	9,7
7-Avustralya	8,3	9,6	9,4	8,7	8,7	9,5	10,2	10,7	10,8	10,1	9,5	..
8-Fransa	7,9	8,3	8,7	8,7	8,8	8,8	8,9	9,3	9,4	9,5	9,0	8,9
9-Japonya	9,4	10,1	9,7	9,7	9,1	8,8	8,5	8,2	8,4	8,2	8,1	..
10-Kolombiya	9,9	8,7	8,7	11,0	10,4	10,4	10,7	11,3	11,0	10,3	8,0	9,1
11-Belçika	7,0	6,9	7,2	7,3	7,4	7,8	7,9	7,8	8,0	7,9	7,8	8,1
12-Yunanistan	6,8	6,5	5,2	7,4	7,6	8,8	8,0	8,4	8,1	8,0	7,7	8,1
13-İsviçre	7,6	7,6	7,6	7,3	6,8	6,9	7,1	7,2	7,3	7,5	7,3	7,3
14-İspanya	7,2	6,8	6,6	6,3	6,6	7,2	7,4	7,6	7,7	7,5	7,3	7,0
15-İtalya	4,3	6,2	4,8	5,3	6,2	6,2	6,7	6,5	6,6	6,1	6,1	5,8
16-Yeni Zelanda	5,9	6,5	6,6	6,7	6,3	6,4	6,3	6,2	6,1	6,0	5,8	6,2
17-İrlanda	6,1	5,2	5,2	5,9	6,1	7,0	7,5	6,4	6,0	5,7	5,8	5,6
18-İzlanda	6,1	6,5	7,1	6,7	7,1	6,9	6,4	5,4	34,2	5,5	5,5	5,9
19-Şili	5,5	5,4	4,1	4,0	4,3	4,1	4,2	4,4	5,1	5,4	5,2	5,4
20-Türkiye	3,6	3,6	4,1	4,1	4,2	4,6	4,9	4,9	4,8	4,5	4,3	4,2

*Devamı	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
21-Danimarka	4,3	4,1	4,1	4,2	3,9	3,9	3,8	4,1	4,0	3,9	4,1	4,1
22-Hollanda	4,3	4,0	3,9	3,4	3,0	3,4	3,9	3,8	4,0	4,0	4,0	3,7
23-Portekiz	3,8	3,6	3,5	3,4	3,3	3,3	3,6	3,7	3,8	4,0	4,0	4,0
24-Polonya	4,2	4,3	4,2	4,0	4,2	4,4	4,4	4,2	4,1	4,0	3,7	3,6
25-Finlandiya	2,6	2,6	2,7	2,6	2,8	2,9	3,0	3,3	3,2	3,6	3,4	3,4
26-Norveç	2,6	2,7	2,6	2,5	2,7	2,9	3,0	2,9	3,1	3,3	3,1	3,2
27-Letonya	2,3	2,5	3,0	3,4	3,3	3,3	3,5	3,4	3,4	3,3	3,0	3,0
28-Almanya	2,3	2,3	2,3	2,4	2,4	2,5	2,6	2,8	2,8	2,7	2,7	2,8
29-Macaristan	2,2	2,1	3,1	3,1	3,1	3,3	3,3	3,2	2,8	2,8	2,6	2,7
30-İsveç	2,3	2,3	2,4	2,3	2,4	2,5	2,5	2,4	2,4	2,2	2,2	2,2
31-Meksika	2,3	2,3	2,3	2,2	2,3	2,1	2,3	2,0	1,9	1,9	2,0	..
32-Slovenya	1,5	1,6	1,6	1,6	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,6	1,7
33-Çekya	1,1	1,1	1,3	1,5	1,5	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,3	1,2
34-Avusturya	1,3	1,3	1,3	1,2	1,3	1,7	1,4	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3
35-Slovakya	1,3	1,4	1,5	1,4	1,5	1,4	1,4	1,3	1,3	1,3	1,2	1,2
36-Litvanya	0,9	1,2	1,3	1,1	1,1	1,0	1,1	1,2	1,1	1,0	1,0	1,0
37-Estonya	0,9	1,0	1,1	1,0	1,0	1,0	0,9	0,8	0,8	0,7	0,7	0,6
OECD Ortalaması	5,4	5,6	5,5	5,6	5,5	5,7	5,8	5,8	6,6	5,9	5,6	..

Kaynak: (<https://stats.oecd.org/>, 2021)

OECD ülkelerinde servet üzerindeki vergi yükünün vergi gelirleri içinde payını gösteren tabloya bakıldığında; Birleşik Krallık, ABD, Kanada, Güney Kore, İsrail gibi ülkelerin serveti diğer ülkelere göre daha fazla vergilendirdiği görülmektedir. Bu ülkelerde servet üzerindeki vergi yükü %10 ile %12 arasında değişmektedir. Serveti en az vergilendiren ülkeler olarak %0,7 ile Estonya, %1 ile Litvanya ve %1,2 ile Slovakya göze çarpmaktadır.

Servet üzerindeki vergi yükünde OECD ülkelerinin ortalaması %5 ile %5,5 seviyelerindedir. Türkiye’de ise bu oran %4 civarında seyretmektedir. Türkiye serveti vergilendirmede OECD ülkeleri ortalamasının birkaç puan altında kalmakta ve 37 OECD ülkesi arasında 20.ci sırada yer almaktadır. Türkiye’de Emlak Vergisi, Motorlu Taşıtlar Vergisi, Veraset ve İntikal Vergisi servet üzerinden alınan vergilere örnektir. Servet vergileri devlete gelir sağlama amacından çok; sosyal adalet amacına hizmet etmektedir. Bu vergilerden elde edilen gelirlerin toplam vergi gelirleri içindeki payı oldukça düşüktür. Türkiye servet üzerindeki vergi yükünün bütçe içindeki payı açısından; ABD, Birleşik Krallık, Kanada gibi serveti görece daha çok vergilendiren ülkeler haricinde, genel OECD ortalamasına yakın bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 5. 7. Mal ve Hizmet Üzerindeki Vergi Yükünün Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı (2008-2019)

Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1-Şili	50,5	55,6	51,2	49,3	50,1	54,0	55,3	54,1	54,6	54,8	53,3	53,1
2-Letonya	37,2	40,4	41,8	41,2	41,6	42,6	43,2	43,9	44,3	43,6	45,1	45,1
3-Macaristan	37,2	39,7	43,2	43,7	43,8	43,9	43,7	43,9	42,3	43,0	44,7	45,3
4-Kolombiya	45,6	42,6	45,1	44,1	40,5	38,7	40,9	41,0	40,6	43,1	42,8	42,9
5-Estonya	38,0	41,0	40,7	42,3	42,9	41,7	42,2	42,3	43,3	43,0	41,8	42,4
6-Türkiye	45,5	45,7	47,7	45,2	45,0	46,1	44,1	44,3	43,6	43,5	40,5	39,0
7-Portekiz	41,0	39,0	40,5	40,1	41,0	37,6	38,3	38,8	39,7	40,1	39,8	40,1
8-Yunanistan	36,5	36,0	38,6	39,4	38,2	39,5	39,6	39,8	40,4	39,8	39,5	39,6
9-Litvanya	38,1	38,1	41,4	42,4	41,3	40,2	40,5	39,7	39,3	39,4	38,4	38,4
10-Yeni Zelanda	33,8	36,6	39,6	40,3	38,8	39,0	39,2	38,9	38,4	38,4	37,9	38,9
11-Slovenya	35,3	36,1	36,7	37,1	37,8	39,7	39,7	39,4	38,7	38,1	37,4	36,3
12-Polonya	38,6	37,5	40,3	40,1	37,2	36,7	37,0	36,7	37,1	37,4	37,2	24,1
13-Meksika	38,5	37,5	38,0	36,4	36,8	33,1	36,8	38,6	38,8	36,4	36,4	..
14-İsrail	36,9	38,9	39,4	38,8	38,7	38,5	39,2	38,0	37,8	34,7	36,3	35,9
15-Slovakya	36,8	36,7	37,2	38,9	37,2	36,6	36,2	35,6	35,1	35,3	35,1	35,1
16-Finlandiya	30,5	31,8	32,0	33,2	33,3	33,4	33,0	32,5	33,0	33,1	33,8	33,7
17-İzlanda	37,0	35,5	35,2	34,6	34,9	33,5	31,0	32,4	23,4	33,7	33,3	32,7
18-Danimarka	34,3	33,9	33,6	33,8	33,3	32,3	30,0	31,6	32,3	32,0	32,9	30,5
19-Birleşik Krallık	29,9	29,8	31,7	33,6	33,9	33,8	33,6	33,4	33,0	32,6	32,6	32,6
20-Çekya	32,0	33,7	33,8	34,3	34,4	34,7	33,4	34,0	33,5	33,4	32,3	32,0

*Devamı	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
21-İrlanda	37,1	35,3	35,8	33,7	33,5	33,3	33,6	32,6	32,7	32,6	30,8	30,6
22-Hollanda	31,1	31,3	31,5	30,9	30,6	30,5	30,4	30,5	30,4	30,0	30,2	30,7
23-İspanya	25,3	22,9	27,5	27,1	27,7	29,3	29,6	30,5	30,3	30,0	29,5	28,9
24-Norveç	26,0	28,0	27,7	26,5	26,3	27,6	28,8	30,2	31,4	30,9	29,5	29,5
25-İtalya	25,1	25,1	26,6	27,2	26,8	26,5	27,4	27,6	28,6	28,8	28,7	28,4
26-İsveç	28,0	29,2	29,7	29,4	29,2	28,7	28,6	28,4	28,3	28,0	28,2	28,3
27-Avusturya	27,8	28,8	28,7	28,9	28,7	28,0	27,9	27,7	28,5	28,5	27,7	27,5
28-Almanya	30,0	30,7	30,5	30,2	29,4	28,9	28,6	28,4	27,7	26,8	26,8	26,7
29-Fransa	24,8	25,3	26,3	26,2	25,9	25,4	25,6	25,8	26,1	26,1	26,6	27,1
30-G.Kore	31,6	31,8	33,7	31,2	31,2	30,7	30,0	28,0	28,1	27,7	26,3	25,8
31-Avustralya	27,9	29,7	29,0	27,4	28,3	28,6	26,9	27,6	27,1	26,3	25,5	..
32-Belçika	25,3	25,7	26,1	25,6	25,8	24,9	24,6	24,6	25,3	25,0	25,2	25,7
33-Lüksemburg	28,1	28,1	27,4	28,2	28,5	28,4	29,2	25,7	25,3	24,3	23,7	23,9
34-Kanada	22,5	22,9	24,0	23,7	23,4	23,0	23,0	23,0	23,0	23,4	23,5	23,0
35-İsviçre	22,5	22,2	22,9	22,6	22,8	22,5	22,3	21,6	21,4	21,1	20,8	21,0
36-Japonya	18,0	19,1	18,7	18,4	18,0	17,6	19,8	21,0	20,4	21,0	19,5	..
37-ABD	16,9	18,1	18,1	18,2	18,1	17,3	17,0	16,6	16,7	15,8	17,6	17,6
OECD Ortalaması	32,5	33,0	33,8	33,6	33,4	33,2	33,2	33,2	33,0	33,0	32,7	..

Kaynak: (<https://stats.oecd.org/>, 2021)

OECD ülkelerinde yurt içindeki mal ve hizmetler üzerindeki vergi yükünün, toplam vergi gelirleri içindeki payını gösteren tabloya bakıldığında; ilk sırada Şili'nin yer aldığı ve %50'nin üzerinde harcamalar üzerinde vergi yüküne sahip olduğu göze çarpmaktadır. Şili'yi %45,1 ile Letonya ve %44,7 ile Macaristan takip etmektedir.

Almanya, Fransa, İsviçre Norveç ve Belçika, ABD ve Kanada gibi gelişmiş ekonomilerde harcamalar üzerindeki vergi yükünün bütçe içindeki payının %17 ile %30 arasında değiştiği görülmektedir.

OECD ülkelerinin harcamalar üzerindeki vergi yükü ortalaması %32 seviyesindedir. Türkiye'de ise mal ve hizmetler üzerindeki vergi yükünün vergi gelirleri içindeki payının %44 seviyesinde olması bir hayli dikkat çekicidir. Türkiye 37 OECD ülkesinde mal ve hizmetler üzerindeki vergi yükünün toplam vergi gelirleri içindeki payı bakımından 6.cı sırada yer almaktadır. Burada en önemli nokta Türkiye'nin hem toplam vergi yükünde hem de birey ve şirket kazançları ile servet üzerindeki vergi yükünde OECD ortalamasının altında kalmasına rağmen mal ve hizmetler üzerindeki vergi yükünde bir hayli üstlerde yer alması ve en önde gelen ülkelerden biri olmasıdır.

Türkiye ile gelişmiş ekonomisi olan ve yüksek kişi başı milli gelire sahip ABD arasında toplam vergi yükü büyük benzerlikler göstermektedir. Son 10 yılda her iki ülkede de toplam vergi yükü %24 civarında ortalama sahiptir. Fakat iki ülke arasında toplam vergi yükünün dağılımının arasındaki büyük fark dikkat çekicidir. Türkiye'de harcamalar üzerindeki vergi yükü %44 seviyelerindeyken ABD'de ortalama %17 seviyelerindedir. Birey gelirleri üzerindeki vergi yükünde ise Türkiye %14, ABD %39 vergi yüküne sahiptir. Bu durum hemen hemen aynı toplam vergi yüküne sahip iki ülke olan Türkiye ve ABD'nin vergi yükünün dağılımı açısından birbirinden çok büyük ölçüde ayrıldığını göstermektedir. Buradan hareketle vergi algısının şekillenmesinde toplam vergi yükünden ziyade vergi yükünün dağılımını göz önünde bulundurmak büyük önem taşımaktadır.

5.2. Türkiye’de Bazı Önemli Vergi Yükü Örnekleri

Toplam vergi yükü ve toplam vergi yükünün dağılımı gibi makro verilerin yanında toplumun vergi algısını şekillendirmede önemli rol oynayan ve günlük hayatta toplumun büyük çoğunluğunun tüketimde bulunduğu mal ve hizmetler üzerindeki vergi yükünü analiz etmek; toplumun vergi algısı sonuçlarını değerlendirmede önemli ipuçları verebilmektedir. Son yıllarda özellikle sosyal medya ve geleneksel medyada otomobil, cep telefonu, akaryakıt ürünleri üzerindeki vergi yükünün yüksekliği üzerine paylaşımların sıklığının arttığı görülmektedir. Bu durumun bireylerin vergi algısını etkilemesi kuvvetle muhtemeldir. Bu doğrultuda Türkiye’de öncelikle ücretli kesimin büyük çoğunluğunun asgari ücretli çalışanlardan oluşması nedeniyle asgari ücretli bir çalışan üzerindeki vergi yükünü ve cep telefonu, otomobil, akaryakıt gibi gündelik hayatta kritik rol oynayan mal ve hizmetler üzerindeki vergi yükünü incelemek yol gösterici olacaktır.

5.2.1.Asgari Ücret Üzerindeki Vergi Yükü

Asgari ücret en basit tanımıyla; işçinin hayatını sürdürmesinde ihtiyaç duyduğu gereksinimlerin karşılanması için yeterli minimum ücret tutarına denir. Bu tutar genelde devlet tarafından belirlenmektedir (Sever ve İğdeli, 2018:2). Türkiye’de Temmuz 2020 rakamlarına göre istihdam edilen sayısı 27 milyon 263 bin kişidir (TÜİK, 2020). Bu rakamın önemli bölümünü asgari ücretle çalışan bireyler oluşturmaktadır. Asgari ücretle çalışan sayısının tam tespiti kayıt dışı istihdam ve gerçek alınan ücretin net olarak bilinmemesi gibi sebeplerle zorlaşmaktadır. Fakat Türkiye’de 5 milyondan fazla kişinin asgari ücret düzeyinde gelir elde ettiği tahmin edilmektedir (DİSK-AR, 2019: 16). Kendisinin ve ailesinin geçimi konusunda önemli zorluklarla karşılaşabilen asgari ücretlinin üzerindeki vergi yükü toplumun vergi algısı bakımından büyük önem taşımaktadır.

Tablo 5. 8. Bekar Bireyin Asgari Ücret Üzerindeki Vergi Yüğü

Asgari Ücret (Brüt)	2,943 TL
*SGK Primi (%14)	(-) 412 TL
*İşsizlik Sigortası Fonu Payı (%1)	(-) 29,43 TL
*Gelir Vergisi (%15)	(-) 375,23 TL
*Asgari Geçim İndirimi Tutarı (Bekar)	(+) 220,73 TL
*Damga Vergisi	(-) 22,34 TL
*Toplam Kesintiler	(-) 618,29 TL
Asgari Ücret (Net)	2,324,71 TL
Asgari Ücret Üzerindeki Vergi Yüğü	%21,08

Kaynak: (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2020)

Türkiye’de 2020 yılı için belirlenen asgari ücret brüt 2.943 TL iken, mükellefin yasal kesintiler sonrası eline geçen net tutar 2.324 TL’dir. Tabloda görüldüğü üzere brüt asgari ücret üzerinden her ay %14 SGK Primi 412 TL ve %15 üzerinden hesaplanan Gelir Vergisi olarak 375 TL kesilmektedir. Bunlara ek olarak %1 oranında işsizlik fonu için kesinti yapılmaktadır ve bu tutar 29 TL’ye tekabül etmektedir. Bu kesintilerden sonra kişinin medeni durumu ve çocuk sayısına göre yıllık olarak belirlenen asgari geçim indirimi tutarı bekar bir birey için 220 TL olmak üzere ödenecek vergiyi azaltmaktadır. Böylece net asgari ücret olan 2.324 Türk Lirasına ulaşılır. Buradan hareketle bir asgari ücretlinin katlandığı vergi yükünün %21,08 olduğu ve gelirinin yaklaşık 1/5’ini her ay vergi olarak ödediği görülmektedir.

5.2.2. Cep Telefonunda Dolaylı Vergi Yüğü

Cep telefonu günümüzde en çok kullanılan teknolojik cihazlardan biridir. Türkiye’de 2019 yılı sonu itibariyle 80.790.877 mobil abone bulunmaktadır. Aynı yılda Türkiye nüfusu ise 83.154.997 kişidir (BTK, 2019: 61). Çok fazla kullanıcıya sahip elektronik bir ürün olan cep telefonu üzerindeki vergi yüğü mükelleflerin vergi algısını etkileme potansiyeli bakımından büyük önem taşımaktadır.

Tablo 5. 9. Cep Telefonu Üzerindeki Dolaylı Vergi Yüğü

	Cep Telefonu 1	Cep Telefonu 2	Cep Telefonu 3
Cep Telefonunun Vergisiz Satış Fiyatı	500 TL	1200 TL	1800 TL
TRT Bandrol Ücreti (%10)	50 TL	120 TL	180 TL
ÖTV	%25 Üzerinden 137,5 TL	%40 Üzerinden 528 TL	%50 Üzerinden 990 TL
KDV (%18)	123,75 TL	332,64 TL	534,6 TL
Toplam Vergi	311,25 TL	980,64 TL	1704 TL
Cep Telefonu Satış Fiyatı	811,25 TL	2180,64 TL	3504 TL
Satış Fiyatı Üzerindeki Vergi Yüğü	%38,3	%44,9	%48,6

Kaynak: (1013 Sayılı Cumhurbaşkan Kararı, 2019)

Tablodan görüldüğü üzere cep telefonu üzerinde uygulanan ÖTV artan oranlılık gösterecek şekilde dizayn edilmiştir. Bu nedenle cep telefonunun satış fiyatı arttıkça, satış fiyatı üzerine uygulanan ÖTV oranı da artmaktadır. Tablodaki örnekte vergili satış fiyatı 811,25 TL olan bir cep telefonunda vergi yüğü %38,3 ve vergili satış fiyatı 2180,64 TL olan bir cep telefonunda vergi yüğü %44,9 olmaktadır. Vergili satış fiyatı 3504 olan bir cep telefonunda ise vergi yüğü %48,6 olarak karşımıza çıkmaktadır.

5.2.3. Otomobil Üzerindeki Dolaylı Vergi Yüğü

Otomobil gündelik yaşamda en sık kullanılan ürünlerden biri olmakla beraber, yıllar geçtikçe kullanımı artmaktadır. Türkiye’de 2004 yılında 6 milyona yakın sayıda otomobil varken, bu rakam 2018 yılında 12 milyonu aşmıştır (Bingöl, 2018: 87). Otomobilin yoğun talep gören ürünlerden birisi olması yanında üzerindeki vergi yüğü geleneksel ve sosyal medyada sıkça eleştirilmektedir. Bu nedenle otomobil üzerindeki vergi yükünü incelemekte fayda görülmüştür.

Tablo 5. 10. Otomobil Üzerindeki Dolaylı Vergi Yüğü

	Araç 1 (Motor hacmi 1.600 CC kadar)	Araç 2 (1.600 CC kadar)	Araç 3 (1.600 CC kadar)	Araç 4 (1.600-2000 CC arası)
Aracın Vergisiz Satış Bedeli (TL)	70.000 TL	100.000 TL	180.000 TL	200.000 TL
ÖTV	%45 üzerinden 31.500 TL	%50 üzerinden 50.000 TL	%80 üzerinden 144.000TL	%150 üzerinden 300.000 TL
KDV (ÖTV'li fiyat üzerinden %18)	18.270 TL	27.000 TL	58.230 TL	90.000 TL
Toplam Fiyat	119.770 TL	177.000 TL	382.230 TL	590.000 TL
Toplam Vergi (KDV + ÖTV)	49.770 TL	77.000 TL	202.230 TL	390.000 TL
Satış Fiyatı Üzerinde Vergi Yüğü	%41,5	%43,5	%52,9	%66,1

Kaynak: (2912 Sayılı Cumhurbaşkan Kararı, 2020)

30 Ağustos 2020 Tarihli Resmî Gazetede yayınlanan Cumhurbaşkan Kararı ile yapılan ÖTV düzenlemesi ile birlikte özellikle yüksek motor hacmine sahip otomobillerde vergi yükü artmıştır. Otomobil ürünlerinde cep telefonu ile benzer şekilde artan oranlı ÖTV uygulanmaktadır. Bu sayede bütçeye gelir sağlanmakta, lüks tüketim vergilendirilerek vergilemede adalet ilkesine uygun davranılmakta ve yüksek motor hacmine sahip araçların çevreyi daha fazla kirlettiğinden hareketle bir nevi çevresel vergi uygulanmış olmaktadır. Vergi dahil satış fiyatı 119.770 TL olan bir otomobilde %41,5 dolaylı vergi yükü bulunurken, vergi dahil satış fiyatı 177.000 TL olan bir otomobilin %43,5'i vergidir. Vergi dahil satış fiyatı 382.230 TL olan daha lüks bir otomobilde vergi yükü %52,9 iken vergili satış fiyatı 590.000 TL olan çok daha lüks bir otomobilde vergi yükü %66'yı aşmaktadır.

Türkiye'de otomobil üzerindeki vergi yükünün yüksekliği dikkat çekmektedir. Türkiye sıfır araç satın almada ödenen vergi bakımından OECD ülkeleri arasında üst sıralarda yer almaktadır (Bingöl, 2018: 88). Özellikle motor hacmi arttıkça vergi yükü daha da ağırlaşmaktadır. Yüksek motor hacimli otomobillerin çevreyi daha çok kirletmesi, yüksek motor hacmine sahip otomobilleri çoğunlukla yüksek gelirli kişilerin satın alması ve bu şekilde bir nevi artan oranlı vergileme yoluyla sosyal adalete yardımcı olunması, ithal araçların ülkeden döviz çıkışını arttırarak ülkenin cari açığına olumsuz etki meydana

getirmesi gibi faktörler düşünüldüğünde otomobil üzerindeki vergi yükünün yüksekliği bir nebze normal karşılanabilir. Fakat özellikle son yıllarda artan döviz kuruyla birlikte otomobil fiyatları son derece artmıştır. Bu durum otomobil talebini karşılamakta güçlük çeken bireylerin vergiden duyduğu rahatsızlığın sıklaşmasına neden olabilmekte ve vergi algısını zedeleyebilmektedir.

5.2.4. Akaryakıt Ürünleri Üzerindeki Vergi Yüğü

Akaryakıt birçok alanda kullanılması ve çok yönlü bir ürün olması nedeniyle üzerindeki vergi yükü büyük önem taşımaktadır.

Türkiye’de akaryakıt fiyatlarını üç temel faktör belirlemektedir. İlk faktör uluslararası piyasada oluşan ham petrol fiyatıdır. İkinci faktör rafineri, dağıtıcı ve istasyonların kâr marjıdır. Son faktör ise akaryakıt ürünleri üzerindeki dolaylı vergi yüküdür. Vergiler akaryakıt fiyatını belirlemede kritik bir rol oynamaktadır (Tosun vd., 2017: 65). Aynı zamanda akaryakıt üretim sürecinde temel girdi olarak kullanıldığından ekonomideki birçok mal ve hizmetin fiyatını etkileyebilmektedir.

Tablo 5. 11. Akaryakıt Üzerindeki Vergi Yüğü

	Benzin (95 Oktan esas alınmıştır)	Motorin	LPG (Otogaz)
Vergisiz Rafineri Fiyatı (Litre başına)	2.48 TL	2,70 TL	0,92 TL
Maktu ÖTV+ KDV (%18)	3.39 TL	2,73 TL	1.52 TL
Vergili Satış Fiyatı (İstanbul ili Avrupa Yakası için)	6,62 TL	6.16 TL	3.40 TL
Vergi Yüğü	%51,2	%44,3	%44,7

Kaynak: (Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, 2019)

Tabloda yer alan veriler 2019 yılı Ağustos ayı için İstanbul Avrupa yakasındaki satış fiyatlarını yansıtmaktadır. Bu fiyatlar il ve ilçe bazında ufak değişikliklere uğrayabilmektedir. Tabloya bakıldığında benzin üzerindeki vergi yükünün %51,2, motorin üzerindeki vergi yükünün %44,3, Otogaz üzerindeki vergi yükünün ise %44,7 olduğunu görülmektedir. Akaryakıtta vergi yükü benzinden otogaza doğru azalmaktadır. Ayrıca akaryakıt üzerindeki ÖTV ve KDV gelirleri kamu gelirleri içerisinde önemli bir yer tutmaktadır.

Türkiye akaryakıt ürünleri üzerindeki vergi yükü bakımından OECD ülkelerine kıyasla ortalamanın biraz üstünde yer almaktadır. İtalya, Hollanda, İngiltere, Fransa gibi gelişmiş Avrupa ülkelerinde benzin üzerindeki vergi yükü Türkiye'deki vergi yükünün üzerindedir. Akaryakıt ürünlerine uygulanan KDV oranı bakımından ise Türkiye %18 KDV oranı ile OECD ülkeleri arasında son sırada yer almaktadır (Bingöl, 2019: 85-86).

Dünya'da uygulanan akaryakıt vergilerine ilişkin önemli bir husus özellikle gelişmiş Avrupa ülkelerinde akaryakıt üzerindeki vergiler büyük ölçüde alternatif çevreci ürün kullanımını teşvik etmek ve enerji ürünlerinin daha rasyonel kullanılmasını sağlamak gibi amaçlarla toplanmaktadır (Tosun vd., 2017: 71).

6. MÜKELLEFLERİN VERGİ YÜKÜ ALGISININ ANALİZ EDİLMESİ: TRABZON İLİ ÖRNEĞİ

6.1. Çalışmanın Amacı

Devletin ekonomideki rolü ve sosyal yaşama müdahalesi arttıkça bireylerin katlandığı vergi yükü artış göstermektedir. Artan vergi yükü bireyleri maddi açıdan bir kayba uğratmakta ve mükellefleri bu yüke daha az katlanmanın yollarını aramaya itmektedir. Artan vergi yükü bireylerin vergiye karşı bakış açısını değiştirmektedir ve zihinlerindeki vergi algısını bozmaktadır. Bozulan vergi algısı ise mükelleflerin vergiye karşı olumsuz hisler beslemesine ve olabildiğince vergi ödemekten kaçınmasına neden olmaktadır. Bu durum kamu harcamalarının finansmanını zorlaştırmaktadır. Türkiye’de vergi baskısının çok yüksek olduğunu ve vergi algısının negatif olduğunu ortaya koyan birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışma ise önce Trabzon ili bazında mükelleflerin vergi yükü algısını ölçmeyi, daha sonra elde edilen sonuçların objektif vergi yükü verileriyle olan uyumunu tartışmayı amaçlamaktadır.

6.2. Çalışmanın Kapsamı ve Örneklem

Veriler anket yoluyla Trabzon ilinde ikamet eden kişilerden elde edilmiştir. Yüz yüze anket esnasında sorulara daha samimi ve gerçekçi yanıtlar verilebilmesi adına, net anlaşılmayan kısımlarda soru daha detaylı açıklanarak kişinin vermek istediği en doğru cevaba ulaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırmada örneklem büyüklüğünün hesaplanabilmesi için aşağıdaki formül kullanılmıştır.

$$n = \frac{t^2 \times p \times q}{d^2}$$

Bu formülde,

n= Örneklem alınacak birey sayısını

p= İncelenen olayın görülüş sıklığını

q= İncelenen olayın görülmeyiş sıklığını

t= Belirli bir anlamlılık düzeyinde, t tablosuna göre bulunan teorik değeri

d= Olayın görülüş sıklığına göre kabul edilen ± örneklem hatasını göstermektedir.

Çalışmanın kapsamını Trabzon ili oluşturmaktadır. TÜİK verilerine göre 2020 yılında Trabzon ili nüfusu 811.901'dir (TÜİK, 2020). Örneklem büyüklüğü hesaplama formülünden hareketle 500 bin ile 1 milyon kişi arasında olan bir ana kütleden %5 örnekleme hatası ve %95 güven düzeyinde hesaplanan örneklem büyüklüğünün 384 olması gerektiği karşımıza çıkar (Koç, 2020: 63). Bu çalışmada ankete verilebilecek olası eksik yanıtlar nedeniyle 407 örnekleme ulaşılmıştır. Bu doğrultuda 317 katılımcı online ve 90 katılımcı yüz yüze olmak üzere; toplam 407 katılımcıya 20 soruluk anket çalışması uygulanmıştır. Toplanan anketlerin tümünde veri kaybı olmaması nedeniyle anketlerin tamamı çalışmaya dâhil edilmiştir.

6.3. Verilerin Analizi

Anket yoluyla ulaşılan veriler Statistical Package for Social Sciences (SPSS) Statistics 25 programı aracılığıyla analiz edilmiştir.

6.4. Tanımlayıcı İstatistikler

Bu anket kişilerin cinsiyeti, yaşı, medeni hali, eğitim durumu ve geliri gibi demografik özelliklerini gösteren soruları kapsamaktadır. Çalışmada analiz yapabilmek adına yeterli sayı olan 407 kişi için anket verileri yer almaktadır.

Tablo 6. 1. Ankete Katılan Kişilerin Demografik Bilgileri

	Demografik Özellikler	Sayı	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	164	40,3
	Erkek	243	59,7
	Toplam	407	100
Yaş	18-29	127	31,2
	30-39	157	38,6
	40-49	75	18,4
	50 ve üstü	48	11,8
	Toplam	407	100
Medeni Hal	Evli	237	58,2
	Bekar	170	41,8
	Toplam	407	100
Eğitim Durumu	İlkokul	10	2,5
	Ortaöğretim ve Lise	66	16,2
	Ön Lisans ve Lisans	123	30,2
	Lisansüstü	208	51,1
	Toplam	407	100
Aylık Gelir	2.324 TL ve altında	76	18,7
	2.324 TL ile 5.000 TL arasında	104	25,6
	5.001 TL ile 8.000 TL arasında	162	39,8
	8.001 TL ve üzeri	65	16
	Toplam	407	100

Tablo 6.1.'de ankete katılan bireylere ilişkin demografik bilgiler yer almaktadır. Anket yoluyla toplanan verilere göre katılım yapan kişilerin 164'ü kadın (%40,3), 243'ü (%59,7) erkeklerden oluşmaktadır. Medeni duruma bakıldığında 237 kişi evli (%58,2) ve 170 kişi (41,8) bekar bireylerden oluşmaktadır. Yaş kriterine bakıldığında 18-29 yaş aralığında 127 kişi (%31,2), 30-39 yaş aralığında 157 kişi (%38,6), 40-49 yaş aralığında 75 kişi (%18,4) ve 50 yaş üstü 48 kişi (%11,8) ankete katılım sağlamıştır. Ankete katılan 10 kişi ilkököl (%2,5), 66 kişi ortaöğretim ve lise (%16,2), 123 kişi (%30,2) ve 208 kişi lisansüstü (%51,1) eğitime

sahiptir. Kişinin elde ettiği aylık gelir açısından bakıldığında; 2.324 TL ve altında gelir elde eden birey sayısı 76 (%18,7), 2.324 TL ile 5.000 TL arasında gelir elde eden kişi sayısı 104 (%25,6), 5.001 ile 8000 TL arasında gelir elde eden 162 (%39,8) ve 8.001 TL ve üzeri gelir elde eden 65 kişi (%18) bulunmaktadır.

6.5. Mükelleflerin Vergi Algısına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

İnsanların zihinlerinde oluşan birtakım algı ve ön yargılar bazı durumlarda gerçeklikle uyuşurken, bazı durumlarda uyuşmayabilmektedir. Bu varsayımın anket yoluyla gerçek olup olmadığı araştırılmış, ankete katılan bireylere önce vergi bilincini test edecek sorular sorulmuştur. Anketin ilerleyen soruları daha çok mükelleflerin vergi yüküne ilişkin düşüncelerini öğrenmeye yönelik hazırlanmıştır.

Verilerin analizinde Statistical Package for Social Sciences (SPSS) 25 istatistik programından yararlanılmıştır. Anketten elde edilen sonuçların yorumlanmasında aşağıdaki tablodan hareketle ağırlıklı ortalama yöntemi kullanılmıştır.

Tablo 6. 2. Ölçek Değerlendirme Kriterleri

Seçenekler	Puanlar	Puan Aralığı	Ölçek Değerlendirme
Hiç Katılmıyorum	1	1,00-1,79	Çok Düşük
	2	1,80-2,59	Düşük
	3	2,60-3,39	Orta
	4	3,40-4,19	Yüksek
Kesinlikle Katılıyorum	5	4,20-5,00	Çok Yüksek

Kaynak: (Şahin ve Kavas, 2016: 128)

Anket çalışmasında 20 soru yer almaktadır ve ilk 12 soru 2019 yılında yapılan bir çalışmadan esinlenerek hazırlanmıştır (Doğan, 2019: 79-80). Bu 12 soru büyük ölçüde bireylerin vergiye bakış açısını ve vergi bilincini ölçmeye yöneliktir. Kalan 8 soru ise bu çalışmada değinilen vergi yükü istatistikleriyle uyumlu olacak şekilde bağımsız olarak hazırlanmıştır. Bu sayede çalışmanın 5.ci bölümünde yer alan vergi yükü verileri ile ankete katılan bireylerin cevapları arasında doğrudan bir ilişki kurulabilmesi hedeflenmiştir.

Tablo 6. 3. Vergi vermek yasal bir zorunluluk olup, mükellefler tarafından yerine getirilmelidir.

Soru 1. Vergi vermek yasal bir zorunluluk olup, mükellefler tarafından yerine getirilmelidir.		
	Frekans	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	6	1,5
Katılmıyorum	7	1,7
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	29	7,1
Katılıyorum	89	21,9
Kesinlikle Katılıyorum	276	67,8
Total	407	100,0

1. soruya katılımcıların verdiği cevaplara bakıldığında; ‘Hiç Katılmıyorum’ cevabını 6 kişi (%1,5), ‘Katılmıyorum’ cevabını 7 kişi (%1,7), ‘Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum’ cevabını 29 kişi (%7,1), ‘Katılıyorum’ cevabını 89 kişi (%21,9), ‘Kesinlikle Katılıyorum’ cevabını 276 kişi (%67,8) işaretlemiştir. Ankete katılan 407 kişinin 365 kişisi (%89,7) ‘Katılıyorum ve Kesinlikle Katılıyorum’ yanıtını vererek; vergi vermenin yasal bir zorunluluk olduğunu ve mükelleflerin vergi vermesi gerektiğini düşünmektedir. Bu durum mükelleflerin çok büyük çoğunluğunun vergi verme zorunluluğunu kabul ettiğini ve vergi ödemeyi benimsediğini göstermektedir.

Tablo 6. 4. Vergi vermek yasal bir zorunluluk olup, mükellefler tarafından yerine getirilmelidir. Önermesinin Analiz Sonuçları

	Frekans	Ortalama	S. Sapma
Vergi vermek yasal bir zorunluluk olup, mükellefler tarafından yerine getirilmelidir.	407	4,5283	0,82065

1. soruya verilen yanıtların ortalaması yapılan analiz sonucunda 4.5283 çıkmaktadır. Bu sonuç katılımcıların “*Vergi vermek yasal bir zorunluluk olup, mükellefler tarafından yerine getirilmelidir.*” önermesine çok yüksek ölçüde katıldığını göstermektedir.

Tablo 6. 5. Mükelleflerden alınan vergiler kamu harcamaları için kullanılmaktadır.

Soru 2. Mükelleflerden alınan vergiler kamu harcamaları için kullanılmaktadır.		
	Frekans	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	27	6,6
Katılmıyorum	50	12,3
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	109	26,8
Katılıyorum	104	25,6
Kesinlikle Katılıyorum	117	28,7
Total	407	100,0

2. soruya katılımcıların verdiği cevaplara bakıldığında; “Hiç katılmıyorum” cevabını 27 kişi (%6,6), “Katılmıyorum” cevabını 50 kişi (%12,3), “Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum” cevabını 109 kişi (%26,8), “Katılıyorum” cevabını 104 kişi (%25,6), “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını 117 kişi (%28,7) işaretlemiştir. Toplanan vergilerin kamu harcamalarında kullanıldığını düşünen kişi sayısı 221 (%54,3) olarak karşımıza çıkmaktadır. 109 kişinin ise (%26,8) önermeye fikir beyanında bulunmadığı, kararsız olduğu gözükmemektedir. Kararsız sayısının yüksek olması; mükelleflerin ödedikleri vergilerin harcandığı yerleri tam olarak bilmediğini göstermektedir. Vergi bilincinin ve vergiye gönüllü uyumun artması için yapılan harcamalar şeffaf ve kolay ulaşılabilir şekilde kamuoyuna sunulabilir.

Tablo 6. 6. Mükelleflerden alınan vergiler kamu harcamaları için kullanılmaktadır. Analiz Sonuçları

	Frekans	Ortalama	S.Sapma
Mükelleflerden alınan vergiler kamu harcamaları için kullanılmaktadır.	407	3,5749	1,21106

3. soruya verilen yanıtların ortalaması yapılan analiz sonucunda 3,5749 çıkmaktadır. Bu durum katılımcıların “*Mükelleflerden alınan vergiler kamu harcamaları için kullanılmaktadır.*” önermesine yüksek ölçüde katıldığını göstermektedir.

Tablo 6 .7. Vergi vermek temel vatandaşlık görevlerindendir.

Soru 3. Vergi vermek temel vatandaşlık görevlerindendir.		
	Frekans	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	9	2,2
Katılmıyorum	7	1,7
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	29	7,1
Katılıyorum	85	20,9
Kesinlikle Katılıyorum	277	68,1
Total	407	100,0

3. soruya katılımcıların verdiği cevaplara bakıldığında; “Hiç katılmıyorum” cevabını 9 kişi (%2,2), “Katılmıyorum” cevabını 7 kişi (%1,7), “Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum” cevabını 29 kişi (%7,1), “Katılıyorum” cevabını 85 kişi (%20,9), “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını 277 kişi (%68,1) işaretlemiştir. 407 katılımcıdan 362 katılımcı (%89) vergi vermenin temel vatandaşlık görevi olduğunu düşünmektedir. Bu durum katılımcıların vergi bilincinin yüksek olduğunu gösteren işaretlerden biridir.

Tablo 6. 8. Vergi vermek temel vatandaşlık görevlerindendir. Analiz Sonuçları

	Frekans	Ortalama	S.Sapma
Vergi ödemek temel vatandaşlık görevlerindendir.	407	4,5086	,87342

3. soruya verilen yanıtların ortalaması yapılan analiz sonucunda 4,5086 çıkmaktadır. Katılımcılar “*Vergi ödemek temel vatandaşlık görevlerindendir.*” önermesine çok yüksek ölçüde katılmaktadır.

Tablo 6. 9. Vergi mükellefler üzerinde bir yükür.

Soru 4. Vergi mükellefler üzerinde bir yükür.		
	Frekans	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	57	14
Katılmıyorum	67	16,5
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	94	23,1
Katılıyorum	92	22,6
Kesinlikle Katılıyorum	97	23,8
Total	407	100,0

4. soruya katılımcıların verdiği cevaplara bakıldığında; “Hiç katılmıyorum” cevabını 57 kişi (%14), “Katılmıyorum” cevabını 67 kişi (%16,5), “Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum” cevabını 94 kişi (%23,1), “Katılıyorum” cevabını 92 kişi (%22,6), “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını 97 kişi (%23,8) işaretlemiştir. Vergilerin mükellef üzerinde bir yük olduğunu düşünmeyen 124 kişi (%30,5), kararsız olan 94 kişi (23,1) ve vergilerin mükellefler için bir yük olduğunu düşünen 189 kişi (%46,4) bulunmaktadır.

Tablo 6. 10. Vergi mükellefler üzerinde bir yükür. Analiz Sonuçları

	Frekans	Ortalama	S.Sapma
Vergi mükellefler üzerinde bir yükür.	407	3,2580	1,35726

4. soruya verilen yanıtların ortalaması yapılan analiz sonucunda 3,2580 çıkmaktadır. Bu durum katılımcıların “*Vergi mükellefler üzerinde bir yükür.*” önermesine orta ölçüde katıldığını göstermektedir.

Tablo 6. 11. Vergiler ödenmezse kamu hizmetleri aksar.

Soru 5. Vergiler ödenmezse kamu hizmetleri aksar.		
	Frekans	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	9	2,2
Katılmıyorum	16	3,9
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	64	15,7
Katılıyorum	117	28,7
Kesinlikle Katılıyorum	201	49,4
Total	407	100,0

5. soruya katılımcıların verdiği cevaplara bakıldığında; “Hiç katılmıyorum” cevabını 9 kişi (%2,2), “Katılmıyorum” cevabını 16 kişi (%3,9), “Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum” cevabını 64 kişi (%15,7), “Katılıyorum” cevabını 117 kişi (%28,7), “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını 201 kişi (%49,4) işaretlemiştir. Vergiler ödenmezse kamu hizmetlerinin aksayacağını düşünen 318 kişi (%78,1) bulunmaktadır. 64 kişi ise (%15,7) kararsızdır. Katılımcıların çok büyük bölümü kamu harcamalarının temel finansman kaynağının vergiler olduğunu ve ödenmezse kamu hizmetlerinin aksayacağını bilincindedir.

Tablo 6. 12. Vergiler ödenmezse kamu hizmetleri aksar. Analiz Sonuçları

	Frekans	Ortalama	S.Sapma
Vergiler ödenmezse kamu hizmetleri aksar.	407	4,1916	,98642

5. soruya verilen yanıtların ortalaması yapılan analiz sonucunda 4,1916 çıkmaktadır. Anket katılımcıları çok yüksek oranda “*Vergiler ödenmezse kamu hizmetleri aksar.*” önermesine katılmaktadır.

Tablo 6. 13. Vatandaş olarak vergi vermekten gurur duyuyorum

Soru 6. Vatandaş olarak vergi vermekten gurur duyuyorum		
	Frekans	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	27	6,6
Katılmıyorum	35	8,6
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	88	21,6
Katılıyorum	118	29
Kesinlikle Katılıyorum	139	34,2
Total	407	100,0

6. soruya katılımcıların verdiği cevaplara bakıldığında; “Hiç katılmıyorum” cevabını 27 kişi (%6,6), “Katılmıyorum” cevabını 35 kişi (%8,6), “Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum” cevabını 88 kişi (%21,6), “Katılıyorum” cevabını 118 kişi (%29), “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını 139 kişi (%34,2) işaretlemiştir. Vergi vermekten gurur duyan 257 kişi (%63,2) bulunmaktadır. 88 kişi ise (%21,6) kararsızdır. Katılımcıların yarısından fazlası kamu harcamalarının finansmanına vergiler yoluyla katkıda bulunduğu için gurur duymaktadır.

Tablo 6. 14. Vatandaş olarak vergi vermekten gurur duyuyorum. Analiz Sonuçları

	Frekans	Ortalama	S.Sapma
Vatandaş olarak vergi vermekten gurur duyuyorum.	407	3,7543	1,20081

6. soruya verilen yanıtların ortalaması yapılan analiz sonucunda 3,7543 çıkmaktadır. Katılımcılar yüksek ölçüde “*Vatandaş olarak vergi vermekten gurur duyuyorum.*” önermesine katılmaktadır.

Tablo 6. 15. Ödediğim vergi ile aldığım kamu hizmetini karşılaştırırım.

Soru 7. Ödediğim vergi ile aldığım kamu hizmetini karşılaştırırım.		
	Frekans	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	18	4,4
Katılmıyorum	28	6,9
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	59	14,5
Katılıyorum	107	26,3
Kesinlikle Katılıyorum	195	47,9
Total	407	100,0

7. soruya katılımcıların verdiği cevaplara bakıldığında; “Hiç katılmıyorum” cevabını 18 kişi (%4,4), “Katılmıyorum” cevabını 28 kişi (%6,9), “Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum” cevabını 59 kişi (%14,5), “Katılıyorum” cevabını 107 kişi (%26,3), “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını 195 kişi (%47,9) işaretlemiştir. 407 katılımcıdan 302’si (%71,2) ödediği vergiler ile aldığı kamu hizmetini karşılaştırdığını ifade etmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun ödediği vergi ile aldığı kamu hizmeti arasında bir karşılaştırma yaptığı ortaya çıkmaktadır.

Tablo 6. 16. Ödediğim vergi ile aldığım kamu hizmetini karşılaştırırım. Analiz Sonuçları

	Frekans	Ortalama	S.Sapma
Ödediğim vergi ile aldığım kamu hizmetini karşılaştırırım.	407	4,0639	1,13860

7. soruya verilen yanıtların ortalaması yapılan analiz sonucunda 4,0639 çıkmaktadır. Bu durum katılımcıların yüksek oranda “*Ödediğim vergi ile aldığım kamu hizmetini karşılaştırırım.*” önermesine katıldığını göstermektedir.

Tablo 6. 17. Ödediğim vergi ile aldığım kamu hizmeti arasında doğru orantı olduğunu düşünüyorum.

Soru 8. Ödediğim vergi ile aldığım kamu hizmeti arasında doğru orantı olduğunu düşünüyorum.		
	Frekans	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	111	27,3
Katılmıyorum	108	26,5
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	110	27
Katılıyorum	48	11,8
Kesinlikle Katılıyorum	30	7,4
Total	407	100,0

8. soruya katılımcıların verdiği cevaplara bakıldığında; “Hiç katılmıyorum” cevabını 111 kişi (%27,3), “Katılmıyorum” cevabını 108 (%26,5), “Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum” cevabını 110 kişi (%27), “Katılıyorum” cevabını 48 kişi (%11,8), “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını 30 kişi (%7,4) işaretlemiştir. Ödediği vergiler ile aldığı kamu hizmeti arasında doğru orantı olmadığını düşünen 219 kişi (%53,8) bulunmaktadır. 110 kişi ise (%27) kararsızdır. Katılımcıların yarısından fazlası ödediği vergi ile aldığı hizmet arasında doğru orantı olmadığını düşünmektedir.

Tablo 6. 18. Ödediğim vergi ile aldığım kamu hizmeti arasında doğru orantı olduğunu düşünüyorum. Analiz Sonuçları

	Frekans	Ortalama	S.Sapma
Ödediğim vergi ile aldığım kamu hizmeti arasında doğru orantı olduğunu düşünüyorum.	407	2,4545	1,21456

8. soruya verilen yanıtların ortalaması yapılan analiz sonucunda 2,4545 çıkmaktadır. Bu sonuç katılımcıların “*Ödediğim vergi ile aldığım kamu hizmeti arasında doğru orantı olduğunu düşünüyorum.*” önermesine düşük ölçüde katıldığını göstermektedir.

Tablo 6. 19. Ödediğim vergilerin ülkede ihtiyaç duyulan alanlara harcandığını düşünmekteyim.

Soru 9. Ödediğim vergilerin ülkede ihtiyaç duyulan alanlara harcandığını düşünmekteyim.		
	Frekans	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	128	31,4
Katılmıyorum	107	26,3
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	95	23,3
Katılıyorum	52	12,8
Kesinlikle Katılıyorum	25	6,1
Total	407	100,0

9. soruya katılımcıların verdiği cevaplara bakıldığında; “Hiç katılmıyorum” cevabını 128 kişi (%31,4), “Katılmıyorum” cevabını 107 kişi (%26,3), “Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum” cevabını 95 kişi (%23,3), “Katılıyorum” cevabını 52 kişi (%12,8), “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını 25 kişi (%6,1) işaretlemiştir. 407 kişinin 235’i (%57,7) önermeye katılmadığını ifade etmiştir. 95 kişi ise (%23,3) kararsızım seçeneğini işaretlemiştir. Katılımcıların yarısından fazlası ödenen vergilerin ihtiyaç duyulan alanlara harcanmadığını düşünmektedir.

Tablo 6. 20. Ödediğim vergilerin ülkede ihtiyaç duyulan alanlara harcandığını düşünmekteyim. Analiz Sonuçları

	Frekans	Ortalama	S.Sapma
Ödediğim vergilerin ülkede ihtiyaç duyulan alanlara harcandığını düşünmekteyim.	407	2,3587	1,21933

9. soruya verilen yanıtların ortalaması yapılan analiz sonucunda 2,3587 çıkmaktadır. Bu sonuç katılımcıların “*Ödediğim vergilerin ülkede ihtiyaç duyulan alanlara harcandığını düşünmekteyim.*” önermesine düşük ölçüde katıldığını göstermektedir.

Tablo 6. 21. Başkalarının vergi ödememesi benim vergi ödeme isteğimi olumsuz etkiler.

Soru 10. Başkalarının vergi ödememesi benim vergi ödeme isteğimi olumsuz etkiler.		
	Frekans	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	33	8,1
Katılmıyorum	34	8,4
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	55	13,5
Katılıyorum	88	21,6
Kesinlikle Katılıyorum	197	48,4
Total	407	100,0

10. soruya katılımcıların verdiği cevaplara bakıldığında; “Hiç katılmıyorum” cevabını 33 kişi (%8,1), “Katılmıyorum” cevabını 34 kişi (%8,4), “Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum” cevabını 55 kişi (%13,5), “Katılıyorum” cevabını 88 kişi (%21,6), “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını 197 kişi (%48,4) işaretlemiştir. 407 katılımcının 285’i (%70) önermeye katıldığını ifade etmiştir. Katılımcıların büyük bölümü, başkalarının vergi ödememesi durumunda vergi ödeme isteklerinin azalacağını düşünmektedir.

Tablo 6. 22. Başkalarının vergi ödememesi benim vergi ödeme isteğimi olumsuz etkiler.

Analiz Sonuçları

	Frekans	Ortalama	S.Sapma
Başkalarının vergi ödememesi benim vergi ödeme isteğimi olumsuz etkiler.	407	3,9386	1,29746

10. soruya verilen yanıtların ortalaması yapılan analiz sonucunda 3,9386 çıkmaktadır. Bu sonuç katılımcıların “*Başkalarının vergi ödememesi benim vergi ödeme isteğimi olumsuz etkiler.*” önermesine yüksek ölçüde katıldığını göstermektedir.

Tablo 6. 23. Ödediğim verginin nereye ve nasıl harcandığı, benim oy sandığındaki tutumunu etkiler.

Soru 11. Ödediğim verginin nereye ve nasıl harcandığı, benim oy sandığındaki tutumunu etkiler.		
	Frekans	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	18	4,4
Katılmıyorum	8	2
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	46	11,3
Katılıyorum	114	28
Kesinlikle Katılıyorum	221	54,3
Total	407	100,0

11. soruya katılımcıların verdiği cevaplara bakıldığında; “Hiç katılmıyorum” cevabını 18 kişi (%4,4), “Katılmıyorum” cevabını 8 kişi (%2), “Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum” cevabını 46 kişi (%11,3), “Katılıyorum” cevabını 114 kişi (%28), “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını 221 kişi (%54,3) işaretlemiştir. 407 katılımcının 335’i (%82,3) önermeye katılmaktadır. Bu durum katılımcıların çok büyük bölümünün; vergilerin nereye ve nasıl harcandığına göre oy sandığındaki tutumunu değiştirebileceğini göstermektedir.

Tablo 6. 24. Ödediğim verginin nereye ve nasıl harcandığı, benim oy sandığındaki tutumumu etkiler. Analiz Sonucu

	Frekans	Ortalama	S.Sapma
Ödediğim verginin nereye ve nasıl harcandığı, benim oy sandığındaki tutumumu etkiler.	407	4,2580	1,03380

11. soruya verilen yanıtların ortalaması yapılan analiz sonucunda 4,2580 çıkmaktadır. Bu sonuç katılımcıların “*Ödediğim verginin nereye ve nasıl harcandığı, benim oy sandığındaki tutumumu etkiler.*” önermesine çok yüksek ölçüde katıldığını göstermektedir.

Tablo 6. 25. Desteklediğim siyasi parti iktidara gelirse vergi ödemeye daha olumlu yaklaşırım.

Soru 12. Desteklediğim siyasi parti iktidara gelirse vergi ödemeye daha olumlu yaklaşırım.		
	Frekans	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	176	43,2
Katılmıyorum	63	15,5
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	94	23,1
Katılıyorum	38	9,3
Kesinlikle Katılıyorum	36	8,8
Total	407	100,0

12. soruya katılımcıların verdiği cevaplara bakıldığında; “Hiç katılmıyorum” cevabını 176 kişi (%43,2), “Katılmıyorum” cevabını 63 kişi (%15,5), “Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum” cevabını 94 kişi (%23,1), “Katılıyorum” cevabını 38 kişi (%9,3), “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını 36 kişi (%8,8) işaretlemiştir. 239 katılımcı (%58,7) bu önermeye katılmadığını ifade etmektedir. 94 katılımcı (%23,1) kararsızdır. Bu durum katılımcıların yarısından fazlası için desteklediği siyasi partinin iktidara gelmesinin vergiye bakışını değiştirmeyeceğini göstermektedir.

Tablo 6. 26. Desteklediğim siyasi parti iktidara gelirse vergi ödemeye daha olumlu yaklaşırım. Analiz Sonucu

	Frekans	Ortalama	S.Sapma
Desteklediğim siyasi parti iktidara gelirse vergi ödemeye daha olumlu yaklaşırım.	407	2,2506	1,33209

12. soruya verilen yanıtların ortalaması yapılan analiz sonucunda 2,2506 çıkmaktadır. Bu sonuç katılımcıların “*Desteklediğim siyasi parti iktidara gelirse vergi ödemeye daha olumlu yaklaşırım.*” önermesine düşük oranda katıldığını göstermektedir.

Tablo 6. 27. Üzerimdeki vergi yükünü psikolojik açıdan fazlasıyla hissediyorum.

Soru 13. Üzerimdeki vergi yükünü psikolojik açıdan fazlasıyla hissediyorum.		
	Frekans	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	20	4,9
Katılmıyorum	34	8,4
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	92	22,6
Katılıyorum	107	26,3
Kesinlikle Katılıyorum	154	37,8
Total	407	100,0

13. soruya katılımcıların verdiği cevaplara bakıldığında; “Hiç katılmıyorum” cevabını 20 kişi (%4,9), “Katılmıyorum” cevabını 34 kişi (%8,4), “Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum” cevabını 92 kişi (%22,6), “Katılıyorum” cevabını 107 kişi (%26,3), “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını 154 kişi (%37,8) işaretlemiştir. 407 katılımcının 261’i (%63) önermeye katıldığını ifade etmiştir. 92 katılımcı (%22,6) kararsız olduğunu belirtmiştir. Bu durum katılımcıların büyük çoğunluğunun psikolojik açıdan yoğun vergi baskısı altında hissettiğini göstermektedir.

Tablo 6. 28. Üzerimdeki vergi yükünü psikolojik açıdan fazlasıyla hissediyorum. Analiz Sonucu

	Frekans	Ortalama	S.Sapma
Üzerimdeki vergi yükünü psikolojik açıdan fazlasıyla hissediyorum.	407	3,8378	1,16528

13. soruya verilen yanıtların ortalaması yapılan analiz sonucunda 3,8378 çıkmaktadır. Bu sonuç katılımcıların “*Üzerimdeki vergi yükünü psikolojik açıdan fazlasıyla hissediyorum.*” ifadesine yüksek ölçüde katıldığını göstermektedir.

Tablo 6. 29. Türkiye'de vergi sistemi adildir.

Soru 14. Türkiye'de vergi sistemi adildir.		
	Frekans	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	198	48,6
Katılmıyorum	89	21,9
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	88	21,6
Katılıyorum	18	4,4
Kesinlikle Katılıyorum	14	3,4
Total	407	100,0

14. soruya katılımcıların verdiği cevaplara bakıldığında; “Hiç katılmıyorum” cevabını 198 kişi (%48,6), “Katılmıyorum” cevabını 89 kişi (%21,9), “Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum” cevabını 88 kişi (%21,6), “Katılıyorum” cevabını 18 kişi (%4,4), “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını 14 kişi (%3,4) işaretlemiştir. 287 katılımcı (%70,5) önermeye katılmadığını ifade etmiştir. 88 katılımcı ise (%21,6) kararsız olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların çok büyük çoğunluğu; Türkiye’de vergi sisteminin adil olmadığını düşünmekte, vergi sisteminde eşitsizlik ve adaletsizlik olduğuna inanmaktadır.

Tablo 6. 30. Türkiye'de vergi sistemi adildir. Analiz Sonucu

	Frekans	Ortalama	S.Sapma
Türkiye'de vergi sistemi adildir.	407	1,9214	1,08900

14. soruya verilen yanıtların ortalaması yapılan analiz sonucunda 1,9214 çıkmaktadır. Bu sonuç katılımcıların “*Türkiye’de vergi sistemi adildir.*” İfadesine düşük düzeyde katıldığını göstermektedir.

Tablo 6. 31. Türkiye'de genel vergi yükü ağırdır.

Soru 15. Türkiye'de genel vergi yükü ağırdır.		
	Frekans	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	4	1
Katılmıyorum	17	4,2
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	66	16,2
Katılıyorum	105	25,8
Kesinlikle Katılıyorum	215	52,8
Total	407	100,0

15. soruya katılımcıların verdiği cevaplara bakıldığında; “Hiç katılmıyorum” cevabını 4 kişi (%1), “Katılmıyorum” cevabını 17 kişi (%4,2), “Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum” cevabını 66 kişi (%16,2), “Katılıyorum” cevabını 105 kişi (%25,8), “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını 215 kişi (%52,8) işaretlemiştir. 407 katılımcının 320’si (%78,6) önermeye katıldığını ifade etmiştir. Katılımcıların çok büyük bölümü Türkiye’de genel vergi yükünün çok ağır olduğunu düşünmektedir.

Tablo 6. 32. Türkiye'de genel vergi yükü ağırdır. Analiz Sonucu

	Frekans	Ortalama	S.Sapma
Türkiye'de genel vergi yükü ağırdır.	407	4,2531	,94025

15. soruya verilen yanıtların ortalaması yapılan analiz sonucunda 4,2531 çıkmaktadır. Bu durum katılımcıların “**Türkiye'de genel vergi yükü ağırdır.**” ifadesine çok yüksek oranda katıldığını göstermektedir.

Tablo 6. 33. Gelir ve kazanç üzerine uygulanan vergi miktarı yüksektir.

Soru 16. Gelir ve kazanç üzerine uygulanan vergi miktarı yüksektir.		
	Frekans	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	11	2,7
Katılmıyorum	15	3,7
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	80	19,7
Katılıyorum	109	26,8
Kesinlikle Katılıyorum	192	47,2
Total	407	100,0

16. soruya katılımcıların verdiği cevaplara bakıldığında; “Hiç katılmıyorum” cevabını 11 kişi (%2,7), “Katılmıyorum” cevabını 15 kişi (%3,7), “Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum” cevabını 80 kişi (%19,7), “Katılıyorum” cevabını 109 kişi (%26,8), “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını 192 kişi (%47,2) işaretlemiştir. 301 katılımcı (%74) önermeye katıldığını ifade etmiştir. Katılımcıların çok büyük bölümü gelir ve kazanç üzerine yüksek vergi uygulandığını düşünmektedir.

Tablo 6. 34. Gelir ve kazanç üzerine uygulanan vergi miktarı yüksektir. Analiz Sonucu

	Frekans	Ortalama	S.Sapma
Gelir ve kazanç üzerine uygulanan vergi miktarı yüksektir.	407	4,1204	1,02325

16. soruya verilen yanıtların ortalaması yapılan analiz sonucunda 4,1204 çıkmaktadır. Bu sonuç katılımcıların “*Gelir ve kazanç üzerine uygulanan vergi miktarı yüksektir.*” ifadesine yüksek ölçüde katıldığını göstermektedir.

Tablo 6. 35. Sermaye sahipleri ve şirketler üzerinde vergi yükü yüksektir.

Soru 17. Sermaye sahipleri ve şirketler üzerinde vergi yükü yüksektir.		
	Frekans	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	93	22,9
Katılmıyorum	65	16
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	134	32,9
Katılıyorum	60	14,7
Kesinlikle Katılıyorum	55	13,5
Total	407	100,0

17. soruya katılımcıların verdiği cevaplara bakıldığında; “Hiç katılmıyorum” cevabını 93 kişi (%22,9), “Katılmıyorum” cevabını 65 kişi (%16), “Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum” cevabını 134 kişi (%32,9), “Katılıyorum” cevabını 60 kişi (%14,7), “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını 55 kişi (%13,5) işaretlemiştir. 158 kişi (%39,9) önermeye katılmadığını, 115 kişi (%28,2) önermeye katıldığını ifade etmiştir. 134 kişi (%32,9) kararsızdır. Bu sonuçlar katılımcıların; şirketlerin ödediği vergiler ve maruz kaldıkları vergi yükü konusunda kararsız kaldıklarını ve yeterince bilgi sahibi olmadıklarını göstermektedir.

Tablo 6. 36. Sermaye sahipleri ve şirketler üzerinde vergi yükü yüksektir. Analiz Sonucu

	Frekans	Ortalama	S.Sapma
Sermaye sahipleri ve şirketler üzerinde vergi yükü yüksektir.	407	2,8010	1,31389

17. soruya verilen yanıtların ortalaması yapılan analiz sonucunda 2,8010 çıkmaktadır. Bu sonuç katılımcıların “*Sermaye sahipleri ve şirketler üzerinde vergi yükü yüksektir.*” ifadesine orta düzeyde katıldığını göstermektedir.

Tablo 6. 37. Mal ve hizmetler üzerinde ÖTV ve KDV yüksektir.

Soru 18. Mal ve hizmetler üzerinde ÖTV ve KDV yüksektir.		
	Frekans	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	3	0,7
Katılmıyorum	4	1
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	27	6,6
Katılıyorum	81	19,9
Kesinlikle Katılıyorum	292	71,7
Total	407	100,0

18. soruya katılımcıların verdiği cevaplara bakıldığında; “Hiç katılmıyorum” cevabını 3 kişi (%0,7), “Katılmıyorum” cevabını 4 kişi (%1), “Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum” cevabını 27 kişi (%6,6), “Katılıyorum” cevabını 81 kişi (%19,9), “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını 292 kişi (%71,7) işaretlemiştir. 407 katılımcının 373’ü (%91,6) önermeye katıldığını ifade etmektedir. Bu durum katılımcıların tamamına yakınının mal ve hizmetler üzerindeki KDV ve ÖTV yükünü yüksek bulduğunu göstermektedir.

Tablo 6. 38. Mal ve hizmetler üzerinde ÖTV ve KDV yüksektir. Analiz Sonucu

	Frekans	Ortalama	S.Sapma
Mal ve hizmetler üzerinde ÖTV ve KDV yüksektir.	407	4,6093	,72071

18. soruya verilen yanıtların ortalaması yapılan analiz sonucunda 4,6093 çıkmaktadır. Bu sonuç katılımcıların “**Mal ve hizmetler üzerinde ÖTV ve KDV yüksektir.**” ifadesine çok yüksek ölçüde katıldığını göstermektedir.

Tablo 6. 39. Emlak Vergisi, Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV) gibi servet vergilerinde vergi yükü yüksektir.

Soru 19. Emlak Vergisi, Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV) gibi servet vergilerinde vergi yükü yüksektir.		
	Frekans	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	11	2,7
Katılmıyorum	15	3,7
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	45	11,1
Katılıyorum	74	18,2
Kesinlikle Katılıyorum	262	64,4
Total	407	100,0

19. soruya katılımcıların verdiği cevaplara bakıldığında; “Hiç katılmıyorum” cevabını 11 kişi (%2,7), “Katılmıyorum” cevabını 15 kişi (%3,7), “Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum” cevabını 45 kişi (%11,1), “Katılıyorum” cevabını 74 kişi (%18,2), “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını 262 kişi (%64,4) işaretlemiştir. 407 katılımcının 336’sı (%82,6) önermeye katıldığını belirtmiştir. Katılımcıların çok yüksek bölümü üzerlerindeki Emlak ve Motorlu Taşıtlar gibi servet vergileri yükünün yüksek olduğunu düşünmektedir.

Tablo 6. 40. Emlak Vergisi, Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV) gibi servet vergilerinde vergi yükü yüksektir. Analiz Sonucu

	Frekans	Ortalama	S.Sapma
Emlak Vergisi, Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV) gibi servet vergilerinde vergi yükü yüksektir.	407	4,3784	1,00213

19. soruya verilen yanıtların ortalaması yapılan analiz sonucunda 4,3784 çıkmaktadır. Bu durum katılımcıların “*Emlak Vergisi, Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV) gibi servet vergilerinde vergi yükü yüksektir.*” ifadesine çok yüksek ölçüde katıldığını göstermektedir.

Tablo 6. 41. Teknolojik ürünlerde vergi yükü yüksektir.

Soru 20. Teknolojik ürünlerde vergi yükü yüksektir.		
	Frekans	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	6	1,5
Katılmıyorum	5	1,2
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	34	8,4
Katılıyorum	76	18,7
Kesinlikle Katılıyorum	286	70,3
Total	407	100,0

20. soruya katılımcıların verdiği cevaplara bakıldığında; “Hiç katılmıyorum” cevabını 6 kişi (%1,5), “Katılmıyorum” cevabını 5 kişi (%1,2), “Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum” cevabını 34 kişi (%8,4), “Katılıyorum” cevabını 76 kişi (%18,7), “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını 286 kişi (%70,3) işaretlemiştir. 362 katılımcı (%89) önermeye katıldığını belirtmiştir. Katılımcıların tamamına yakını teknolojik ürünlerde vergi yükünün çok yüksek olduğunu düşünmektedir.

Tablo 6. 42. Teknolojik ürünlerde vergi yükü yüksektir. Analiz Sonucu

	Frekans	Ortalama	S.Sapma
Teknolojik ürünlerde vergi yükü yüksektir.	407	4,5504	,81657

20. soruya verilen yanıtların ortalaması yapılan analiz sonucunda 4,5504 çıkmaktadır. Bu durum katılımcıların “**Teknolojik ürünlerde vergi yükü yüksektir.**” ifadesine çok yüksek ölçüde katıldığını göstermektedir.

Tablo 6. 43. Ankete Verilen Yanıtların Ağırlıklı Ortalamasının Sıralanması

Anket Soruları	Ağırlıklı Ortalama
Mal ve hizmetler üzerinde ÖTV ve KDV yüksektir.	4,6093
Teknolojik ürünlerde vergi yükü yüksektir.	4,5504
Vergi vermek yasal bir zorunluluk olup, mükellefler tarafından yerine getirilmelidir.	4,5283
Vergi ödemek temel vatandaşlık görevlerindendir.	4,5086
Emlak Vergisi, Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV) gibi servet vergilerinde vergi yükü yüksektir.	4,3784
Ödediğim verginin nereye ve nasıl harcandığı, benim oy sandığındaki tutumumu etkiler.	4,258
Türkiye’de genel vergi yükü ağırdır.	4,2531
Vergiler ödenmezse kamu hizmetleri aksar.	4,1916
Gelir ve kazanç üzerine uygulanan vergi miktarı yüksektir.	4,1204
Ödediğim vergi ile aldığım kamu hizmetini karşılaştırırım.	4,0639
Başkalarının vergi ödememesi benim vergi ödeme isteğimi olumsuz etkiler.	3,9386
Üzerimdeki vergi yükünü psikolojik açıdan fazlasıyla hissediyorum.	3,8378
Vatandaş olarak vergi vermekten gurur duyuyorum.	3,7543
Mükelleflerden alınan vergiler kamu harcamaları için kullanılmaktadır.	3,5749
Vergi mükellefler üzerinde bir yükür.	3,258
Sermaye sahipleri ve şirketler üzerinde vergi yükü yüksektir.	2,801
Ödediğim vergi ile aldığım kamu hizmeti arasında doğru orantı olduğunu düşünüyorum.	2,4545
Ödediğim vergilerin ülkede ihtiyaç duyulan alanlara harcandığını düşünmekteyim.	2,3587
Desteklediğim siyasi parti iktidara gelirse vergi ödemeye daha olumlu yaklaşırım.	2,2506
Türkiye’de vergi sistemi adildir.	1,9214

6.6. Değerlendirme

Anket çalışmasından elde edilen bulgular Trabzon ili bazında mükelleflerin vergi yükünü çok yüksek bulduğunu göstermektedir. Elde edilen sonuçların beklenen yönde olduğu ve literatürdeki çalışmalarla uyumlu olduğu söylenebilir. Nitekim anket sonuçları; çalışmada kullanılan objektif vergi yükü verileri ile bireylerin hissettiği sübjektif vergi baskısı arasında büyük bir uyumsuzluk olduğunu ortaya koymaktadır. Anket çalışmasının ilk 6 sorusuna verilen yanıtlar esasen katılımcıların vergi bilincinin çok yüksek olduğunu ve vergiye genel bakışlarının oldukça olumlu olduğunu göstermektedir. Katılımcılar büyük oranda vergilerin öneminin bilincindedir. Fakat çok büyük kısmı Türkiye’de vergilerin adil toplanmadığını ve vergi yükünün çok ağır olduğunu düşünmektedir. Vergi yükünün dağılımı açısından ise sadece sermaye sahipleri ve şirketlerin ödediği vergi yükünün seviyesi konusunda kararsız bir tavırda bulunmuşlardır. Fakat katılımcıların çok büyük bir bölümü vergi yükünün Gelir vergisi, Katma Değer Vergisi, Özel Tüketim Vergisi, Emlak Vergisi ve Motorlu Taşıtlar Vergisi gibi vergiler özelinde çok ağır olduğunu düşünmektedir.

OECD’nin vergi istatistiklerine bakıldığında ise Türkiye’de vergi yükü durumunun ankette elde edilen bulguların tam tersi şeklinde olduğu görülmüştür. Türkiye toplam vergi yükü bakımından 37 OECD ülkesi arasında 33.cü olarak sondan 5.ci konumdadır. Türkiye ayrıca Fransa, Danimarka, Belçika gibi gelişmiş Batı Avrupa ülkelerindekinin yaklaşık yarısı kadar toplam vergi yüküne sahiptir. Aynı zamanda Türkiye toplam vergi yükünde OECD ortalamasının yaklaşık 10 puan altındadır. Birey gelirleri üzerindeki vergi yüküne bakıldığında yine toplam vergi yüküne benzer sonuçlar olduğu görülmektedir. Türkiye birey gelirleri üzerindeki vergi yükünün vergi gelirleri içerisindeki payında 37 OECD ülkesi arasında 29.cu sırada yer almaktadır. Şirket kazançları üzerindeki vergi yükünde 19.cu sırada yer alan Türkiye; OECD ortalamasının yine altında kalmakla birlikte toplam vergi yükü ve birey gelirleri üzerindeki vergi yüküne kıyasla ortalamaya daha yakın olduğu görülmektedir. Servet üzerindeki vergi yükünde 20.ci sırada olması da bu alanda ortalamaya yakın vergileme yapıldığını göstermektedir. En çarpıcı sonuç mal ve hizmetler üzerindeki vergi yükünde görülmektedir ve katılımcıların ankette yanıtladığı sorular ile nesnel verilerin en çok uyduğu kısım burada karşımıza çıkmaktadır. Türkiye mal ve hizmetler üzerindeki vergi yükünde 37 OECD ülkesi arasında 6.cı sırada yer bulmaktadır. Bu durum Türkiye’nin bu alanda en önde gelen ülkelerden biri olduğunu göstermektedir.

Tüm bu bulgulardan hareketle Türkiye’nin OECD ülkeleri arasında mal ve hizmetler üzerindeki vergi yükü hariç olmak üzere; birçok vergi yükü karşılaştırmasında oldukça alt

sıralarda yer aldığı görülmüştür. Fakat bu durumun mükellef açısından bakıldığında pek de geçerli olmadığı görülmektedir. Katılımcılar verginin türü ve verginin ne üzerinden alındığına bakılmaksızın önemli ölçüde psikolojik rahatsızlık ve baskı içerisinde. Ayrıca Türkiye’de vergi yükünün çok yüksek olduğunu düşünen katılımcıların önemli ölçüde vergi bilincine sahip olması bir diğer dikkat çekici husustur.

Nesnel veriler ile anket bulguları arasındaki bu uyumsuzluğu açıklayabilecek birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerin en başında kişi başına düşen milli gelir kavramı gelir. Türkiye bu alanda 2018 yılı Dünya Bankası verilerine göre 9 bin dolar ile 37 OECD ülkesi arasında 36.cı sırada yer almaktadır. Örneğin vergi yükünün en yüksek olduğu İsviçre, Norveç, Danimarka gibi ülkelerde kişi başına düşen milli gelir 60 bin ile 80 bin dolar arasında değişmektedir (World Bank, 2019). Gelirin azalan marjinal faydasından hareketle bu ülkelerdeki bir hayli yüksek olan vergi yükü mükellefleri daha az rahatsız edebilmektedir. Türkiye’de ise bu durum kişi başına düşen gelirin az olması nedeniyle farklıdır. Nitekim bireylerin geliri azaldıkça vergi ödemeye olan tahammülü de o ölçüde az olacaktır. Zaten mevcut geliriyle belirli bir tüketim doygunluğuna ulaşamayan bireyler, ilave her ek vergi nedeniyle tüketimden mahrum kalacak ve üzerlerindeki vergi yükü baskısı artacaktır.

Bu durumun yanı sıra vergiye bakışı etkileyen en önemli faktörlerin başında kamu hizmetleri memnuniyeti gelmektedir. Anket sonuçları katılımcıların ödedikleri vergi ve aldıkları kamu hizmeti performansından ve vergilerin harcandığı alanlardan büyük ölçüde memnun olmadığını göstermektedir. Bu sonuç mükelleflerin vergi algısını olumsuz yönde etkileyebilme potansiyeli bakımından oldukça önemlidir. Kamu harcamalarından memnun olmayan bireylerin vergiye ve vergi yüküne karşı olumsuz bir bakış açısı sergilemesi şaşırtıcı olmayacaktır.

Anketten elde edilen bir diğer önemli sonuç verginin türü ne olursa olsun bireylerin vergi yükünü ağır bulmasıdır. Örneğin; Türkiye’deki Motorlu Taşıtlar Vergisi ve Emlak Vergisi yükü OECD ortalamasının altında kalmasına rağmen bireyler büyük oranda bu vergilerin yüksek olduğunu düşünmektedir. Vergiye genel tahammülü az ve geliri düşük olan mükellefler herhangi bir vergi türünü çok ödemediğini düşünürken bu rahatsızlığı ve tepkiyi tüm vergilere karşı geliştirebilmektedir. Örneğin çok fazla KDV yüküne maruz kaldığını düşünen bir birey belki az miktarda Motorlu Taşıtlar Vergisi ödese bile bu vergiye de olumsuz bakış açısı geliştirebilmektedir.

Bir diğer önemli faktör vergi yükünün dağılımıdır. Özellikle vergi yükünün büyük kısmının dar ve orta gelirli üzerinde kaldığı bir ekonomide vergi baskısı hissinin artması

muhtemeldir. Çalışmada yer alan birçok veriden hareketle Türkiye’de gelir elde edenin daha az, harcama yapan ve tüketen kesimin daha çok vergi ödediği görülmektedir. KDV ve ÖTV gibi herkesin eşit miktarda ödediği; kişinin gelirini dikkate almayan vergilerde vergi yükünün düşük gelir üzerinde daha fazla hissedilmesi muhtemeldir. Bu durum sadece harcama vergilerinde değil şahsi gelir vergisinde de karşımıza çıkmaktadır. Türk Vergi Sisteminde Gelir Vergisi finansmanının büyük bölümünü ücretler üzerinden stopaj yöntemi ile alınan vergiler oluşturmaktadır. Bu da gelir ile vergi baskısı arasındaki negatif ilişkiyi körüklemektedir.

Tüm bunların yanında harcamalar üzerinden alınan vergilerin mali anesteziye uygun olduğu ve mükelleflerin hissetmediği veya daha az hissettiği vergiler olduğu düşünülür. Fakat anket sorularına verilen yanıtlarda açık olarak görülmektedir ki; bireyler bir mal veya hizmete tam olarak ne kadar KDV veya ÖTV gibi dolaylı vergileri ödediğini bilmesede dahi; bazı durumlarda gerçekte ödediği rakamdan bile daha çok ödediğini düşünebilmektedir. Bu tür vergilerin bir noktaya kadar hissedilmediği ve vergi baskısı açısından bir avantaj sağladığı kabul edilebilir fakat belli bir noktadan sonra hissedilmemek bir yana; ödedikleri verginin gerçekte olduğundan daha ağır olduğunu dahi düşündürebilmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında son dönemde geleneksel ve sosyal medyada sıkça vergi yükünün yüksekliğine ilişkin yapılan yayın ve paylaşımların artması etkili olabilir.

SONUÇ

Sosyal devlet anlayışının gelişmesi, beklenmeyen küresel ekonomik krizler ve küresel salgınlar gibi birçok faktör devletlerin kamu harcamalarının artmasına sebep olmakta ve günden güne kamu finansmanını daha önemli hale getirmektedir. Bu finansman ihtiyacının temelini vergiler oluştururken, vergilerin artan finansman ihtiyacına karşılık verebilmesinin önünde birçok engel bulunmaktadır. Bunlardan birisi de mükelleflerin üzerindeki vergi yükü nedeniyle psikolojik rahatsızlık duyması ve bu doğrultuda vergi uyumunun azalmasıdır. Bu çalışmada önce Türkiye’de vergi yükünün genel durumu için uluslararası karşılaştırmalar yapılmış, daha sonra Trabzon ili bazında mükelleflerin vergiler ve vergi yükünden ne denli psikolojik rahatsızlık duyduğunu tespit etmek ve zihinlerindeki vergi yükü algısına ulaşmak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda yapılan anket çalışmasından elde edilen sonuçlar; gerçek veriler ile bireylerin vergi yükü algısı arasında büyük bir uyumsuzluk olduğunu göstermektedir. Nesnel objektif vergi yükü verileri, bireylerin sübjektif vergi baskısı arasındaki bu uyumsuzluğu açıklayabilecek başlıca faktörler şunlardır;

- Türkiye’de Kişi Başına Düşen Milli Gelirin OECD ortalamasına göre bir hayli düşük kalması,
- Bireylerin kamu harcamalarından memnun olmaması ve sunulan kamu hizmetlerini yetersiz bulması,
- Vergi yükünün dağılımında harcamalar üzerinden alınan vergilerin payının yüksek olması,
- Tek bir vergi türünden rahatsız olan mükelleflerin; tüm vergilere karşı ortak ve olumsuz bir bakış açısı geliştirmesi,
- Geleneksel ve sosyal medyada vergi yüküne ilişkin yapılan olumsuz paylaşımlar ve yorumlardır.

Temelde bu faktörler Trabzon ili çerçevesinde vergi yükünün bir hayli yüksek hissedilmesine yol açmaktadır. Buradan hareketle neler yapılabileceğine ilişkin bazı çıkarımlarda bulunulabilir. Öncelikle vergi baskının daha az hissedilebilmesinin yolu vergi baskısını oluşturan bu faktörlerin ortadan kaldırılabilmesi ile mümkün olacaktır. Bu doğrultuda vergi baskısı hissini azaltacak en önemli faktör kişi başına düşen gelirin ve refahın artmasıdır. Çünkü artan gelir ve refah düzeyi, vergi ödemek nedeniyle meydana gelebilecek psikolojik rahatsızlık hissini azaltacaktır.

Çalışmada elde edilen bulgular; kamu hizmetlerinden duyulan memnuniyetin az olduğunu ve mükelleflerin ödedikleri vergilerin kendilerine kamu hizmeti olarak dönmesi hususunda kararsızlık yaşadığını göstermektedir. Bireyler kendilerine sunulan kamu hizmetlerinin farkındalığı veya maliyetleri konusunda bilinçsiz olabilmektedir. Bu noktada harcama yapan idarelere; yapılan harcamaların şeffaflığını sağlamak ve yapılan hizmetlerin niteliğini kanıtlamak konusunda önemli roller düşmektedir. Kamu idarelerinin özellikle sosyal medya aracılığıyla yaptıkları faaliyetleri ve harcamaları kamuoyu bilgisine sunması, mükelleflerin “Vergi ödüyorum ama kamu hizmeti almıyorum” algısını yıkma konusunda önemli bir adım atılmasını sağlayacaktır.

Bireylerin neye ne kadar vergi ödediğini bilmemesi bazı durumlarda gerçekte ödediği rakamdan bile daha fazla vergi yüküne maruz kaldığını düşünmesine yol açabilmektedir. Bu nedenle ödenen vergilerin şeffaflığını sağlama konusunda idareye önemli roller düşmektedir. Bireylerin gelir elde ettiğinde, bir servet unsuruna sahip olduğunda, herhangi bir mal veya hizmet satın aldığı anda ödediği vergilerin tümünün eksiksiz ve net bir şekilde ilgili bordro, fatura ve fişlerde yer alması şeffaflığı arttıracak ve mükellefin belki de düşündüğü kadar vergi ödemediğinin farkına varmasını sağlayacaktır.

Bu çalışmada literatürde sıkça ele alınan vergi yükünün objektif yönünden ziyade büyük ölçüde subjektif vergi yüküne odaklanılmıştır. Trabzon ilini ele alan bu çalışmada Trabzon ili bazında subjektif vergi baskısının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Vergi yükünün subjektif yönü büyük önem taşımaktadır. Bu alanda ileride yapılacak olası çalışmalar ve farklı bakış açıları birçok açıdan yol gösterici olacaktır. Bu noktada Türk Vergi Sistemi ve vergi yükünün dağılımı analiz edilirken Türkiye’nin gelişmekte olan bir ülke olduğu, ekonomik büyümeye olan ihtiyacı ve vergi politikalarının bu amaca yardımcı olması gerektiği, dolaylı vergilerin kamu finansmanının sürdürülebilirliğini sağlamada özellikle kriz dönemlerinde dolaysız vergilere göre avantajlarının olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, A.** (2009). *Kamu Maliyesi*, Gazi Kitabevi, 13. Baskı, Ankara.
- Aksoy, Ş.** (2011). *Kamu Maliyesi*, Filiz Kitabevi.
- Aktan, C. C.** (2012). *Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergi Ahlakı*. [Erişim 10.05.2020, <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2019/09/Yeni-Maliye-02-03-2012-e2.pdf#page=176>]
- Ariman, Y., & Tunçer, M.** (2021). Türkiye’de Mükelleflerin Kamu Harcamalarına ve Bu Harcamalar İçin Vergi Ödenmesine Yönelik Tercihleri. *Sosyoekonomi*, 29(48), 293-322.
- Aydoğan, S. D.** (2017). Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergiye Karşı Davranışları Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 14-22.
- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK)** (2019). *Türkiye Elektronik Haberleşme Sektörü 3 Aylık Pazar Verileri Raporu*, 2019-4 [Erişim 11.06.2020, <https://www.btk.gov.tr/uploads/pages/pazar-verileri/4-ceyrekraporu-2019-final.pdf>]
- Bilgin, H. K.** (2011). Türkiye’de Vergi Ahlakının Belirleyicileri. *METU Studies in Development*, 38(2), 167.
- Bingöl, O.** (2018). *Türk Vergi Sisteminin Temel Sorunları ve Çözüm Önerileri*, 2. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Bingöl, O.** (2019). *Vergi Sistemini Anlama Kılavuzu*, 4.Baskı, Tekin Yayınevi.
- Can, E., & Duran, İ.** (2015). Demografik Faktörlerin Vergi Ahlakı Üzerindeki Etkisi: İstanbul İli Örneği. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 52(606), 55-71.
- Ceran Y. vd.** (2007). Türkiye’de Küreselleşmenin Vergi Politikaları Üzerine Etkileri: 1980-2005 dönemi. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1), 275-289.
- Cravens, K.** (1997). Examining The Role of Transfer Pricing as a Strategy for Multinational Firms. *International Business Review*, 6, 127-145.
- Çağdaş, Y.** (2020). Türkiye’de Toplam Vergi Yükünün OECD Ülkeleri ile Karşılaştırılması. *BAİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20, 81-96.
- Çataloluk, C.** (2008). Vergi Karşısında Mükellefin Tutum ve Davranışları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (20), 213-228.

Çetin, G. (2007). Vergi Aflarının Vergi Mükelleflerinin Tutum ve Davranışları Üzerinde Etkisi. *Yönetim ve Ekonomi*, 14(2), 171-187.

Çoban, H. (2004). *Vergi Mükelleflerinin Vergi Karşısındaki Davranışları Üzerine Ampirik Bir İnceleme: Denizli Örneği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çomaklı, E. vd. (2015). *Kamu Maliyesi*, 3. Baskı, Savaş Yayınevi.

Doğan, E. (2019). *Vergi Bilinci ve Vergi Algısı: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize

Dayıoğlu E.R., Buz, F. (2019). İkinci Dünya Savaşı Döneminde Türkiye’de Uygulanan Vergi Politikaları . *Ekonomi İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi* , 1 (4) , 391-406.

Demir, İ. C. (2008). *Vergi ahlakı ve belirleyenleri, Ege Bölgesi örneği* (Doktora Tezi, DEÜ Sosyal Bilimleri Enstitüsü).

Durdu, M. (2018). Sivil İtaatsizlik Kavramı ve “Vergi İtaatsizliği”. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26(2), 255-290.

Dünya Bankası (WB) (2021) [Erişim Tarihi 18.01.2021
https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?most_recent_year_desc=true]

Edizdoğan, N., & Gümüş, E. (2013). Vergi afları ve Türkiye’de vergi aflarının değerlendirilmesi. *Maliye Dergisi*, 164, 99-119.

Emlak Vergisi Kanunu (1971), *T.C Resmî Gazete*, 13576, 29 Temmuz.

Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) (2019), *Petrol ve LPG Piyasası Fiyatlandırma Raporu*. [Erişim 1 Ağustos 2020,
<https://www.epdk.gov.tr/Detay/DownloadDocument?id=WWqcUR3Od94>]

Eskicioğlu, O. (2007). *Çağdaş Vergi Anlayışının İslam Hukuku Açısından Eleştirisi*, 226, [Erişim 1 Mart 2020, www.enfal.de/vergi.pdf].

Eroğlu, O. (2010). Osmanlı Devleti’nin Son Dönemlerinden Cumhuriyet’in İlk Yıllarına Kamu Maliyesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12, 57-89. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/deuhfd/issue/46934/588902>

Ejder, H. L. (2000). Türkiye’de Vergi Politikaları. *GÜİİBF Dergisi*, 4, 127-132. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gaziuiibfd/issue/28356/301511>

Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) (2020). *Çeşitli Vergi İstatistikleri*. [Erişim 18 Nisan 2021, https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_2.xls.htm].

Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) (2020). *Yararlı Bilgiler*, [Erişim: 1 Eylül 2020, https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/Yararli_Bilgiler/damga_asgar_i.html].

Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) (2020). *OECD Üye Ülkelerine İlişkin Çeşitli Vergi İstatistikleri*, [Erişim: 18 Eylül 2020, https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/HTML/VI/OECD/Tablo_3.xls.htm]

Gelir Vergisi Kanunu (1960), T.C. Resmî Gazete, 10700, 6 Ocak.

Gök, A. (2007). Vergi Direncinin Gelişimi. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 22(1), 143-163.

Gökbunar, vd. (2007). Türkiye'de vergi ahlakını belirleyen faktörler üzerine bir araştırma. *Ekonomik Yaklaşım*, 18(63), 69-94.

Gür, E. (2019). Ortaöğretim Öğrencilerinde Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakı: Bingöl İli Örneği. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Işık, N., & Kılınç, E.C. (2009). OECD Ülkelerinde Vergi Yüğü ve Vergi Türleri: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *KMU İİBF Dergisi*, 17, 147-173.

İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) (2020). İstatistiki Veri Servisi (OECD STATS). *Public Sector, Taxation and Market Regulation* (Global Revenue Statistics Database). [Erişim: 29.08.2020, <https://stats.oecd.org/>]

İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) (1998). *Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264162945-en>.

İnaltong, C. (2012). Vergi Yüğü: Türkiye ve OECD Ülkeleri Karşılaştırması. *Vergi Dünyası*, 369, 16-30.

İnan, M. (2010). Türkiye'de Kazanç Vergisinden Gelir ve Kurumlar Vergisine Geçiş Süreci: 1946–1960 dönemi. *Maliye Dergisi*, (158), 349-364.

İpek, S. & Kaynar, İ. (2009). Vergiye Gönüllü Uyum Konusunda Çanakkale İline Yönelik Ampirik Bir Çalışma. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(1), 173-190.

- İzgi, K.** (2011). *Vergi ahlakını etkileyen faktörler: Sakarya Üniversitesi örneği* (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi).
- İzgi, K. & Saruç, N. T.** (2011). Sosyo-kültürel faktörlerin vergi ahlakı üzerindeki etkisi: Üniversite öğrencileri ile yapılan anket çalışması. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 3(2), 133-142.
- Keskin, N.** (2018). Vergiye yönelik mükellef tutum ve tepkileri. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 60-75.
- Koç, Ö.** (2020). *Demokrasi Algısı Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma: Trabzon İli Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Kurumlar Vergisi Kanunu** (2006), *T.C Resmî Gazete*, 26205, 21 Haziran.
- Mersinli, M.** (2019). *Trabzon İlinde Demografik Faktörlere Göre Mükelleflerde Vergi Algısının Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- McGee, R. W.** (2007). Ethics and tax evasion: Empirical studies of Korea, Japan and China. *Japan and China* (March 2007).
- Nerré, B.** (2001). The concept of tax culture. In *Proceedings. Annual Conference on Taxation and Minutes of the Annual Meeting of the National Tax Association* (Vol. 94, pp. 288-295). National Tax Association.
- Orviska, M. & Hudson, J.** (2002). Tax Evasion, Civic Duty and Law a Biding Citizen. *European Journal of Political Economy*, 19, 83-102.
- Ömürbek, N., vd.** (2007). Vergi Bilinci Üzerine Bir İnceleme: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Yapılan Anketin Bulguları. *Maliye Dergisi*, 153, 102-122.
- Öztürk, S. & Ülger, Ö.** (2016). Vergi Cennetlerinin Küresel Finansal Kriz Üzerine Ekonomik Etkileri: Vergi Kaçırma, Vergiden Kaçınma ve Kara Para Aklamadaki Rolü. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9, 237-254.
- Pehlivan, O.** (2020). *Vergi Hukuku*. Celepler Matbaacılık Yayın ve Dağıtım. Trabzon
- Sağbaş, İ., & Başoğlu, A.** (2005). İLKÖĞRETİM ÇAĞINDAKİ ÖĞRENCİLERİN VERGİLERİ ALGILAMASI: AFYONKARAHİSAR İLİ ÖRNEĞİ. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 123-144.

- Sağlam, M.** (2013). Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Üzerine Bir Araştırma: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinde Vergi Algısı ve Bilinci. *Sosyoekonomi Dergisi*, 19, 315-334.
- Samadova, S.** (2009). *Vergi Mükelleflerinin Vergileme Karşısındaki Davranışlarının Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Saruç, N. T. & Sağbaş, İ.** (2003). Vergi Etiğinin Ölçümü: Türkiye Üzerine Ampirik Bir Çalışma, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5, 79-96.
- Sever, E. & İğdeli, A.** (2018). Asgari Ücret, İstihdam ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: BRICS-T Örneğinde Bir İnceleme. *Girişimcilik, İnovasyon ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 1-14.
- Şahin, R., & Kavas, E.** (2016). Örgütsel Adalet ile Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişkinin Belirlenmesinde Öğretmenlere Yönelik Bir Araştırma: Bayat Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 7(14), 119-140.
- Şen, H.** (2003). Olivera-Tanzi Etkisi: Türkiye Üzerine Ampirik Bir Çalışma. *Maliye Dergisi*, 143, 30-57.
- Şen, H. & Sağbaş, İ.** (2016). *Vergi Teorisi ve Politikası*, 2. Baskı, Ankara.
- Şimşek vd.** (2011). *Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış*, Gazi Kitabevi: Ankara
- TAŞKIN, Y.** (2012). VERGİ PSİKOLOJİSİ VE VERGİYE KARŞI MÜKELLEFLERİN TEPKİLERİ. *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, (54), 67-90.
- Taytak, M.** (2016). Vergi Kültürünü Belirleyen Faktörler ve Mükelleflerin Demografik Özelliklerinin Vergi Kültürü Üzerindeki Etkisi. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 5(7).
- Tekbaş, A., & Dökmen, G.** (2007). Türkiye’de Vergi Yükünün Bölgesel Dağılımı. *Maliye Dergisi*, 153, 195-214.
- T.C. Resmi Gazete.** 2912 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı, 30 Ağustos 2020, Ankara, Sayı 31229.
- T.C. Resmi Gazete.** 1013 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı, 30 Nisan 2019, Ankara, Sayı 30761.

Torgler, B. (2004). Tax Morale, Trust and Corruption: Empirical Evidence from Transition Countries. *CREMA Working Paper*. 2004-05. 1-24.

Torgler, B. (2006). The importance of faith: Tax morale and religiosity. *Journal of economic Behavior & organization*, 61(1), 81-109.

Torgler, B., & Valev, N. T. (2006). Corruption and age. *Journal of bioeconomics*, 8(2), 133-145.

Torgler, B., & Valev, N. T. (2010). Gender and public attitudes toward corruption and tax evasion. *Contemporary Economic Policy*, 28(4), 554-568.

Tosun, C. (2018). Türkiye’de ve OECD Ülkelerinde Vergi Yükünün Dağılımı. *Vergi Sorunları Dergisi*, 357, 76-100.

Tosun, C., vd. (2017). Türkiye, AB ve OECD Ülkelerindeki Akaryakıt Vergilerine Dair Mukayeseli Bir Değerlendirme. *Vergi Sorunları Dergisi*, 101(351), 62-77.

Tuay, E. & Güvenç, İ. (2007). *Türkiye’de Mükelleflerin Vergiye Bakışı*. GİB Mükellef Hizmetleri Daire Başkanlığı, S:51 [Erişim: 3 Ekim 2020 https://www.gib.gov.tr/fileadmin/beyannamerehberi/turkiyede_mukelleflerin_vergiye_bakisi.pdf].

Tunçer, M. (2003). Vergi Ahlakı-Vergi Uyumu İlişkisi ve Türkiye. *Vergi Sorunları Dergisi*, 181, 92-114.

Tunçer, M., & Arıman, Y. (2015). Seçmenlerin Siyasi Tercihlerini Etkileyen Faktörler İçinde Verginin Yeri: Trabzon Örneği. *TISK Academy/TISK Akademi*, 10(19).

Türk, İ. (1999). *Kamu Maliyesi*, Turhan Kitabevi: Ankara.

Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK-AR) (2019). *Asgari Ücret Raporu*, 2020. [Erişim 1.10.2020. <http://disk.org.tr/wp-content/uploads/2019/12/D%C4%B0SK-AR-2020-ASGAR%C4%B0-%C3%9CCRET-RAPORU.pdf>]

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2020). *İşgücü İstatistikleri*, Temmuz 2020, [Erişim: 10.09.2020, <https://data.tuik.gov.tr/tr/display-bulletin/?bulletin=isgucu-istatistikleri-temmuz-2020-33791#>]

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2021). *Coğrafi İstatistik Portalı*, 2020, [Erişim: 04.07.2021, <https://cip.tuik.gov.tr/#>]

Vergi Usul Kanunu (1961), *T.C. Resmi Gazete*, 10705, 12 Ocak.

Yeniçeri, H. (2004). Beyan Esasına Dayanan Vergilerde Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Psikolojik Nedenlerinin Tespitine Yönelik Bir Araştırma. *Maliye Sempozyumu*, ss.990–1011. [Erişim 15 Ağustos 2020 http://www.maliyesempozyumu.org/wp-content/uploads/2017/10/Maliye-Sempozyumu_19_990_1011.pdf]

Yeşilyurt, Ş. (2015). Vergi Bilincinin Vergi Ahlakı Üzerindeki Etkisi: Maliye ve İlahiyat Bölümü Öğrencileri Örneği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(32), 36-56.

Yetkiner, E. (2001). *Vergi Cennetleri ve Yabancı Sermayenin Vergi Cenneti Ülkeleri Seçme Nedenleri* [Erişim 2 Ekim 2020, <https://dengeakademi.com/Files/Article/Erkan2001VergiCenn2.pdf>]

Yıldırım, E. (2011). *Konjonktür Dalgalarının Uluslararası Bağlantısı: Türkiye ve Ticaret Ortakları Arasında Konjonktür Dalgalarının Uyumunu*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Yılmaz, Y. (2019). Osmanlı Devleti'nde Vergi Sistemi ve Vergi Denetimi. *Vergi Raporu Dergisi*, 232, 11-22.

Yurdakul, A. (2013). Vergi ahlâkı ve vergi ahlâkını belirleyen faktörlerin analizi: Bursa ili örneği.

Topkan, Z. (2016). *Gönüllü Vergi Uyumunu ve Türkiye'de Gelir İdaresinin Rolü*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Edirne.

EK 1: ANKET ÇALIŞMASI

MÜKELLEFLERİN VERGİ YÜKÜNE YÖNELİK BAKIŞ AÇISI KONULU ANKET ÇALIŞMASI

Sayın katılımcı;

Bu anket Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalında Dr. Öğretim Üyesi Semra ALTINGÖZ ZARPLI danışmanlığında hazırlamış olduğum “Mükelleflerin Vergi Yüküne Bakış Açısı: Trabzon İli Örneği” adlı yüksek lisans tezi kapsamındaki sorulardan oluşmaktadır. Siz değerli katılımcıların 5 dakikası alınarak anketi doldurmanız istenecektir. **Ankette hiçbir ifadenin doğru ya da yanlış yanıtı yoktur, önemli olan sizin bu konudaki görüşünüzdür.** Belirteceğiniz düşünceler yapılacak olan bilimsel araştırma için çok büyük önem arz etmektedir. Vereceğiniz yanıtlar gizli tutularak yalnızca akademik amaçlar doğrultusunda kullanılacaktır. ANKET FORMUNA İSİM SOYİSİM YAZMANIZ GEREKMEMEKTEDİR.

Bilimsel çalışmaya katkıda bulunduğunuz için teşekkür ederiz.

Hakan KURUCAN

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi

Cinsiyetiniz

Erkek () Kadın ()

Yaşınız

18-29 () 30-39 () 40-49 () 50 yaş ve üstü ()

Medeni haliniz

Evli () Bekâr ()

Eğitim Durumunuz

İlkokul () Ortaöğretim ve Lise () Ön lisans ve Lisans () Lisansüstü ()

Aylık Gelir Düzeyiniz

2.324 TL ve altı () 2.324 TL ile 5.000 TL arasında () 5.001 ile 8.000 TL arasında

8.001 ve üstü ()

	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1-Vergi vermek yasal bir zorunluluk olup, mükellefler tarafından yerine getirilmelidir.					
2-Mükelleflerden alınan vergiler kamu harcamaları için kullanılmaktadır.					
3- Vergi ödemek temel vatandaşlık görevlerindendir.					
4- Vergi mükellefler üzerinde bir yükür.					
5-Vergiler ödenmezse kamu hizmetleri aksar.					
6-Vatandaş olarak vergi vermekten gurur duyuyorum.					
7-Ödediğim vergi ile aldığım kamu hizmetini karşılaştırırım.					
8-Ödediğim vergi ile aldığım kamu hizmeti arasında doğru orantı olduğunu düşünüyorum.					
9-Ödediğim vergilerin ülkede ihtiyaç duyulan alanlara harcandığını düşünmekteyim.					
10-Başkalarının vergi ödememesi benim vergi ödeme isteğimi olumsuz etkiler.					
11-Ödediğim verginin nereye ve nasıl harcandığı, benim oy sandığındaki tutumumu etkiler.					
12- Desteklediğim siyasi parti iktidara gelirse vergi ödemeye daha olumlu yaklaşırım.					
13-Üzerimdeki vergi yükünü psikolojik açıdan fazlasıyla hissediyorum.					
14-Türkiye’de vergi sistemi adildir.					
15-Türkiye’de genel vergi yükü ağırdır.					
16-Gelir ve kazanç üzerine uygulanan vergi miktarı yüksektir.					
17-Sermaye sahipleri ve şirketler üzerinde vergi yükü yüksektir.					
18-Mal ve hizmetler üzerinde ÖTV ve KDV yüksektir.					
19-Emlak Vergisi, Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV) gibi servet vergilerinde vergi yükü yüksektir.					
20-Teknolojik ürünlerde vergi yükü yüksektir.					